

Національний інститут стратегічних досліджень
Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в
м. Дніпропетровську
Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні

Вступ України до НАТО: реалії та перспективи

Матеріали міжнародної конференції

Дніпропетровськ
2006

УДК 327.51
ББК 66.4+68 (0+4УКР)

Вступ України до НАТО: реалії та перспективи: матеріали міжнародної конференції /За ред. проф. А.І.Шевцова; Регіональний філіал національного інституту стратегічних досліджень в м. Дніпропетровську. – Дніпропетровськ: ДФ НІСД, 2006. – 325 с.

ISBN 966-554-088-2

Збірник містить матеріали міжнародної конференції „Вступ України до НАТО: реалії та перспективи”, проведеного 8 червня 2006 р. Дніпропетровським філіалом Національного інституту стратегічних досліджень, за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні. У конференції прийняли участь посадовці МЗС, Ради національної безпеки та оборони, Міністерства оборони, Генерального Штабу, Національного центру євроатлантичної інтеграції, Центру інформації та документації НАТО в Україні на Офісу зв'язку НАТО в Україні. Під час конференції обговорювались питання суспільного сприйняття вступу України до НАТО, з'ясування причин переважно негативного ставлення до НАТО, пошуку шляхів поліпшення питань, які пов'язані із забезпеченням оперативного об'єктивного і професійного інформування громадян України. Результатом роботи конференції є визначення оптимальних шляхів і методів роз'яснення на регіональному рівні зовнішньополітичних пріоритетів України, взаємопов'язаних із внутрішньополітичними перетвореннями. За підсумками роботи конференції підготовлено дане науковевидання.

При повному або частковому відтворенні матеріалів даної публікації посилання на видання обов'язкове

Електронна версія: <http://www.db.niss.gov.ua>

Висловлені у виданні думки належать виключно авторам

ISBN 966-554-088-2

©Національний інститут стратегічних досліджень України
© Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м. Дніпропетровську
© Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні

Національний інститут стратегічних досліджень
Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м.
Дніпропетровську
Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні

Міжнародна конференція

ВСТУП УКРАЇНИ ДО НАТО: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

8 червня 2006 р.

м. Дніпропетровськ, конференц-зал готелю "Парк-Отель"

вул. Ворошилова, 21-д, 6 поверх

ПРОГРАМА

09.30 Реєстрація учасників конференції

10.00 **Відкриття конференції та привітання**

Сергій ЛУК'ЯНОВ, *заступник начальника управління взаємодії з правоохоронними органами, оборонної та мобілізаційної роботи, Обласна державна адміністрація*

Анатолій ШЕВЦОВ, *директор, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м. Дніпропетровську*

Ральф ВАКСМУТ, *керівник, Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні*

10.30

СЕСІЯ I. Сучасний рівень відносин України з НАТО

Модератор: **Олександр**

СЕМІКОВ, *заступник керівника апарату, Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції України*

Україна-НАТО: стратегічний вибір і пріоритети зовнішньої політики

- переваги членства в НАТО у термінах зовнішньої політики та безпеки
- чи "втягають" Україну у НАТО?
- чому не нейтралітет?

Олександр

СЕМІКОВ, *заступник керівника апарату, Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції України*

Анатолій

ШЕВЦОВ, *директор, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м. Дніпропетровську*

Результати Інтенсифікованого діалогу України і НАТО:

- що НАТО очікує від України у термінах зовнішньої політики та безпеки?
- чи обов'язково розміщувати в Україні іноземні військові бази та ядерну зброю у разі вступу до НАТО?
- чи заважає членству України у НАТО Чорноморський флот Росії?

Пан

Мішель *директор, Центр інформації та документації*
ДЮРЕ, *НАТО в Україні*

Валерій

БЕРЕСТЯНИЙ, *заступник начальника управління зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності, Дніпропетровська обласна державна адміністрація*

Сутність і перспективи України стосовно приєднання до Плану дій щодо членства

- навіщо потрібен ПДЧ і які його відмінності від існуючих планів і програм?
- чи означає приєднання до ПДЧ автоматичний вступ до НАТО?
- чи має виконавча влада України повноваження на приєднання до ПДЧ?

Пан

Йоганнес

РЕГЕНБРЕХТ, постійний представник, Посольство Німеччини в Україні

Владислав ЯСНЮК, заступник директора департаменту НАТО, Міністерство закордонних справ України

По завершенні – **д и с к у с і я**

12.00 Перерва на каву

12.20 **СЕСІЯ II. Внутрішні перетворення в контексті євроатлантичної інтеграції України**

Модератор: **Тетяна БРЕЖНЄВА**, старший науковий співробітник відділу
воєнної політики, Регіональний філіал
Національного інституту стратегічних
досліджень в м. Дніпропетровську

Пріоритети суспільно-політичних перетворень

- чи означає членство у НАТО злам суспільно-політичних традицій та ментальності українського суспільства?
- скільки коштуватиме вступ до НАТО?
- чи потрібен референдум та зміни в Конституції України?

Віталій БАШТАННІК, докторант, Дніпропетровський регіональний інститут державного управління, НАДУ

Леонід ПРОКОПЕНКО, завідувач кафедри права та європейської інтеграції, Дніпропетровський регіональний інститут державного управління НАДУ

Тетяна БРЕЖНЄВА, старший науковий співробітник відділу воєнної політики, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м. Дніпропетровську

Реформування сектору безпеки та оборонної промисловості

- чому потрібно реформувати не тільки Збройні Сили, але й інші силові структури?
- чи доцільні реформи без гарантій вступу до НАТО?
- чи призведе вступ до НАТО до руйнації оборонної промисловості України?
- чи відкриються для оборонної промисловості України нові ринки?

Володимир

ПОСТРИБАЙЛО, *начальник групи відділу військового співробітництва з НАТО Управління євроатлантичної інтеграції, Генеральний штаб Збройних Сил України*

Святослав КОСТЮКОВ, *державний експерт Департаменту з питань державної безпеки, Апарат Ради національної безпеки і оборони України*

Ігор ШИНКАРЕНКО, *проректор з наукової роботи, Дніпропетровська Юридична академія МВС України*

Олексій ІЖАК, *завідувач відділом воєнної політики, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м. Дніпропетровську*

По завершенні – **д и с к у с і я**

14.00 Перерва на обід (ресторан “Апрель” готелю “Парк Отель”)

15.30 **СЕСІЯ ІІІ. Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України**

Модератор: **Анатолій ШЕВЦОВ**, *директор, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м. Дніпропетровську*

Образ НАТО в Україні

- що в НАТО сприймається позитивно, і що негативно?
- чи є стійкими суспільні уподобання (неуподобання) щодо НАТО?
- як багато українців ще не визначились щодо НАТО?

Денис ПРОШИН, *декан факультету економіки та управління бізнесом, Дніпропетровський університет економіки та права*

Сергій ДЖЕРДЖ, *голова Громадської ліги “Україна-НАТО”*

Недоліки і прорахунки інформаційної політики щодо роз’яснення населенню законодавчо визначеного зовнішньополітичного курсу України

- що є головною проблемою державної інформаційної політики: недостатня активність чи неадекватна аргументація?
- наскільки ефективна діяльність засобів масової інформації?
- наскільки ефективна діяльність неурядових організацій?

Олександр ВОЙТОВИЧ, заступник начальника Управління з організації міжнародних зв'язків й зовнішньоекономічної діяльності, Дніпропетровська міська рада

Владислав РОМАНОВ, директор, Інформаційно-аналітичне агентство «Придніпров'я»

Пошуки адекватної змістовної та зрозумілої аргументації і формування дійових механізмів інформаційної політики

- з яких джерел має надходити інформація про НАТО?
- в яких термінах і якою мовою треба говорити про НАТО?
- скільки коштуватиме державі інформаційна кампанія на підтримку членства у НАТО?

Володимир ФУРАШЕВ, завідувач відділом з питань інформаційної та науково-технічної політики у сфері євроатлантичної інтеграції України, Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції України

Світлана МІТРЯЄВА, директор, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м. Ужгороді

По завершенні – д и с к у с і я

Презентація книги Фонду „Демократичні ініціативи”
„Місце України в НАТО. Опитування експертів”

Ірина ПАВЛЕНКО, старший консультант, Національний інститут стратегічних досліджень України

17.00 Перерва на каву

17.20 СЕСІЯ IV. Досвід інформаційної політики нових членів НАТО і шляхи його застосування в Україні

Модератор: **Олексій ІЖАК**, завідувач відділом воєнної політики, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м. Дніпропетровську

Досвід нових членів НАТО у проведенні інформаційної політики, в тому числі, безпосередньо перед офіційним прийняттям рішення щодо вступу в Альянс

- якими засобами можна змінити суспільне ставлення до НАТО?
- наскільки глибокими можуть бути зміни суспільного ставлення?
- як швидко можна змінити суспільне ставлення?

Мерле

МАІГРЕ, *заступник керівника Офісу зв'язку НАТО в Україні з питань Євроатлантичної інтеграції та реформування сектору безпеки України*

Микола

ОЖЕВАН, *завідувач відділу інформаційної безпеки та міжнародних інформаційних відносин, Національний інститут проблем міжнародної безпеки*

По завершенні – **д и с к у с і я**

18.30 **Підведення підсумків і заключне слово**

19.00 **Фуршет.** *Продовження дискусії у неформальному режимі (ресторан “Апрель”).*

20.30 **Від'їзд учасників.**

СПИСОК УЧАСНИКІВ

- 1. БАРАННИК**
В'ячеслав
Олексійович
Старший науковий співробітник, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень України в м. Дніпропетровську
- 2. БАШТАННИК**
Віталій
Володимирович
Докторант, Дніпропетровський Регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентові України
- 3. БЕРЕСТЯНИЙ**
Валерій
Миколайович
Заступник начальника управління зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності Дніпропетровська обласна держадміністрація
- 4. БОНДАРЕНКО**
Ірина
Миколаївна
Провідний-інженер, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень України в м. Дніпропетровську
- 5. БРЕЖНЄВА**
Тетяна
Вікторівна
Старший науковий співробітник відділу воєнної політики, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень України в м. Дніпропетровську
- 6. Пан**
Ральф
ВАКСМУТ
Керівник Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні
- 7. ВЛАСЮК**
Олександр
Степанович
Перший заступник директора, Національний інститут стратегічних досліджень України
- 8. ВОЙТОВИЧ**
Олександр
Петрович
Заступник начальника Управління з організації міжнародних зв'язків й зовнішньоекономічної діяльності, Дніпропетровська міська рада
- 9. ГАВРИШ**
Олексій
Науковий співробітник, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних

- Володимирович досліджень в м. Дніпропетровську
10. **ГЕРАСИМОВ**
Анатолій
Пилипович Завідувач відділом, Регіональний філіал
Національного інституту стратегічних
досліджень України в м. Дніпропетровську
11. **ГОНЧАРУК**
Наталія
Трохимівна Заступник директора з міжнародних зв'язків,
Дніпропетровський Регіональний інститут
державного управління НАДУ
12. **ДЕНЄЖКІН**
Микола
Миколайович Головний спеціаліст відділу прогнозів та
експертиз Департаменту воєнної політики та
стратегічного планування,
Міністерство оборони України
13. **ДЖЕРДЖ**
Сергій
Федорович Голова Громадської ліги “Україна-НАТО”
14. **ДЕРКАЧ**
Роман
Олександрович Інженер-програміст, Регіональний філіал
Національного інституту стратегічних
досліджень України в м. Дніпропетровську
15. Пан
Мішель
ДЮРЕ Директор, Центр інформації та документації
НАТО в Україні
16. **ЄРМОЛЕНКО**
Валентин
Валентинович Заступник керівника, Центр політичного аналізу
17. **ЇЖАК**
Олексій
Іванович Завідувач відділом, Регіональний філіал
Національного інституту стратегічних
досліджень України в м. Дніпропетровську
18. **ЗЕМЛЯНИЙ**
Микола
Григорович Завідувач відділом, Регіональний філіал
Національного інституту стратегічних
досліджень України в м. Дніпропетровську
19. **КЛИМЧЕНКО**
Віталій Співробітник, Представництво Фонду Конрада
Аденауера в Україні

20. **КОЛОТИЛО**
Олександр
Степанович
Завідувач сектором міжнародних зв'язків,
Дніпропетровський Регіональний інститут
державного управління НАДУ
21. **КОЛОХІНА**
Анна
Сергіївна
Виконавчий директор, Дніпровський центр
соціальних досліджень
22. **КОСТЮКОВ**
Святослав
Миколайович
Державний експерт Департаменту з питань
державної безпеки, Апарат Ради національної
безпеки і оборони України
23. **КРУТІЙ**
Вадим
Олександрович
Заступник редактора, телепрограма
«Територія безпеки»
24. **КУЗНЕЦОВ**
Георгій
Віталійович
Директор інституту безперервної освіти,
Національна гірнича академія України
25. **КУПЛЕВАЦЬКА**
Олена
Іванівна
Науковий співробітник, Регіональний філіал
Національного інституту стратегічних
досліджень України в м. Дніпропетровську
26. **ЛУК'ЯНОВ**
Сергій
Костянтинівич
Заступник начальника управління взаємодії з
правоохоронними органами, оборонної та
мобілізаційної роботи, Обласна державна
адміністрація
27. **ЛОПАН**
Оксана
Олександрівна
Управління з організації міжнародних зв'язків й
зовнішньоекономічної діяльності
Дніпропетровської міської ради
28. **ЛУНЬОВ**
Ігор
Васильович,
підполковник
Заступник начальника штабу 6 гвардійського
армійського корпусу Південного оперативного
командування, Збройні сили України
29. **МАКАРИЦЕВ**
Дмитро
Анатолійович
Завідувач відділу, Регіональний філіал
Національного інституту стратегічних
досліджень України в м. Дніпропетровську
30. Пані
Заступник керівника Офісу зв'язку НАТО в

Мерле
МАЙГРЕ

Україні з питань євроатлантичної інтеграції та реформування сектору безпеки України

31. **МАРЧЕНКО**
Ніна
Михайлівна

Старший науковий співробітник, Національний інститут стратегічних досліджень України

32. **МІТРЯЄВА**
Світлана
Іванівна

Директор, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень України в м. Ужгороді

33. **ОЖЕВАН**
Микола
Андрійович

Завідувач відділу інформаційної безпеки та міжнародних інформаційних відносин, Національний інститут проблем міжнародної безпеки

34. **ПАВЛЕНКО**
Ірина
Анатоліївна

Старший консультант, Національний інститут стратегічних досліджень України

35. **ПОЛТОРАК**
Володимир
Абрамович

Завідувач кафедру соціології, філософії, психології, Дніпропетровський Університет економіки та права, Директор Центра „Соціо-поліс”

36. **ПОСТРИБАЙЛО**
Володимир
Іванович,
підполковник

Начальник групи відділу військового співробітництва з НАТО Управління євроатлантичної інтеграції, Генеральний штаб Збройних Сил України

37. **ПРОКОПЕНКО**
Леонід
Львович

Завідувач кафедру європейської інтеграції, Дніпропетровський Регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України

38. **ПРОШИН**
Денис
Володимирович

Декан факультету економіки та управління бізнесом, Дніпропетровський Університет економіки та права

39. **РАЙХЕЛЬ**
Юрій
Борисович

Заступник редактора Дніпропетровської обласної газети „Зоря”

40. Пан
Йоганнес
РЕГЕНБРЕХТ	Постійний представник посольства Німеччини
в Україні
41. РОМАНОВ
В'ячеслав
Євгенійович	Директор, Інформаційно-аналітичне агентство
Придніпров'я
42. РОМАНОВСЬКИЙ
Олександр
Михайлович	Завідувач військовою кафедрою,
Дніпропетровський національний університету
43. РУДІК
Олександр
Миколайович	Заступник директора з наукової роботи,
Дніпропетровський Регіональний інститут
державного управління НАДУ
44. РЯУЗОВА
Тетяна
Валеріївна	Науковий співробітник, Регіональний філіал
Національного інституту стратегічних
досліджень України в м. Дніпропетровську
45. СЕМІКОВ
Олександр
Васильович	Заступник керівника апарату, Національний
центр з питань євроатлантичної інтеграції
України
46. СТОРОЖКО
Володимир
Миколайович	Регіональний філіал Національного інституту
стратегічних досліджень України в м.
Дніпропетровську
47. ФУРАШЕВ
Володимир
Миколайович	Завідувач відділом з питань інформаційної та
науково-технічної політики у сфері
євроатлантичної інтеграції України,
Національний центр з питань євроатлантичної
інтеграції України
48. ЧЕРЕВАТИЙ
Сергій
Володимирович	Головний редактор Центральної
телерадіостудії Міністерства оборони України
49. ШАМРИЦЬКА
Людмила
Георгіївна	Головний бухгалтер, Регіональний філіал
Національного інституту стратегічних
досліджень України в м. Дніпропетровську
50. ШЕБЕТЯ	Оглядач ТСС-інформ (Дніпропетровськ)

Валентина
Вікторівна

51. **ШЕВЦОВ**
Анатолій
Іванович
Директор, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень України в м. Дніпропетровську
52. **ШЕХОВ**
Олександр
Васильович
Науковий секретар, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень України в м. Дніпропетровську
53. **ШЕХОВЦОВ**
Володимир
Степанович
Заступник директора, Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень України в м. Дніпропетровську,
54. **ШИНКАРЕНКО**
Ігор
Ростиславович
Проректор з наукової роботи,
Дніпропетровська юридична академія МВС
України
55. **ЯСНЮК**
Владислав
Іванович
Заступник директора департаменту НАТО,
Міністерство закордонних справ України

РЕЗЮМЕ КОНФЕРЕНЦІЇ

Конференція проводилась Національним інститутом стратегічних досліджень України, регіональним філіалом Національного інституту стратегічних досліджень м. Дніпропетровську та Представництвом Фонду Конрада Аденауера в Україні.

Учасниками конференції були представники Міністерства оборони, Міністерства закордонних справ, Ради національної безпеки та оборони, Генерального Штабу, Національного центру євроатлантичної інтеграції, Центру інформації та документації НАТО в Україні на Офісу зв'язку НАТО в Україні, вітчизняні та закордонні експерти з питань євроатлантичної інтеграції, представники центральної і місцевої влади, наукових установ, аналітичних центрів, неурядових організацій, мас медіа.

Змістовна частина конференції складалась з трьох частин: бачення представників дипломатичного корпусу та іноземних експертів, що працюють в Україні; бачення українських посадовців та експертів; пропозиції щодо вирішення проблем.

"Зовнішнє" бачення було представлено паном Ральфом Ваксмутом, паном Мішелем Дюре та паном Йоганнесом Регенбрехтом. Зокрема, пан М. Дюре дав змістовну відповідь на питання що НАТО очікує від України, як потенційного члена. На його думку, мова йде скоріше не про вимоги, а про сподівання з боку Альянсу, що Україна зможе досягти успіху по трьом головним

напрямам: реформа сектору безпеки, забезпечення суспільної підтримки та досягнення політичного консенсусу щодо членства у НАТО. Він наголосив, що зробити це України може тільки сама. Пан М. Дюре також зазначив, що члени Альянсу навряд чи зможуть зрозуміти, чому зараз антинатовські кампанії в Україні мають навіть більший розмах, ніж під час бомбардувань Косово. Це показує, що уряд не проводить відповідну інформаційну політику (яка за логікою речей повинна була б відповідати зовнішньополітичній євроатлантичній риториці). Інформаційна політика має свою технологію, однак НАТО не може робити це за Україну. Публічна дипломатія НАТО спрямована на громадськість країн-членів і має за мету пояснення дій Альянсу виборцям, від яких залежить позиція урядів. Однак НАТО не займається своєю саморекламою серед потенційних нових членів. Як показує досвід інших країн, інформаційна кампанія уряду на підтримку членства у НАТО займає 3-4 роки.

Пан Й. Регенбрехт підтвердив думку пана М.Дюре, що українські політики не вміють проводити інформаційні кампанії. Він зазначив, що в країнах НАТО відчувають розрив, який існує між зовнішньополітичною підтримкою вступу України до НАТО та запереченням такого кроку з боку електорату. На думку пана Й. Регенбрехта в Україні відсутні навіть змістовні політичних дискусії, не говорячи вже про інформаційні кампанії. Він висловив припущення, що реформа СБУ могла б змінити ставлення українських громадян до

НАТО. Незважаючи на ці очевидні недоліки, пан Й. Регенбрехт вважає, що Україна зможе встигнути на найближчий цикл підготовки у рамках ПДЧ 2007-2007 років. Однак значення термінів не треба перебільшувати. Головне – щоб була відчутна політична воля керівництва України та його готовність взяти відповідальність за проголошений зовнішньополітичний курс.

"Внутрішній" погляд був представлений представниками центральних та регіональних органів влади. Заступник директора департаменту НАТО МЗС України пан В.Яснюк підтвердив, що Україна має високі шанси приєднатись до ПДЧ у 2006 році. Відповідні плани та програми підготовлені, і у разі створення урядової коаліції ці плани мають високі шанси бути підтриманими з боку Альянсу. Однак навіть якщо цього не станеться, Україна буде виконувати ці програми за власною ініціативою. Говорячи про особливості інформаційної кампанії пан В.Яснюк відзначив як позитив, що люди почали відрізняти НАТО від США. Панове А.Шевцов (директор ДФ НІСД) та О.Семіков (заступник керівника Апарату НЦПСАІ) спростували міфологію нейтралітету, відзначили ціннісний та геополітичний аспект вступу України до НАТО і наголосили на вразливості антинатовської інформаційної кампанії Росії, яка за багатьма напрямками має тісніші стосунки з Альянсом, ніж Україна.

Пан В.Пострибайло (Начальник групи відділу військового співробітництва з НАТО Управління

євроатлантичної інтеграції, ГШ ЗСУ) в своєму виступі розповів про кроки Міноборони у впровадженні принципів оборонного планування НАТО в Україні. Панове С.Костюков (державний експерт Департаменту з питань державної безпеки, Апарат Ради національної безпеки і оборони України) та І.Шинкаренко (проректор з наукової роботи ДДУВС) зробили доповідь про реформу правоохоронної системи та спецслужб.

Були розглянуті ключові суспільно-політичні проблеми євроатлантичної інтеграції України. Пані Т.Брежнєва (с.н.с. ДФ НІСД) спростувала деякі поширені міфи стосовно референдумів щодо членства в Альянсі і виклала процедуру, яка має бути застосована в Україні у разі рішення про вступ. Панове В.Баштанік, Л.Прокопенко (ДРІДУ НАДУ), Д.Прошін (ДУЕП) та О.Войтовіч (Дніпропетровська міська рада народних депутатів) розповіли про причини та недоліки інформаційної політики на регіональному рівні. Зокрема зазначалось, що посадовці у регіонах не можуть переконувати виборців в перевагах євроатлантичного курсу, якщо на державному рівні політики не демонструють такої переконаності.

Особливо гострі дискусії викликали питання про грань між інформуванням та пропагандою, особливо щодо прав і обов'язків викладачів навчальних закладів, а також питання про право політичного керівництва говорити про вступ до НАТО за відсутності суспільної підтримки. Загалом ці дискусії показали, що противники

членства України у НАТО часто вважають просте інформування про діяльність цієї організації порушенням принципів демократії (на підставі того, що уряд не повинен говорити про те, що не підтримується населенням). Це висвітлює значно глибшу проблему: в Україні (принаймні на регіональному рівні) відсутнє чітке розуміння того, що таке демократія.

"Інформаційний" блок дав відповіді на деякі питання щодо посилення інформаційної політики українського уряду стосовно євроатлантичної інтеграції. Пан С.Джердж (ГО „Демократичні ініціативи”) наголосив, що в Україні існує дисбаланс між позитивною та негативною інформацією про НАТО на користь негативної інформації. В таких умовах інформаційна політика не може бути ефективною. Пані М.Маїгре (Офіс зв'язку НАТО в Україні) зробила змістовну доповідь щодо організації інформаційної політики Естонії та про її успіх. Пан М.Ожеван (РНБОУ) розповів про можливості застосування в Україні технологій інформування, які довели свою ефективність в нових членах НАТО. Пан О.Їжак (завідувач відділом ДФ НІСД) зробив деякі узагальнення щодо інформаційної політики. Зокрема було зазначено, що правильно організоване інформування, навіть без застосування інформаційних технологій, може бути ефективним. Проте, мотивація людей, які виступають проти членства у НАТО, достатньо складна, і не може бути зведена до незнання "плюсів". Було запропоновано шукати і використовувати ключові

конференції

Резюме

"інформаційні точки", серед яких лицемірство Росії, міфологія нейтралітету, відсутність розуміння сучасних і майбутніх загроз, відсутність знаку рівняння між США та НАТО.

ВІТАЛЬНІ ПРОМОВИ

АНАТОЛІЙ ШЕВЦОВ

*Директор, Регіональний філіал
Національного інституту
стратегічних досліджень
у м. Дніпропетровську,
д. т. н., професор, засл. діяч науки та техніки*

Шановні учасники конференції, шановні колеги!

Тема можливого членства України у НАТО стає дедалі гострішою. По мірі того, як плани та програми євроатлантичної інтеграції України стають конкретнішими та реальнішими з'ясовується, що українське суспільство все ще не вирішило для себе, якою має бути Україна у загальних термінах геополітики: з Європою та США, з Росією, або ні з ким, тобто нейтральною. Можливо, ще важливіше, що суспільство не завжди бачить зв'язок між геополітикою та ціннісним вибором: бути з Європою – означає приймати європейські політичні та суспільні цінності, бути з Росією – приймати російські політичні та суспільні цінності, бути нейтральними – означає виробити власну ціннісну шакалу, або "запозичити" зовні.

Якщо українське суспільство дійсно приймає європейську систему цінностей (а більшість соціологів говорить, що це так), то основні аргументи "проти" членства України у НАТО можуть бути спростовані завдяки грамотно побудованій інформаційній політиці.

У суспільній свідомості міцно закріпилось кілька хибних тез. Головні з них: "НАТО — ворог Росії" і "НАТО — американське ярмо для Європи". Якщо такі помилкові уявлення будуть зруйновані, аргументи "за" не будуть руйнуватись, наштовхуючись на глуху стіну упередженого ставлення. Таким чином, дуже важливо довести (і це дійсно так), що НАТО — партнер Росії, і що Альянс — це спільний проект Європи та Америки.

Як видно із публікацій засобів масової інформації, у стратегічному плані коло питань, які дійсно хвилюють Росію у контексті членства України в НАТО, чітко обмежене і, загалом, не стосується економіки. Серед головних можна зазначити такі: доля Чорноморського флоту РФ; перспективи появи військових баз західних країн в Україні; перехід критичних для Росії підприємств оборонної промисловості України у сферу впливу західних країн; згортання співробітництва ОПК України та Росії.

Загрози, які декларуються Росією, є надуманими, обумовленими старими стереотипами і не впливають з політики Альянсу. По-перше, базування ЧФ у Криму не суперечить вступу України до НАТО (навпаки, воно заважає проголошенню нейтралітету). По-друге, необхідність розміщення баз НАТО на території України відсутня. По-третє, переоснащення Збройних Сил України західними зразками не є обов'язковим, і це економічно неможливо. Більше того, виконання Україною програм технічної модернізації у рамках

євроатлантичної інтеграції буде набагато легшим, якщо вдасться зберегти коопераційні зв'язки оборонних підприємств України та Росії, і це не суперечить принципам Альянсу.

Ця конференція, на мою думку, дозволить краще зрозуміти як перспективи членства України у НАТО, включаючи реальні, а не міфічні аргументи "за" і "проти", так і шляхи покращення інформаційної політики у цій сфері.

Дякую за увагу і бажаю плідної роботи.

СЕРГІЙ ЛУК'ЯНОВ

*заступник начальника управління
взаємодії з правоохоронними органами,
оборонної та мобілізаційної роботи
Обласної державної адміністрації*

Шановні учасники конференції, шановні гості міста!

Радий привітати вас у нашому місті.

Тема сьогоднішнього обговорення — вступ України до НАТО: реалії та перспективи. Немає нічого дивного у тому, що це питання виноситься зараз на порядок денний не тільки центральних органів влади, але й регіонів. Вступ до НАТО — це питання всієї країни, а не тільки окремих центральних установ. Поштовх реформам дає держава, але незворотними їх роблять регіональні перетворення. І саме ці глибинні регіональні перетворення стають індикатором готовності держави жити у Європі за європейськими законами.

Питання євроатлантичної інтеграції України все більше переходять із розряду зовнішньополітичних пріоритетів до розряду внутрішньополітичних реформ. Коли представників Альянсу питають про перспективи вступу України, їх відповідь по суті така: Україна може вступити до НАТО, якщо сама того захоче. Як сказав про це Генеральний Секретар Альянсу Яап де Хооп Схеффер, "інтеграція в НАТО знаходяться в руках України".

Зрозуміло, що бажання чи небажання вступати до Альянсу не може бути продиктоване населенню України із владних кабінетів. Україна — демократична країна і українські політики поведуться відповідно до волі своїх виборців.

В планах підготовки країн до вступу до НАТО на перше місце винесені політичні та економічні питання. Це означає, що консолідація демократичними інститутів та розвиток конкурентоспроможної ринкової економіки є умовою членства у НАТО така само як і членства у ЄС. Якщо цей факт буде донесено до широких верств населення і це буде почуто, напевно ставлення до НАТО в Україні істотно зміниться в кращу сторону. Можна сказати більше. Саме на регіональному рівні мають відбутись ті політичні та економічні реформи, які мають зробити успішною зовнішньополітичну стратегію держави.

Однак НАТО — це не тільки політичний, але й військовий союз. Тому реформа оборони та сектору безпеки є не менш важливим аспектом євроатлантичної інтеграції. Збройні сили України переживають зараз процес складних і напружених реформ. У більш широкому контексті реформа сектору безпеки, включаючи Міністерство внутрішніх справ, Службу безпеки України, Державну прикордонну службу, Міністерство з надзвичайних ситуацій та інші силові структури напевно вплине на всю систему державного управління не тільки на загальнодержавному, але й

регіональному рівні. Якщо мешканці міст та сіл України відчують, що стали більш захищеними у своєму повсякденному житті, у бізнесі і у відносинах з державою, і побачать у цьому позитивну роль реформ, які проводяться у рамках євроатлантичної інтеграції України, це й буде одним з найкращих аргументів для них на користь такої інтеграції.

Теж саме стосується оборонної промисловості. Українська держава тривалий час залишала оборонні підприємства без державних замовлень, що змушувало їх виживати за рахунок зовнішніх ринків, зокрема, російського. Поширеною є думка, що зневага держави до оборонної промисловості — наслідок наближення України до НАТО. Це міф, однак міф, який важко спростувати. Тому дуже важливо те, як будуть відбуватись реформи у цій сфері. Якщо вони почнуться із збільшення державного оборонного замовлення, і працівники оборонних підприємств зрозуміють, що це наслідок реформ, які відбуваються у рамках євроатлантичної інтеграції, ставлення до НАТО суттєво зміниться.

Загалом, треба робити так, щоб успіх України як європейської держави автоматично ставав успіхом її регіонів. Сподіваюсь, що сьогоднішнє обговорення дозволить краще зрозуміти, як це зробити.

Дозвольте ще раз подякувати всім присутнім і побажати плідної роботи під час конференції.

Дякую за увагу.

СУЧАСНИЙ РІВЕНЬ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З НАТО

ОЛЕКСАНДР СЕМІКОВ

*заступник керівника апарату,
Національний центр з питань
євроатлантичної інтеграції України*

**Чи існують юридичні перешкоди вступу
України до НАТО?**

Конституція України у статті 18 визначає, що „зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права”. Жодного посилання на „нейтральний” чи „позаблоковий” статус держави Основний Закон України не містить.

Деякі фахівці при цьому апелюють до преамбули Конституції України, в якій згадується Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, схвалений 1 грудня 1991 року всенародним голосуванням. В даному документі „Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто проголошує незалежність України та створення самостійної української держави –

УКРАЇНИ”, в тому числі „здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України”.

І от лише у Декларації про державний суверенітет України, яка була прийнята Верховною Радою Української РСР 16 липня 1990 року, в розділі IX. „ЗОВНІШНЯ І ВНУТРІШНЯ БЕЗПЕКА” записано, що „Українська РСР урочисто проголошує про свій намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї”.

Зрозуміло, що „наміри” та юридичне визначення „нейтрального” чи „позаблокового” статусу, - це, як кажуть в Одесі, дві великих різниці.

До речі, чомусь ніколи не згадуються й таке твердження з розділу X. „МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ” цієї ж Декларації: „Українська РСР виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування, активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки, безпосередньо бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах”.

Крім того, у згаданих документах, схвалених постановами Верховної Ради УРСР, є й таке речення: „Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України”. Таким чином „правовий ланцюжок” зімкнувся.

З Конституцією України все зрозуміло, а що проголошують чинні законодавчі акти?

Основи зовнішньої політики від 1993 року були схвалені постановою Верховної Ради України, що за статусом нижче Закону. Однак, і вже в цьому документі відзначається, що «пріоритетного значення набуває проблема створення загальноєвропейської структури безпеки на базі існуючих міжнародних інститутів, таких, як НБСЄ, РПАС, НАТО, ЗЄС. Безпосереднє та повне членство України в такій структурі створюватиме необхідні зовнішні гарантії її національної безпеки. З огляду на кардинальні зміни, які відбулися після розпаду СРСР, і які визначили сучасне геополітичне становище України, проголошений нею свого часу намір стати в майбутньому нейтральною та позаблоковою державою має бути адаптований до нових умов і не може вважатися перешкодою її повномасштабної участі у загальноєвропейській структурі безпеки».

23 травня 2002 року Рада національної безпеки і оборони України ухвалила Стратегію України щодо НАТО, яка визначила кінцевою метою євроінтеграційної політики України вступ до цієї організації.

21 листопада 2002 року Верховна Рада прийняла Постанову «Про Рекомендації парламентських слухань про взаємовідносини та співробітництво України з НАТО», в якій підтримала «курс України на євроатлантичну інтеграцію, кінцевою метою якого є набуття повноправного членства в НАТО».

Текст постанови чітко визначає: «Євроатлантична інтеграція України є суттєвим фактором зміцнення її національної безпеки, покликаним сприяти розвитку демократичних інститутів, громадянського суспільства, захисту прав і свобод людини, і, таким чином, відповідає життєво важливим інтересам Українського народу. Геостратегічне і геополітичне становище України як складника єдиного європейського простору визначає її місце в європейських справах, зумовлює вагому роль Української держави у створенні нової архітектури загальноконтинентальної безпеки, серцевиною якої покликана стати Організація Північноатлантичного договору».

Нарешті, 19 червня 2003 року, під час прем'єрства Віктора Януковича і президентства Леоніда Кучми Верховна Рада ухвалила Закон України „Про основи національної безпеки України”. Цей Закон сьогодні є чинним і визначальним для внутрішньої і зовнішньої політики держави.

У статті 8 цього законодавчого акту записано: «Основними напрямками державної політики з питань національної безпеки України є: забезпечення повноправної участі України в загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки, набуття членства у Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору». За цей Закон проголосувала конституційна більшість народних депутатів України – 319.

На додаток, Указом Президента України від 15 червня 2004 року № 648 затверджено Воєнну доктрину України, в якій статтею 9 визначено умови забезпечення воєнної безпеки України, зокрема „зміцнення довіри між державами, послідовне зниження загрози використання воєнної сили, проведення політики євроатлантичної інтеграції, кінцевою метою якої є вступ до НАТО, як основи загальноєвропейської системи безпеки”

Таким чином, можна стверджувати, що вищенаведені нормативно-правові акти, і особливо Закон України „Про основи національної безпеки України”, створюють в нашій державі необхідну правову базу для вступу до НАТО.

АНАТОЛІЙ ШЕВЦОВ

*Директор
Регіональний філіал
Національного інституту
стратегічних досліджень у м. Дніпропетровську,
д. т. н., професор, засл. діяч науки та техніки*

Нейтральна Україна - міф чи реальність?

Ідея нейтралітету часто подається в Україні як можлива національна ідея, здатна об'єднати суспільство. З такими порадами виступають навіть авторитетні російські політики (наприклад, Андрій Кокошин у розпал газового конфлікту, Євгеній Кожохін – директор РІСД).

Дійсно, оголошення нейтрального статусу може отримати більшої підтримки, ніж можливі альтернативи — невизначеність (багатовекторність), від якої усі втомилися ще при старій владі, або вступ до НАТО. Але чи реальна така перспектива?

Ідея нейтралітету не нова, тому що ще в Декларації "Про державний суверенітет України" (Закон №55-ххІІот від 16 липня.1990 року) було заявлено про прагнення України "стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї".

Це положення Декларації й визначило зовнішньополітичні дії української держави на початковому етапі встановлення суверенітету, які варто визнати як досить успішні.

Регіональний філіал НІСД у 2002 році напередодні відомого рішення РНБОУ від 23 травня 2002 року щодо початку інтеграції до НАТО проводив спеціальний аналіз проблеми нейтралітету, і сьогодні є сенс у відповідь на підвищення інтересу до цієї теми й "поради" ззовні поділитися отриманими висновками, а також звернути увагу прихильників нейтралітету на ті підводні камені, які не є очевидними на перший погляд.

Отже, міжнародне право нейтралітету містить три обмеження на дії нейтральної країни на час війни між іншими державами:

- не надавати власні збройні сили воюючим сторонам;
- не надавати свою територію для використання воюючим сторонам (базування, транзит, переліт тощо);
- не дискримінувати жодну із сторін у постачаннях зброї й товарів військового призначення (тобто обмеження або однакові, або взагалі відсутні).

При виконанні цих зобов'язань нейтральна країна, у свою чергу, має право імунітету від перетворення національної території в театр воєнних дій, у чому, власне, й складається головна перевага нейтральної держави у воєнний час.

Правом і зобов'язанням нейтральної країни є також захист свого нейтралітету власними силами. Ніяких інших обмежень усталене на сьогодні розуміння права нейтралітету не містить.

Членство в ООН, ОБСЄ і ЄС або СНД сумісно з нормами права нейтралітету. Варто відзначити, що Устав ООН унеможлиблює нейтралітет у війні, яка ведеться від імені ООН за мандатом Ради Безпеки. У цій ситуації нейтральна країна може взяти участь за своїм розсудом навіть у бойових діях. Нейтральна країна має право також брати участь у миротворчих операціях, які не пов'язані з військовим примусом.

Політика нейтральної країни в мирний час не регламентується. Несумісним з нейтральним статусом є тільки членство в організації або договорі, які передбачають колективну оборону (тобто в НАТО й Ташкентському договорі). Відносно таких організацій допускається тільки співробітництво в мирний час аж до спільних маневрів і участі в миротворчих операціях або навіть воєнних діях за мандатом Ради Безпеки. Однак у будь-якому разі неприпустимою є наявність на території нейтральної держави військових баз інших держав, бо означає надання своєї території іншій державі уже в мирний час.

Міжнародні традиції визнають нейтральними п'ять європейських країн: Австрію, Ірландію, Фінляндію, Швецію й Швейцарію. Всі вони дотримуються політики

нейтралітету, хоча юридичне закріплення їхнього статусу дещо відрізняється.

Всі ці п'ять країн є членами ООН, ОБСЄ, співпрацюють з НАТО як учасники "Програми заради миру". Всі, крім Швейцарії, є членами ЄС і навіть беруть участь у Корпусі швидкого реагування ЄС, але жодна з них не має іноземних баз на своїй території. Крім того, більшість з них оточена традиційно дружніми країнами, які не мають щодо них жодних зазіхань, чи то якихось претензій.

Співставлення прав і обов'язків європейських нейтральних країн з правами й обов'язками України приводить до висновку, що доти, поки на території України будуть російські військові бази, її статус можна визначити як позаблоковість без права на нейтралітет. Цінність подібної формули політики безпеки досить сумнівна, оскільки вона не передбачає "недоторканість" території і означає повну орієнтацію на власні сили.

Тобто першим бар'єром на шляху до юридичного закріплення статусу нейтральної держави є базування Чорноморського флоту в Криму, строк якого закінчується не раніше 2017 року.

Однак, це не єдиний підводний камінь на шляху до нейтралітету.

Зіставлення можливостей України і європейських нейтральних країн показує:

- всі нейтральні країни мають високорозвинену й стабільну економіку (за загальним рівнем ВВП

перевершують Україну в 3-5 разів, а за рівнем ВВП на душу населення — в 20-35 разів!)

- нейтральні країни мають високий рівень військових витрат (перевершують Україну в 4,5-12 разів), досить потужні збройні сили й розвинений оборонно-промисловий комплекс¹.

Відзначені особливості забезпечують фундамент для реалізації обов'язку захищати свій нейтральний статус власними силами без участі в системах колективної оборони.

До чого приводить відсутність такого фундаменту, добре ілюструє приклад Югославії. Адже в період "холодної війни" вона була лідером руху країн, що не приєдналися, тобто нейтральною країною. Нездатність захистити свій нейтралітет призвело до її дезінтеграції. Така небезпека може підстерігати й нейтральну Україну при її нинішньому рівні розвитку економіки й стані Збройних Сил².

Все відзначене й призвело керівництво України до проголошення стратегічного курсу на євроатлантичну інтеграцію замість продекларованого в період становлення держави наміру стати "постійно нейтральною", без'ядерною державою. Цей висновок

¹ Як аналог можна розглядати Швецію, оборонний бюджет якої складає 1,85% ВВП, або \$ 5,6 млрд. при 9 млн. чоловік населення.

² Більш віддаленими прикладами є втрата суверенітету під час Другої світової війни Естонією та Бельгією, які на той час були нейтральними.

підкріплюється також і новим характером зовнішніх загроз, що вимагають об'єднання зусиль світового співтовариства й колективних дій, що зазначають навіть такі могутні держави як США.

Тобто при всій привабливості нейтралітету як національної ідеї, здатної стати об'єднуючим фактором, умови для її втілення у життя на сьогодні відсутні.

Стосовно третього варіанту статусу (позаблокова країна без права на нейтралітет), то в цьому випадку не існує ніяких обмежень щодо двохсторонніх стосунків, проте необхідні витрати на оборону будуть найбільш високими (на рівні 3-4% ВВП).

Що стосується прихильників нейтральної України в Росії, то варто було б засвоїти, що такий курс передбачає як першочерговий крок ліквідацію військових баз іноземної держави на території України, тобто вивід Чорноморського флоту Росії з Криму.

Навряд чи такий розвиток подій мають на увазі прихильники нейтральної України в Росії.

Стосовно політичних сил в Україні, які проголошують цю стратегію в надії отримати підтримку Росії та завоювати додатковий електорат, то їм теж необхідно враховувати, що необхідним першим кроком на шляху до нейтралітету буде вивід військових формувань Росії з території України. А це – не що інше як “ведмежа” послуга своїм натхненникам з Росії.

ВНУТРІШНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

ТЕТЯНА БРЕЖНЄВА

*старший науковий співробітник
Регіональний філіал
Національного інституту
стратегічних досліджень в м.
Дніпропетровську
к.і.н.*

Юридичні та політичні аспекти вимог проведення всеукраїнського референдуму щодо вступу України до НАТО

Сутність проблеми полягає у з'ясуванні проведення референдуму стосовно визначення зовнішньополітичного курсу держави, зокрема стосовно вступу України до військово-політичного союзу НАТО. Цю проблему можна розглядати з юридичної – обов'язковості й політичної – необхідності й важливості - точок зору.

Юридичний аспект проблеми містить в собі відповідь на питання чи передбачає законодавство України, з одного боку, й нормативні документи Організації Північноатлантичного Договору – з іншого, обов'язкове проведення референдуму для вступу України в НАТО?

Політичний аспект складається у відповіді на питання чи є необхідність у проведенні такого референдуму для з'ясування волі українського народу з цього приводу й в чому полягає значимість та важливість його проведення як політичної акції.

Питання щодо проведення референдуму стосовно вступу України до НАТО повинно було б вирішуватись після офіційного запрошення України на самміті НАТО стати членом Організації Північноатлантичного Договору й стосуватись України й країн, які є дійсними членами Альянсу. Всупереч цьому сьогодні ми маємо штучне розширення як часових, так й просторових масштабів проблеми.

Те, що це питання стоїть на порядку денному сьогодні, завдяки ініціюванню всеукраїнського референдуму щодо членства України в Організації Північноатлантичного договору (НАТО) та участі України у Єдиному економічному просторі (ЄЕП), й робить це питання проблемним.

Штучно збільшені часові рамки взаємопов'язані з просторовими. Завчасно ініційований референдум є передвиборчим засобом політичних маніпуляцій, боротьби за владу, чи навіть заходом, що спонсований третіми країнами, й навіть його ініціювання всупереч необхідним процедурам може негативно сказатись на відношенні міжнародного співтовариства до України й зашкодити її іміджу як країни, яка усвідомлено

визначає свій зовнішньополітичний курс й дотримується взятих на себе зобов'язань.

Стан нормативно-правової урегульованості проблеми (юридичний аспект)

Законодавством України визначено, що предметом всеукраїнського референдуму може бути прийняття громадянами рішень з важливих питань загальнодержавного значення. Залежно від предмету й правових наслідків розрізняють імперативні (обов'язкові) й консультативні (факультативні) референдуми.

Імперативні референдуми проводяться у чітко визначених законом випадках, коли рішення не може бути прийняте іншим шляхом, окрім народного голосування. За правовими наслідками такі референдуми мають вищу юридичну силу, обов'язкові для виконання на всій території України та не потребують затвердження з боку державних органів.

Згідно до Конституції України виключно всеукраїнським референдумом вирішуються питання про зміну території України (стаття 73). Через референдум має здійснюватись право народу визначати і змінювати конституційний лад (трактовка статті 5 Конституції відповідно до рішення Конституційного Суду України № 6-рп від 05 жовтня 2005 року). Згідно Закону України "Про всеукраїнський та місцеві референдуми" виключно всеукраїнським

референдумом вирішується питання про реалізацію права народу України на самовизначення та входження України до державних федеративних і конфедеративних утворень або вихід з них (стаття 5).

Вступ України до НАТО не пов'язаний ані зі зміною території, ані зі зміною конституційного ладу, ані з входженням до федеративних і конфедеративних утворень (НАТО є міждержавною організація без жодних наддержавних функцій). Тобто ні сам референдум з цього питання, ні його результати не можуть бути обов'язковими. Теоретично, референдум був би обов'язковим, якщо вступ до НАТО потребував би внесення до змін і доповнень до розділу I Конституції України. Однак, ні Північноатлантичний Договір, ні інші базові документи НАТО не вимагають цього. Твердження, що вступ до НАТО вимагає розташування на території України іноземних військових баз й відповідного скасування ч.6 статті 17 Конституції є хибним, оскільки, як було з'ясовано у рамках Інтенсифікованого діалогу, для членства у НАТО це не є обов'язковою умовою. В базових документах НАТО немає також жодного слова про необхідність проведення в країні, яка претендує на членство, загальнонаціонального референдуму з цього приводу.

На сьогодні, коли Україна навіть не запрошена до НАТО і немає впевненості щодо самої такої

можливості, єдиний сенс проведення референдуму щодо НАТО може полягати тільки в з'ясуванні суспільних настроїв. Адже питання щодо згоди, або не згоди з тим, щоб Україна стала членом Організації Північноатлантичного договору (НАТО) — не підпадає під жодну з категорій питань, які згідно Закону України "Про всеукраїнський та місцеві референдуми", можуть бути предметом всеукраїнського референдуму (будь то імперативного чи консультативного), а саме: "затвердження Конституції України, її окремих положень та внесення до Конституції України змін і доповнень; прийняття, зміна або скасування законів України або їх окремих положень; прийняття рішень, які визначають основний зміст Конституції України, законів України та інших правових актів" (стаття 3). Адекватним предметом референдуму, наприклад, могло б бути питання про зміни у Законі України "Про основи національної безпеки України", в якому йдеться про стратегічну мету України отримати членство у НАТО.

Інша ситуація може скластись, якщо Україна через кілька років отримає запрошення стати членом НАТО. Юридична процедура потребує ратифікації Верховною Радою України Північноатлантичного Договору. Згідно Закону України "Про міжнародні договори України" ратифікація міжнародних договорів України здійснюється шляхом прийняття закону (стаття 9) й

ратифікації обов'язково підлягають міжнародні договори про участь України у міждержавних союзах та інших міждержавних об'єднаннях (організаціях), системах колективної безпеки. Тобто можливе, але не обов'язкове проведення референдуму з питання прийняття Україною закону про ратифікацію Північноатлантичного Договору. Однак, навіть цей референдум буде консультативним, оскільки його предмет не стосуватиметься зміни території або входження України до державних федеративних і конфедеративних утворень, й за правовими наслідками його результати не будуть загальнообов'язковими.

Таким чином, можемо зробити висновок, що *з юридичної точки зору проведення референдуму щодо членства України в НАТО не є обов'язковим, а за умови його проведення він матиме консультативний характер, й його результати не будуть обов'язковими для уряду й парламенту при прийнятті рішень.*

Політичні чинники впливу на розвиток проблемної ситуації (політичний аспект)

Проведення референдуму з політичної точки зору є важливим як для НАТО, так і для України. Але він повинен проводитись вчасно — як того потребує процедура НАТО, й не бути предметом маніпуляції будь-яких політичних сил. Справа навіть не в тому, що населення України у своїй більшості просто не має

елементарних відомостей про діяльність Альянсу або не може позбавитись стереотипів. Річ йде про те, що з'ясування волі народу необхідне тоді, коли до розгляду пропонується питання, яке вже стоїть на порядку денному, ані зараз, коли вступ до НАТО є тільки перспективою.

Так, згідно "Дослідженню про розширення" після досягнення консенсусу між країнами-членами НАТО щодо прихильного ставлення до членства певної країни (рішення Північноатлантичної ради на самміті НАТО й офіційне повідомлення з боку Генерального секретаря) та перед виробленням та підписанням протоколу про приєднання повинні відбутись консультації із країною-претендентом, й протягом цього часу країна повинна підтвердити, що її рішення про вступ задовольняє всім внутрішнім вимогам, щоб дійсні члени Альянсу були впевнені, що країна про яку йдеться дійсно бажає і неодмінно вступатиме до НАТО (п. 81 Дослідження). Тобто проведення референдуму щодо членства в НАТО й буде підтвердженням, що Україна (за умови позитивної відповіді) "дійсно бажає і неодмінно вступатиме". З цієї точки зору референдум має значення для НАТО. Однак відбутись він має після рішення Північноатлантичної ради на відповідному рівні й повідомлення Генеральним Секретарем про те, що союзники прихильно ставляться до вступу України у НАТО.

Щодо України, то проведення референдуму також є дуже важливим. Демократична держава, або та, що вважає себе такою, вшановує й втілює в життя демократичні цінності, а саме демократичні свободи, верховенство права, розподіл влади й та ін. Згідно до Конституції України, єдиним джерелом влади в Україні є народ, а здійснення прямого народовладдя відбувається через вибори та референдуми. Отже, проведення референдуму у належний час дозволить не тільки з'ясувати волю українського народу, але й виключить можливість політичних спекуляцій щодо недотримання принципу прямого народовладдя. Однак, здійсненням прямого народовладдя є також й вибори – прозорі, чесні й вільні – до парламенту й місцевих органів влади. Тобто, оскільки вибори парламентські вибори 2006 визнані міжнародним співтовариством прозорими, чесними й вільними й в парламент прийшли народні обранці, які й мають від імені народу вирішувати значущі для держави питання, прийняття рішення шляхом голосування у Верховній Раді також є здійсненням прямого народовладдя. Крім того, в преамбулі Північноатлантичного Договору, інших офіційних документах, а також основною умовою вступу є відданість країни демократичним цінностям.

Таким чином, можемо зробити висновок, що з *політичної точки зору, референдум є політично важливим як для України, так й для НАТО. Для*

України – це питання політичної довіри уряду, схвалення зовнішньополітичного курсу держави за допомогою народного волевиявлення, що є основним елементом демократії. Для НАТО — це крок, який підтверджує бажання й волю народу України щодо вступу нашої держави в Альянс й гарантія, що країна неодмінно вступатиме (за умови позитивної відповіді). Таким чином Україна може продемонструвати власну відданість демократичному розвитку, в залежності від того як буде організований й проведений референдум.

Досвід інших країн (історія й уроки проблеми).

З огляду на вищевикладене, та за умови правильного (коректного) трактування, дуже цікавим й корисним у використанні є досвід країн, які проводили референдуми з приводу членства у НАТО.

Першою країною, яка провела такий референдум, була Іспанія. Але це був референдум, який проводився значно пізніше офіційного вступу Іспанії до Альянсу в травні 1982 р. й його предметом було не членство як таке, а участь у військовій структурі Альянсу. Проведення референдуму 12 березня 1986 р. було спричинено політикою, яку проводила правляча Іспанська соціалістична робоча партія (ІСРП), лідер якої Ф. Гонсалес давав передвиборчу обіцянку провести референдум щодо продовження членства Іспанії в НАТО. Згідно дослідженням, референдум був

маніпуляцією, а організована кампанія впливу на "не інформоване, боягузливе й легко переконливе демагогами суспільство", в якій НАТО ототожнювалось з війною, мілітаризмом й військовою службою за кордоном, викликала руйнівний політичний резонанс для правих в уряді й принесла рішучу перемогу соціалістам на виборах 28 жовтня 1982 року.

На словах соціалісти не змінили власної політики після приходу до влади й заявило про початок періоду "переосмислення й призупинення переговорів про військову інтеграцію" — формально процес інтеграції був заморожений. Але насправді Іспанія продовжувала приймати активну участь в роботі органів Альянсу, таких як Комітет військового планування й "Єврогрупа", мала статус спостерігача в Групі ядерного планування й спеціальній консультативній групі й та ін.

Таким чином, з одного боку соціалісти не могли відійти від передвиборчих обіцянок щодо референдуму, що було б вкрай непопулярною мірою, а з іншого, за певний час їх ставлення до членства в НАТО докорінно змінилось. Остаточна позиція щодо референдуму сформувалась 23 жовтня 1984 року, коли Ф. Гонсалес у своїй промові оголосив "десять принципів оборони й безпеки", які включали проведення референдуму стосовно продовження участі країни в НАТО. Референдум відбувся 12 березня 1986

року. Громадянам було запропоновано відповісти на питання: "чи згодні ви на продовження членства Іспанії в НАТО за умови, що Іспанія не буде брати участь у військових структурах блоку, не буде мати на своїй території ядерну зброю й скоротить американську присутність на власній території?". Результати були наступні: взяли участь у голосуванні 59,71 % електорату, з них 52,54 % громадян виступили за продовження участі країни в альянсі; 39,83 % — проти, 6,54 % — утримались.

Принципово іншими були умови проведення референдумів в Угорщині, Словаччини та Словенії.

Особливо цікавим з огляду на нинішню ситуацію в Україні був референдум на випередження в Словаччині, який був організований лівими силами напередодні Мадридського самміту НАТО 1997 року, на якому могло бути прийняте рішення про бажаність запрошення цієї країни. На референдум було винесено 4 питання: чи схвалюють громадяни членство Словаччини в НАТО; чи згодні вони на розміщення ядерної зброї на території Словаччини; чи згодні на розташування військових баз; чи згодні на введення прямих виборів президента? Через політичну незгодженість щодо легітимності винесення питання щодо прямих виборів президента на момент голосування на дільницях знаходились різні бюлетені із різним складом питань. В голосуванні брали участь

лише 9,8% громадян. З них 54% висловилися проти вступу до НАТО, 89% — проти розміщення ядерної зброї й 83,5% — проти розміщення військових баз. Референдум не було визнано з юридичної точки зору, але з політичної — для НАТО він мав показово важливе значення й, як наслідок, запрошення почати переговори в рамках першої хвилі розширення Словаччина не отримала.

Угорщина діяла в рамках узгоджених процедур і провела референдум після запрошення на Мадридському самміті. На відміну від Польщі та Чехії, які отримали запрошення разом з нею, в Угорщині було прийнято рішення, що такий важливий політичний крок потребує підтримки населення й проведення референдуму буде саме тим підтвердженням її рішучої волі вступати, або навпаки не готовності до вступу. Отже, 16 листопада 1997 року громадянам Угорщини було запропоновано відповісти на питання: "чи бажаєте ви, щоб Угорщина забезпечувала власну безпеку Угорщини через членство в НАТО?". У голосуванні приймало участь 42,4% громадян, 85,3% з яких висловились за вступ до НАТО.

З країн другої хвилі референдум проводила тільки Словенія. Вона зробила це 23 березня 2003 року напередодні підписання протоколу про приєднання до НАТО (26 березня). На порядку денному стояли два питання: щодо вступу до НАТО та щодо вступу до ЄС.

В референдумі взяло участь 60,3 % населення. За вступ до НАТО висловилося 66,02 % громадян, що голосували, проти — 33,98 %. За вступ до ЄС висловилося 89,64% громадян.

Противники НАТО були переконані, що на такі результати вплинула дуже потужна кампанія уряду під гаслом "ТАК" в підтримку вступу в НАТО. В останні тижні перед референдумом відомі європейські політики приїжджали в Словенію з метою пояснення народу корисність членства країни в Альянсі. Серед них були Генеральний секретар НАТО Д.Робертсон, президент Європейської комісії Р.Проді, міністр закордонних справ Німеччини Й.Фішер та інші. Уряд активно пропагував свої погляди в основних засобах масової інформації. Проте, результат референдуму був неясний до останнього часу. Більшість фахівців, які досліджували суспільну думку, вважали, що замовлене вбивство прем'єр-міністра Сербії Зорана Діндіча на початку березня нагадало словенцям про те, що мир у регіоні дуже тендітний. Досить ймовірно, що ця подія вплинула на хід подій, але з іншого боку, кампанія США в Іраку помітно зменшила кількість прихильників вступу в Альянс.

Проведення референдуму в Словенії мало дуже важливе внутрішньополітичне значення для цієї країни. Небезпека того, що референдум про членство в НАТО буде невдалим, змусила об'єднатися всі основні партії,

уряд та опозицію, що саме по собі явище є досить незвичайним. Закляті політичні вороги виявили, що використовують подібні аргументи. Референдум став серйозною перевіркою для політиків, оскільки результати референдуму свідчили про довіру словенців до основних політичних партій та їх лідерів.

Отже, можемо зробити висновок. З вищевикладеної історії проведення референдумів стосовно членства країни в НАТО маємо три варіанти прикладів: 1) референдум щодо *продовження членства* в НАТО; 2) проведення *референдуму на випередження* з метою отримання запрошення; 3) проведення референдуму згідно існуючих процедур. З досвіду країн, що проводили референдум стосовно вступу до НАТО для України є корисний приклад Угорщини та Словенії й шкідливий приклад – Словаччини. Також маємо повчальний приклад Іспанії, що свідчить як протягом членства можуть докорінно змінитись настрої та уподобання. Корисним для запозичення досвіду є приклад проведення референдуму коли це дійсно потрібно – після запрошення до країни до членства – й з метою з'ясування волі народу щодо доцільності такого членства. Хибним є приклад передчасного проведення референдуму, використовуючи слабку інформованість або штучно поширені певні настрої серед населення, з метою досягнення певної мети – блокування вступу, або, навпаки, прискорення

отримання запрошення. З негативних прикладів треба дістати науку, з позитивних – скористатись досвідом.

Таким чином, маємо зробити наступні висновки.

По-перше, проведення всеукраїнського референдуму з питань зовнішньої політики з юридичної точки зору не є обов'язковим, такий референдум буде консультативним, а його результати не тягнуть за собою обов'язкового законодавчого затвердження.

По-друге, питання, які винесені на референдум, або дорівнюють соціологічному опитуванню (щодо ставлення громадян до гіпотетичної ситуації запрошення України до НАТО), або позбавлені сенсу (щодо участі в ЄЕП у тому форматі, який вже був затверджений Верховною Радою). З цієї точки зору є всі підстави для Верховної Ради нового скликання, коли вона прийматиме відповідне рішення (у разі підтвердження факту збору необхідної кількості підписів) скористатись своїм правом розглянути винесені на референдум питання у сесійній залі і прийняти відповідні рішення без наступного проведення референдуму.

По-третє, з політичної точки зору такий референдум є політично важливим як для України, так й для НАТО. Для України – це питання політичної довіри уряду, схвалення зовнішньополітичного курсу держави за допомогою народного волевиявлення, що є

основним елементом демократії. Для НАТО — це крок, який підтверджує бажання й волю народу України щодо вступу нашої держави в Альянс й гарантія, що країна неодмінно вступатиме (за умови позитивної відповіді). Крім того, в преамбулі Північноатлантичного Договору, інших офіційних документах, а також основною умовою вступу є відданість країни демократичним цінностям. Таким чином Україна може продемонструвати або ні власну відданість демократичному розвитку, в залежності від того як буде організований й проведений референдум..

По-четверте, для того, щоб референдум був легітимний й проведений чесно й прозоро необхідне правильне розуміння коли й як це потрібно робити. Термін проведення референдуму необхідно визначати після досягнення країнами-членами консенсусу й самміту, де Україні буде про це повідомлено, оскільки це буде саме той час, коли буде фактичний привід для референдуму. Крім того, необхідно дуже скрупульозно підійти до визначення питання чи питань, які виносяться на референдум, оскільки не коректно задане питання може негативно вплинути на результати референдуму. Й останнє, референдум не повинен стати засобом політичних маніпуляцій, боротьби за владу, чи заходом, спонсованим третіми країнами.

Джерела та література

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР
2. Закон „Про всеукраїнський та місцеві референдуми” від 03.07.1991 № 1286-ХІІ, остання редакція від 02.08.2001
3. Закон України „Про міжнародні договори України” від 29.06.2004 № 1906-ІV
4. Закон України „Про основи національної безпеки України” від 19.06.2003 № 964-ІV
5. Рішення Конституційного Суду України (справа про здійснення влади народом) від 05.10.2005 № 6-рп/2005
6. Рішення Конституційного Суду України (справа про всеукраїнський референдум за народною ініціативою) від 27.03.2000 № 3-рп/2000
7. Північноатлантичний Договір. Вашингтон, Округ Колумбія, 4 квітня 1949 /Довідник НАТО, 2001, с.593
8. Стратегічна концепція НАТО. Вашингтон, 1999 /Довідник НАТО, 2001, с.
9. План дій заради членства. Вашингтон, 1999 /Довідник НАТО, 2001, с.
10. Дослідження з питання про розширення НАТО /Довідник НАТО, 1997, с. 391
11. Поглиблення співпраці Україна - НАТО: короткотермінові заходи. Документ, схвалений 21 квітня ц.р. у Вільнюсі на засіданні Комісії Україна-НАТО на рівні міністрів закордонних справ.
12. Spain and the North Atlantic Treaty Organization / <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-13076.html>
13. Hungary NATO Referendum. Issue No. 20, November 1997 / <http://www.acronym.org.uk/dd/dd20/20hung.htm>

контексті

Внутрішні перетворення в

євроатлантичної інтеграції

14. East European Constitutional Review. Hungary. Volume 6 Number 4. 1997. NY University School of Law
15. Referendum in Slovakia (23rd - 24th May 1997). Geocitizen's Unofficial Guide to Slovak Politics

[/http://www.geocities.com/CapitolHill/7502/referend.html](http://www.geocities.com/CapitolHill/7502/referend.html)

16. Slovenia and NATO / <http://nato.gov.si/eng/slovenia-nato/>

ОЛЕКСАНДР РУДІК

*заступник директора,
Дніпропетровський регіональний
інститут державного управління
НАДУ при Президентіві України
к.політ.н.*

ЛЕОНІД ПРОКОПЕНКО

*завідувач кафедрую,
Дніпропетровський регіональний
інститут державного управління
НАДУ при Президентіві України
к.і.н., доц.*

***Вплив вимог щодо вступу в ЄС і НАТО на
процес реформування системи
державного управління в Україні***

Розширення Європейського Союзу, підкреслюється в Плані дій Україна – ЄС, обумовило історичну зміну політичних, географічних та економічних умов для України й Євросоюзу. Поява спільного кордону дає можливість посилити політичну та економічну взаємопов'язаність один одного. Важливо вказати, що ЄС визнає європейські прагнення України і вітає її європейський вибір. Однак швидкість прогресу у відносинах повністю залежить від зусиль

нашої країни, її конкретних досягнень у виконанні зобов'язань щодо спільних цінностей. У принципі, теж саме стосується і взаємовідносин України з НАТО [16, с. 4–5].

Справа ускладнюється існуванням неоднозначної оцінки в суспільстві курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію: від сподівань, що саме вона дасть змогу успішно завершити трансформаційні процеси, до побоювань щодо можливого розколу країни. Це обумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. З одного боку, очевидні розбіжності у зовнішньополітичних симпатіях громадян Сходу і Заходу України в перші роки незалежності були однією з причин формування політики багатовекторності. Однак у 1999-2004 рр. багатовекторний курс, навпаки став головною причиною поглиблення розмежування у зовнішніх позиціях жителів регіонів України. Неспроможність влади запропонувати суспільству об'єднуючу національну ідею унеможливила формулювання чітко визначеного стратегічного зовнішньополітичного курсу, послідовного і прогнозованого, що спирався б на широку підтримку громадськості [24, с. 9].

Все це ставить перед науковцями завдання уважного аналізу критеріїв та процедур вступу до ЄС і НАТО, вигод і витрат від цього кроку, а, отже, його відповідності національним інтересам України,

донесення цієї інформації до широких верств населення. Слід зазначити, що даній проблематиці присвячено вже досить широке коло праць. Насамперед, це аналітичні дослідження: “Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України”, здійснене Інститутом Євроатлантичного співробітництва, "Актуальні проблеми формування і реалізації державної політики України на євроатлантичному векторі" Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України, "Розширення ЄС і Україна" Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Розумкова, "Розвиток співробітництва Україна – Європейський Союз", підготовлене фахівцями Комітету Верховної Ради з питань європейської інтеграції та Інституту соціально-економічних стратегій, дослідження Національного інституту стратегічних досліджень, а також публікації О. Ковальнової, М. Калини, Т. Брежневої, О. Їжака, А. Шевцова та ін. Разом з тим, у літературі ще недостатньо приділяється уваги аналізу взаємовпливу процесу європейської і євроатлантичної інтеграції та системи державного управління. Європейський та євроатлантичний вибір України є водночас і рухом до стандартів демократії, інформаційного суспільства, соціально зорієнтованої ринкової економіки, які можуть бути досягнуті лише за умови добору управлінців нової генерації за світовими

критеріями професіоналізму, іноваційності, творчого мислення, громадянськості, духовності, патріотизму і створення ефективного державного управління. В свою чергу, успіхи на шляху європейської і євроатлантичної інтеграції сприятимуть посиленню ефективності державного менеджменту [22, с. 7, 11–12].

В основі європейської та євроатлантичної політики України має бути діяльність щодо досягнення критеріїв вступу нашої держави до ЄС і НАТО, які повинні стати своєрідними орієнтирами у проведенні перетворень у рамках політики зближення [7, с. 346–347]. В цьому контексті важливо зіставити вимоги щодо вступу до ЄС і НАТО та СНД і ЄЄП. На думку англійського дослідника Джеймса Шерра, якщо в людських зв'язках і навіть у політичних відносинах Україні немає потреби вибирати між Заходом і Росією, то інтеграція вимагає вибору. Цей вибір впливає з різниці норм, стандартів і ділових культур, що домінують, відповідно, в Європейському Союзі та Єдиному економічному просторі. Це вибір не між чорним і білим, а між різними шляхами розвитку, який вплине на режим кордону, рух товарів і людей.

Дійсно, основна вада СНД полягає в тому, що це аморфна організація, в якій відсутні чіткі і обов'язкові для всіх держав-учасниць критерії членства. Відмінності у політичних режимах і економічних моделях держав-членів СНД є настільки глибокими (в

Узбекистані урядові війська розстрілюють демонстрації, а в Україні мирно перемагає демократична революція), що це унеможлиблює вироблення таких критеріїв, принаймні, у середньостроковій перспективі. Як би не намагались реформувати цю організацію зацікавлені у її збереженні лідери, з під їх рук все одно буде виходити структура заснована на економічному та політичному домінуванні (принаймні бажаному) однієї країни – Росії.

У СНД відсутня перспектива стати регіональним об'єднанням на кшталт Європейського Союзу, не говорячи вже про те, щоб стати краще й ефективніше. Це стосується й ЄЄП, координуючі механізми якого, на відміну від ЄС, побудовані на економічній вазі і формалізують домінування одного учасника. Всі інші мають гармонізувати своє законодавство і стандарти ЄЄП (тобто стандарти домінуючого учасника), і ці стандарти дуже різняться, навіть суперечать, стандартам ЄС, як за духом, так і за змістом [25, с. 41]. Власне, аналогічна ситуація й з системою колективної безпеки СНД на базі Ташкентського договору. Протягом усіх років його існування він не може похвалитися великими досягненнями як у сфері військово-політичного співробітництва, так і в сфері демократизації суспільного життя країн-членів. Взагалі виникає питання, чи зацікавлена Росія концентрувати

зусилля на сприянні проведенню демократичних реформ і соціально-економічних перетворень в інших країнах СНД з огляду на наявність проблем демократичного розвитку в ній самій [15, с. 97, 101].

1. Критерії вступу як умова набуття членства

Досить довгий час в ХХ ст. світ знаходився між двома силами тяжіння, які уособлювали США і СРСР. Навколо цих двох наддержав утворилися потужні сфери впливу, що обумовило формування біполярної системи міжнародних відносин з характерними для неї ідеологічним конфліктом та постійною загрозою ядерного самознищення людства. Після Другої світової війни, за десятиліття протистояння часів холодної війни, в світі остаточно сформувалися дві системи – соціалістична (Схід) і капіталістична (Захід). Світоглядні, політичні та економічні відмінності між цими системами набули такого масштабу і глибини, що дало привід характеризувати їх як цивілізаційні. Зіткнення цих двох систем на Європейському континенті призвело до безпрецедентного в історії розколу європейських народів, розриву одвічних культурних, політичних, економічних і людських зв'язків між ними.

Після падіння комуністичних режимів у країнах Центральної та Східної Європи й краху СРСР наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. в світі почався процес фундаментальних змін у стосунках між

Сходом і Заходом. Закінчення холодної війни, розпад радянського блоку й утворення великої групи так званих посткомуністичних держав привели до утворення принципово нової ситуації в Європі. Нові політичні реалії та необхідність остаточного завершення повоєнного поділу Європи стали імпульсом для трансформації й реорганізації таких міжнародних організацій як Рада Європи, НБСЄ, Європейське Співтовариство і НАТО. Процес "європеїзації" посткомуністичних країн Центральної та Східної Європи поставив на порядок денний ЄС і НАТО питання прийняття нових членів, що вимагало вироблення зрозумілих й універсальних критеріїв вступу.

Критерії вступу в Європейський Союз

Невдовзі після падіння Берлінського муру в 1989 р. Європейське Співтовариство встановило більш тісні відносини з державами Центральної та Східної Європи, які щойно скинули комуністичні режими. Впродовж 90-х рр. за допомогою, створеної Європейським Співтовариством в 1989 р. програми Phare, цим державам була надана фінансова допомога з метою реформування національних економік, надання технічної експертизи та інвестиційної підтримки. Європейський Союз поступово уклав так звані Європейські угоди з десятьма посткомуністичними державами Центральної та Східної Європи. Угоди

забезпечили надійне правове підґрунтя для двосторонніх відносин між цими державами та ЄС.

У ст. 49 Маастрихтського договору (набув чинності в 1993 р.), говориться, що будь-яка європейська держава, яка поважає принципи свободи, демократії, права людини та її основні свободи, а також принцип верховенства права, може подати заявку на вступ в Європейський Союз. Умови прийому та зміни в установчих договорах Союзу, які цей прийом тягне за собою, є предметом угоди між державами-членами та державою-аплікантом.

Подальше уточнення основних умов вступу відбулося на засіданні Європейської Ради в Копенгагені (Данія) в червні 1993 р. Глави держав і урядів Європейського Союзу погодились з тим, що асоційовані посткомуністичні держави Центральної та Східної Європи, які висловили таке прагнення, можуть стати членами ЄС. Вступ відбудеться як тільки асоційована держава буде здатна взяти на себе обов'язки членства, виконавши обов'язкові економічні та політичні умови:

- існування стабільних інститутів, що є гарантами демократії;
- верховенство права, повага до прав людини і меншин та їх захист;
- існування діючої ринкової економіки;

- спроможність впоратись з ринковими силами та тиском конкурентного середовища в межах Європейського Союзу;
- здатність взяти на себе обов'язки, що випливають із членства, у тому числі прихильність цілям політичного, економічного і валютного союзу.

У рішенні, прийнятому Європейською Радою в Копенгагені, зазначалося, що здатність Європейського Союзу прийняти нових членів, зберігаючи при цьому динаміку та рушійні сили європейської інтеграції, також є важливим фактором спільного інтересу як Союзу, так і держав-кандидатів [29].

У рішенні Мадридського саміту ЄС (грудень 1995 р., Іспанія) підкреслювалося, що критерії членства також вимагають обов'язкового створення державою-кандидатом умов для інтеграції шляхом пристосування національних адміністративних структур до європейських. Хоча транспонування законодавства Європейського Співтовариства в національне є важливим завданням, не менш важливою є й ефективна імплементація законодавства за участю відповідних адміністративних та судових структур. Це є необхідною умовою для взаємних зобов'язань, які випливають з членства в ЄС [35].

В рішенні Європейської Ради, засідання якої відбулося 12-13 грудня 1997 р. в Люксембурзі, зазначалося, що "відповідність Копенгагенським

політичним критеріям є передумовою початку будь-яких переговорів про вступ. Економічні критерії та здатність виконувати зобов'язання, які випливають з членства, повинні оцінюватись далекоглядно та гнучко" [34]. Наголошувалось також на тому, що рішення щодо початку переговорів зовсім не означає їх успішного й одночасного завершення. Результати переговорів та подальший вступ різних держав-аплікантів будуть залежати від ступеня відповідності кожної з них Копенгагенським критеріям, а також здатності Європейського Союзу прийняти нових членів.

Згодом Копенгагенські критерії були розподілені у групи – політичні, економічні, інституційні – кожна з яких має свої складові.

До групи політичних критеріїв входять такі субкритерії:

- забезпечення свободи парламентських і президентських виборів, а також виборів до місцевих органів влади;
- створення та розширення діяльності демократичних інституцій, неурядових організацій, незалежних ЗМІ;
- захист особистих прав і свобод людини;
- прийняття законодавства, що надійно захищає права меншин, створення відповідних установ;

- здійснення заходів з протидії дискримінації у всіх сферах суспільного життя;
- гарантії незалежності судової влади, покращання функціонування судів;
- створення надійно діючих інститутів у сфері юстиції і внутрішніх справ, гарантії незалежності судової влади, покращення роботи судів;
- посилення боротьби з організованою злочинністю та корупцією;
- вирішення питань правового забезпечення та посилення спроможності боротьби з відмиванням коштів.

З метою оцінки виконання державами-кандидатами умов членства Європейська Комісія у кожному своєму Висновку виходить за межі формального опису політичних інститутів і відносин між ними. Комісія на основі ряду детальних критеріїв, оцінює, чи має демократія реальний характер. При цьому перевіряється, як захищаються конституційні права і свободи, зокрема, свобода слова в процесі діяльності політичних партій, неурядових організацій і засобів масової інформації.

Група економічних критеріїв має дві складові – існування діючої ринкової економіки; спроможність впоратись з ринковими силами та тиском конкурентного середовища в межах Європейського

Союзу – виконання кожної з яких оцінюється на основі аналізу ряду факторів.

1) існування діючої ринкової економіки:

- встановлення рівноваги між попитом та пропозицією має досягатись у результаті вільної взаємодії ринкових сил; лібералізація цін і торгівлі;
- відсутність значних перешкод для входу на ринок (створення нових підприємств) та виходу з нього (банкрутство, ліквідація);
- наявність відповідного законодавства, у тому числі регулювання прав власності; дотримання законів та виконання контрактів;
- досягнення макроекономічної стабільності, у тому числі відповідної стабільності цін, усталеності державних фінансів та платіжного балансу;
- наявність широкого консенсусу щодо основ економічної політики;
- достатня розвиненість фінансового сектора для спрямування накопичених коштів та заощаджень на інвестування виробництва.

Оскільки вищезазначені фактори є основою будь-якої ринкової економіки, то виконання цієї складової економічних критеріїв повинно бути здійснено ще до початку переговорів про вступ.

2) спроможність впоратись з ринковими силами та тиском конкурентного середовища в межах Європейського Союзу:

- наявність діючої ринкової економіки з рівнем макроекономічної стабільності достатнім для того, щоб суб'єкти економічної діяльності приймали рішення в умовах стабільного і передбачуваного клімату;
- достатня кількість, й за належну ціну, людських і матеріальних ресурсів, у тому числі інфраструктура (енергопостачання, телекомунікації, транспорт тощо), освіта і дослідження, а також перспективи діяльності в цій сфері;
- ступінь впливу політики уряду і законодавства на конкурентоспроможність за допомогою торгівельної політики, політики конкуренції, надання державної допомоги, підтримки малих та середніх підприємств тощо;
- прогрес досягнутий у реструктуризації підприємництва;
- рівень і темпи торговельної інтеграції держави-кандидата з ЄС досягнутий напередодні розширення (обсяг і структура торгівлі з державами-членами);
- достатня частка малих фірм у структурі економіки, почасти завдяки тому, що малі фірми, як правило, отримують більшу вигоду від спрощеного входження в ринок й почасти через те, що домінування великих фірм може означати більшу інертність у пристосуванні до умов ринку.

В 1995 р. на засіданні Європейської Ради в Каннах (Франція) було прийнято рішення, що найефективнішим способом виконання інституційних критеріїв є адаптація національного законодавства до *acquis communautaire* (спільного доробку ЄС, під яким розуміють сукупність актів законодавства, політичних документів та практики їх застосування, що у кожний даний момент існують у Європейському Союзі) [28].

Виконання інституційних критеріїв є ключовим аспектом підготовки держави-кандидата до вступу в ЄС, оскільки вимагає не лише включення *acquis communautaire* до національного законодавства, а й забезпечення його дійової імплементації за допомогою відповідних адміністративних та судових структур. Під час проведення переговорів про вступ застосовуються критерії, які відповідають тридцяти одному розділу *acquis communautaire*.

Спільний доробок знаходиться в основі процесу європейської інтеграції, оскільки зобов'язує держави-члени імплементувати всі попередні та наступні спільні заходи та акти. Впровадження *acquis* у національні правові системи є необхідною умовою завершення процесу вступу держави-кандидата в ЄС.

Крім того, існують п'ять так званих критеріїв конвергенції (зближення), виконання яких дає країнам право вступу до економічного та валютного союзу. Вони стосуються цінової стабільності, дефіциту

бюджету, державного боргу, стабільності національної валюти та відсоткових ставок.

- відношення державного дефіциту до ВВП не повинне перевищувати 3%;
- відношення державного боргу до ВВП не повинно перевищувати 60%;
- достатній рівень стабільності цін і сталість середніх темпів інфляції (цей рівень не повинен перевищувати три кращих показники країн-членів більше, ніж на 1,5%);
- довгострокова номінальна відсоткова ставка не повинна перевищувати три кращих показники стабільності цін країн-членів більше, ніж на 2%;
- протягом щонайменше двох років і без значного напруження з боку відповідної країни нормальне відхилення величини обмінного курсу національної валюти не повинне виходити за граничні значення, передбачені механізмом обмінного курсу країн-членів ЄС.

Слід зазначити, що до нових країн-кандидатів вимоги виконання критеріїв вступу значно жорсткіші, ніж це було в межах попередніх етапів розширення. Крім того, перелік основних критеріїв може доповнюватися ЄС у ході переговорів з країнами-кандидатами.

Критерії вступу в Організацію Північноатлантичного Договору (НАТО)

Базові принципи НАТО викладені в преамбулі до підписаного в 1949 р. Північноатлантичного договору. Сторони Договору підтвердивши відданість цілям і принципам Статуту ООН та прагнення жити у мирі з усіма народами і урядами, заявили про свою рішучість "захистити свободу, спільну спадщину своїх народів і їхню цивілізацію, засновану на принципах демократії, свободи особистості і верховенства права" [45].

В далекому 1949 р., на початку холодної війни, яка могла перерости у світовий ядерний конфлікт, подальша деталізація принципів (не говорячи вже про формулювання критеріїв вступу) видавалася зайвою, оскільки йшлося про військово-політичний альянс держав, які належали до однієї, західної цивілізації, цінності та навіть саме існування якої опинилися під загрозою. Згідно зі статтею 10 Вашингтонського договору "сторони можуть за одностайною згодою запросити приєднатися до цього Договору будь-яку іншу європейську державу, здатну втілювати у життя принципи цього Договору і сприяти безпеці у Північноатлантичному регіоні" [45].

Сьогодні загальновизнаним є те, що саме рішення про вступ нових членів привернуло найбільше уваги до місії Альянсу, яка полягає у просуванні демократії. Колишній Генеральний секретар НАТО лорд Робертсон стверджував, що процес розширення являє собою найдійовіший метод, за допомогою якого НАТО

намагається сформувати загальну культуру демократії та поваги до прав людини. В середині 90-х рр. адміністрація Президента Клінтона також рішуче наполягала на тому, що відкриття дверей НАТО для вступу нових членів дозволить Альянсу "зробити для Східної Європи те, що він зробив для Західної: запобігти розгортанню локальних конфліктів, зміцнити демократію перед лицем майбутніх загроз та створити необхідні умови для добробуту і процвітання" [26].

В 1995 р. міністр оборони США В. Пері висловився за те, щоб розширення НАТО обов'язково відбувалося на основі принципів, від яких залежить стабільність Західної Європи: колективна оборона, демократія, консенсус та спільна безпека. Застосовуючи ці принципи, які пізніше стали відомі як "принципи Пері", міністр сформулював ряд критеріїв розширення Альянсу:

- нові члени повинні мати здатність та волю захищати НАТО;
- нові члени повинні підтримувати демократію і свободу підприємництва, захищати свободу та права людини на своїй території та поважати суверенітет інших держав, встановити цивільний контроль над збройними силами;
- НАТО повинна й надалі приймати рішення на основі консенсусу;

- нові члени повинні досягти рівня оперативної взаємодії з НАТО.

Демократизація була проголошена офіційним критерієм на вступ будь-якої держави-кандидата до НАТО [40].

Запропоновані Пері критерії вперше були застосовані під час раундів переговорів щодо розширення в 1997 та 2002 роках. Хоча більшість із напрямків та завдань внутрішніх реформ в Центральній і Східній Європі були на порядку денному безвідносно до розширення НАТО, лідери посткомуністичних країн цього регіону неодноразово наголошували на існуванні зв'язку між реформами у їх внутрішній і зовнішній політиці та перспективами розширення НАТО. Під час серії громадських слухань, проведених у квітні 1997 р. Комісією США з безпеки та співробітництва в Європі з метою оцінки виконання перспективними членами НАТО своїх зобов'язань, що випливали із положень Заключного Гельсінського акту та домовленостей досягнутих у межах ОБСЄ, представники десяти держав-кандидатів наголошували на тому, що перспектива членства в Північноатлантичному Альянсі стала важливим стимулом для проведення внутрішніх реформ та покращення стосунків із сусідами.

Незважаючи на те, що – на відміну від ЄС – рішення щодо розширення НАТО є переважно політичним, Альянс виділяє значні ресурси для

оцінювання та забезпечення держав-кандидатів зворотнім зв'язком щодо відповідності їх політичним і військовим очікуванням та критеріям, сформульованим в "Дослідженні з питання щодо розширення НАТО".

У вересні 1995 р. в документі "Дослідження з питання щодо розширення НАТО" (який став результатом проведення внутрішнього дослідження процесу розширення) було заявлено, що майбутні члени Альянсу повинні дотримуватись основних принципів Вашингтонського Договору: демократії, свободи особистості та верховенства права [44]. Згідно з Дослідженням нові члени Альянсу на момент вступу повинні взяти на себе ряд зобов'язань:

- об'єднати свої зусилля для колективної оборони та збереження миру і безпеки;
- врегулювати будь-які міжнародні суперечки, в які вони можуть бути втягнені, мирними засобами – так, щоб мир, безпека і справедливість не ставились під загрозу;
- утримуватись в міжнародних відносинах від загрози застосування сили;
- сприяти розвитку мирних, дружніх міжнародних відносин шляхом зміцнення своїх інститутів свободи, кращого розуміння принципів, на яких ці інститути були засновані, а також створенню кращих умов для стабільності та процвітання;

- підтримувати дієвість Альянсу шляхом розподілу із союзниками ролей, потенційних небезпек, зобов'язань, витрат та переваг в процесі забезпечення досягнення цілей і завдань спільної безпеки.

Врегулювання етнічних конфліктів, зовнішніх територіальних суперечок, а також суперечок внутрішньої компетенції мирними засобами у відповідності з принципами ОБСЄ – визначено в Дослідженні як один із факторів, що визначатиме доцільність запрошення даної держави до членства в НАТО. З тексту дослідження випливало також, що держави-кандидати мають докласти зусиль у питанні інституціоналізації цивільного контролю над військовими.

Принципова позиція НАТО щодо обов'язковості дотримання державами-кандидатами критеріїв вступу була наочно продемонстрована у випадку із Словаччиною, яка в 1997 р. не була запрошена приєднатися до Альянсу (хоча спочатку розглядалася як один з найвірогідніших кандидатів на вступ у межах першої посткомуністичної хвилі розширення) через авторитарні риси уряду Мечіяра. В січні 2002 р. посол США в Словаччині Рональд Гейзер, зазначивши, що "під час першого раунду розширення Словаччина мала уряд, цінності якого були відмінними від цінностей Альянсу", застеріг словаків, що результати виборів

восени 2002 р. матимуть безпосередній вплив на рішення щодо запрошення Словаччини в НАТО на Празькому саміті в листопаді.

У липні 1997 р. на саміті НАТО в Мадриді Польща, Угорщина та Чехія отримали офіційне запрошення розпочати переговори щодо вступу до Альянсу. Для інших дев'яти європейських країн, які подали заявку на вступ, можливість для вступу залишилась відкритою. Віддаючи належне Польщі, Угорщині та Чеській Республіці, впливова американська газета New York Times дійшла висновку, що "на шляху до західних стандартів демократичного урядування та стабільних ринкових економік, жодне з питань не мало такого сильного впливу на їх внутрішньополітичну поведінку, як прагнення належати до західного Альянсу безпеки" [38, р. 38].

В 1999 р. після прийняття Польщі, Угорщини та Чеської Республіки в НАТО, Альянс прийняв "План дій щодо членства в НАТО", в якому вкотре вже було підтверджено, що від держав-кандидатів очікуватимуть твердої прихильності до верховенства права та прав людини, а також встановлення належного демократичного та цивільного контролю над їх збройними силами. Цей новий документ зробив процес оцінювання поступу держав-кандидатів на шляху до членства в НАТО більш структурованим і детальним. Суто політичний характер процесу прийняття рішення

щодо запрошення до вступу в НАТО ще раз було продемонстровано включенням до Плану абзацу, в якому говорилося, що "участь в Плані дій щодо членства в НАТО, що відбуватиметься на основі самодиференціації, не означає, що будуть існувати якісь часові рамки щодо прийняття таких рішень чи будь-яка гарантія того, що врешті-решт членство стане реальністю. Цю програму не можна розглядати як перелік критеріїв стосовно членства" [36].

План, що базувався на Дослідженні 1995 р., вимагав від кожної держави-претендента подання річної Національної програми підготовки до можливого майбутнього членства, де було б викладено завдання та цілі підготовки і де б містилася конкретна інформація щодо тих заходів, які нею здійснюються, відповідальних за це органів, а там, де це доцільно, також графік роботи для конкретних аспектів такої підготовки. Країни-претенденти, за власним бажанням, можуть осучаснювати таку програму відповідно до вимог часу. Щороку Альянс має готувати звіт для окремих країн-претендентів, тобто своєрідний зворотній зв'язок, де головну увагу буде зосереджено на зрушеннях у тих сферах (політика, економіка, оборона та військові питання, ресурси, безпека, правові питання), які охоплені щорічними національними програмами країн-претендентів.

Відповідно до Плану майбутні члени мають відповідати базовим принципам, втіленим у Вашингтонському Договорі, таким, як демократія, свобода особи та іншим відповідним положенням, викладеним в преамбулі до Вашингтонського Договору. Від країн-претендентів також очікується, що вони будуть:

- вирішувати міжнародні суперечки мирними способами;
- демонструвати відданість принципам верховенства права та прав людини;
- вирішувати мирними способами міжетнічні конфлікти та зовнішні територіальні суперечки, в тому числі й претензії стосовно невоз'єднаних земель та суперечливі питання внутрішньої юрисдикції, у відповідності з принципами ОБСЄ та з метою встановлення добросусідських відносин;
- встановити належний демократичний та цивільний контроль над своїми збройними силами;
- утримуватись від загроз застосування сили чи власне її застосування будь-яким чином, що не відповідає цілям ООН;
- сприяти розвитку мирних і дружніх міжнародних відносин шляхом зміцнення своїх інститутів свобод та через поглиблення стабільності й благополуччя;

- продовжувати надавати повну підтримку та брати участь у роботі Ради Євроатлантичного партнерства і в заходах програми "Партнерство заради миру";
- демонструвати відданість справі поглиблення стабільності і благополуччя через дотримання принципів економічної свободи, соціальної справедливості та відповідальності за охорону довкілля.

Крім того, після приєднання країн-претендентів очікується, що вони:

- об'єднуюватимуть свої зусилля для колективної оборони та для збереження миру й безпеки;
- підтримуватимуть ефективність Альянсу шляхом розподілу обов'язків, витрат і прибутків;
- візьмуть на себе зобов'язання добросовісно докладати всіх зусиль, спрямованих на досягнення консенсусу з усіх питань;
- зобов'язуються брати цілковиту участь у консультативному процесі Альянсу та в процесі прийняття рішень з політичних питань і проблем безпеки, які турбують Альянс;
- візьмуть на себе зобов'язання зберігати відкритість Альянсу у відповідності з Вашингтонським Договором та деклараціями Мадридського і Вашингтонського самітів.

У державах, які були запрошені до Альянсу на Празькому саміті, говорять, що вимоги Плану є

надзвичайно корисними, оскільки забезпечують реформістські сили необхідними аргументами під час проведення національних дебатів щодо напрямків внутрішньої та зовнішньої політики. Дипломати й представники держав-членів НАТО також свідчать на користь значного прогресу у реалізації завдань вступу, який був досягнутий саме після прийняття "Плану дій щодо членства в НАТО". В сучасній першому розширенню публікації мозкового центру Rand Corporation стверджувалося, що "з огляду на перспективу підвищення рівня регіональної безпеки та забезпечення демократії в колишніх комуністичних країнах Центральної і Східної Європи, процес розширення НАТО мав бажаний ефект" [39].

Свідченням серйозності підходу НАТО до процесу, започаткованому Планом, є те, що Албанія і Македонія (обидві є учасницями Плану й активними членами програми "Партнерство заради миру") не отримали запрошення в Празі. Побоювання щодо можливого зворотного руху в реформах у деяких державах, запрошених у Празі, спонукало НАТО висунути вимогу, щоб всі сім держав-кандидатів представили детальні графіки завершення необхідних реформ до березня 2003 р. Ці графіки, які додавалися до офіційних листів міністрів закордонних справ держав-кандидатів, розглядалися як серйозні політичні зобов'язання, а отже слугували механізмом

довготривалого впливу НАТО на запрошених до Альянсу. В Декларації Празького саміту зазначалося, що прогрес у дотриманні графіків має спостерігатися як до, так і після вступу.

Позитивні результати процесу імплементації "Плану дій щодо членства в НАТО" дали поштовх до запровадження на Празькому саміті нової програми, відомої як "Індивідуальний план дій щодо членства в НАТО". Метою нової програми стало підвищення рівня співробітництва з тими країнами-партнерами, які ще не залучені до реалізації Плану дій, але прагнуть до більш тісного співробітництва з НАТО. Ще в процесі доопрацювання Індивідуального плану, на участь у ньому подали офіційні заявки Азербайджан і Грузія. Учасники цієї програми повинні написати свої національні плани з деталізацією тих реформ, які планується здійснити. Як і План дій, Індивідуальний план також має політичну складову, що надає НАТО більше можливостей впливати на хід внутрішніх як політичної, так оборонної реформ.

Оскільки Індивідуальний план офіційно не є перепусткою до участі у Плані дій, дехто в НАТО схильні розглядати його як один із важливих кроків на шляху до започаткування Плану дій, а також як можливість для оцінювання серйозності намірів держав Центральної Азії та Кавказу здійснити реформи, що вимагаються від майбутніх членів НАТО. Реалізація

Плану дій потребує від НАТО значних ресурсів, тому в Альянсі очікують на те, що країни Центральної Азії та Кавказу візьмуть на себе серйозні зобов'язання щодо проведення реформ. У НАТО не упевнені, що допомога Альянсу у здійсненні політичних і військових реформ є для посткомуністичних держав цих регіонів достатнім стимулом щоб розпочати реальні зміни [38, р. 40].

Під час Вашингтонського саміту НАТО в квітні 1999 р. в черговий раз було заявлено, що від нових членів Альянсу очікують зміцнення усеосяжної безпеки та стабільності на Європейському континенті. Це означає, що держави-претенденти мають продемонструвати здатність формувати клімат безпеки шляхом мирного розв'язання конфліктів із сусідами, обрання принципів ліберальної демократії, у тому числі поваги до прав меншин, а також взяття на себе усіх військових зобов'язань, що випливають із членства в НАТО. В 1996 р. колишній Генеральний секретар НАТО Віллі Клас, говорячи про процес розширення, наголосив на тому, що Альянсу "не потрібні споживачі безпеки", а тим більше якщо це країни "не здатні нести повну відповідальність, що випливає з членства" [38, р. 23].

Однак, навіть якщо держава-кандидат виконує всі офіційні вимоги (деякі з них важко виміряти через їх природу), цього може бути недостатньо для отримання запрошення на вступ до Альянсу. Є інші, неофіційні та

навіть здебільше суб'єктивні критерії, які треба виконати. На позитивне рішення можна очікувати лише тоді, коли всі, або принаймні більшість, членів НАТО вирішать, що прийняття тієї чи іншої держави відповідатиме їх національним інтересам.

2. Аналіз взаємовпливу критеріїв вступу в ЄС і НАТО

Критерії членства в Європейському Союзі і НАТО являють собою для держав-претендентів об'єктивну реальність, яка обумовлює їх кроки та логіку дій на шляху до європейської та євроатлантичної інтеграції. На початку ХХІ ст. для європейського та євроатлантичного простору характерними є такі риси:

- після закінчення холодної війни процес розширення і Європейського Союзу, і НАТО відбувається на Європейському континенті переважно за рахунок посткомуністичних країн. З десяти держав, що стали членами ЄС в 2004 р., вісім є посткомуністичними. Всі десять держав, які вступили в НАТО в 1999 і 2004 роках також у свій час входили до комуністичного блоку;
- вісім європейських посткомуністичних держав – Естонія, Латвія, Литва, Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, Словенія – стали членами і ЄС і НАТО. Зі вступом в ЄС Болгарії та Румунії в 2007 р. в Європі сформується група з десяти посткомуністичних держав, які повністю завершили

національні проекти європейської і євроатлантичної інтеграції;

- майже всі держави-члени ЄС є членами НАТО (19 із 25 станом на кінець 2005 р.), що суттєво вплинуло на зміст і темпи процесу формування загальноєвропейського простору свободи, демократії, справедливості та безпеки;
- в той час як Європейський Союз одночасно і поглиблює інтеграцію, і розширюється, НАТО є дійовим альянсом між Північною Америкою і Європою. Частковий збіг сфер діяльності НАТО і ЄС є сьогодні новою і глобально важливою геостратегічною реальністю;
- НАТО перебуває у процесі трансформації з суто оборонного союзу, націленого на протидію реальній загрозі, в коаліцію безпеки, що охоплює євроатлантичний простір і здатна реагувати на загрози миру як всередині цього регіону, так і зовні.

Порівняльний аналіз критеріїв членства, які у свій час були сформульовані в ЄС і НАТО, дозволяє виділити в них спільні й відмінні риси і на цій основі дослідити їх можливий взаємовплив.

Політичні критерії членства і в ЄС, і в НАТО однакові. Як організації засновані на західних цінностях ЄС і НАТО не можуть не вимагати від кандидатів на вступ розбудови сучасної ліберальної демократії. Вимога існування демократичного ладу на

всьому євроатлантичному просторі давно вже вийшла за межі суто політичних або геополітичних міркувань – демократичні держави є стабільними і передбачуваними союзниками, демократії на нападають одна на одну, вони є кращими торгівельними партнерами – і має в сучасному західному світі самодостатнє ціннісне навантаження. Після падіння комунізму в кінці 80-х рр. ХХ ст.. Ф. Фукуяма взагалі прирівняв поширення ліберальної демократії з кінцем історії як такої, із завершенням ідеологічної еволюції людства та універсалізацією західної ліберальної демократії як остаточної форми правління [23]. Сьогодні вищою формою організації суспільного життя визнається так зване відкрите суспільство, яке забезпечує найбільший ступінь свободи особистості відповідно з встановленими суспільними правилами й нормами. Наповнене ефективним державним управлінням, верховенством права й розвинутим громадянським суспільством, поняття відкритого суспільства співпадає з поняттям демократії.

Щодо економічних критеріїв, то, безперечно, що під час вступу в Європейський Союз вони мають набагато більше значення і для Союзу, і для держав-кандидатів, ніж в процесі євроатлантичної інтеграції. Сформульовані в ЄС економічні критерії членства мають не тільки базову "цивілізаційну" складову

(існування діючої ринкової економіки), а й "інтеграційну" складову (спроможність до економічного виживання в конкурентному середовищі ЄС), виконання якої має вирішальне значення для прийняття рішення щодо початку Союзом переговорів про вступ. З початку 90-х рр. ХХ ст. Європейський Союз досяг найвищого ступеня економічної інтеграції (створення економічного і валютного союзу), що значно підвищує рівень вимог до макроекономічних показників економіки держави-кандидата. Можна стверджувати, що зважаючи на амбітні плани ЄС зробити до 2010 р. економіку Союзу найбільш конкурентною і динамічною в світі, виконання економічних критеріїв членства буде для держав-кандидатів найважчим завданням.

Проте слід зауважити, що хоча в НАТО й не сформулювали чітких економічних критеріїв членства (йдеться лише про передумови), стан економіки держави-претендента обов'язково буде братися до уваги під час прийняття політичного рішення щодо початку процедури вступу. Не підлягає сумніву той факт, що це має бути ринкова економіка. Прийнятий у 1999 р. "План дій щодо членства" містить економічні питання. Від держав-претендентів очікується, що вони демонструватимуть "відданість справі поглиблення стабільності та благополуччя через дотримання принципів економічної свободи, соціальної

справедливості та відповідальності за охорону довкілля". Ключовим тут є словосполучення "принципи економічної свободи", зміст якого за необхідності або за бажанням (процес вступу в НАТО часто підвладний політичному суб'єктивізму) можна розширити до всієї групи економічних критеріїв ЄС.

На моці економіки держави-претендента базуються й оборонні та ресурсні питання Плану. Так, очікується, що нові члени Альянсу виділять достатню суму бюджетних коштів на те, щоб бути в змозі виконати всі ті зобов'язання, які випливають із майбутнього членства.

Таким чином, взаємовплив політичних і економічних критеріїв для кожної конкретної держави, що має на меті вступ в ЄС та/або НАТО, є очевидним. Хоча процеси європейської та євроатлантичної інтеграції в державі-претенденті й можуть проходити паралельно, жодній з держав, які зараз є членами ЄС та НАТО, не вдалося вступити в ці організації одночасно. З огляду на це можна припустити, що вступ в ЄС значно полегшує вступ в НАТО, оскільки критерії членства Європейського Союзу є чітко сформульованими, більш детальними й значно менше підвладними міркуванням суб'єктивного характеру. Але практика інтеграційних процесів посткомуністичних країн свідчить про зворотне. Всі вісім посткомуністичних держав, які приєдналися до

ЄС під час останньої п'ятої хвили розширення, на момент вступу вже були членами НАТО. Чехія, Угорщина, Польща – вступили до Альянсу в 1999 р., а Естонія, Латвія, Литва, Словаччина, Словенія, Болгарія, Румунія – в березні 2004 р. Ще дві посткомуністичні держави, які вже є членами НАТО – Болгарія й Румунія – приєднуються до ЄС в січні 2007 р.

На підтримку позиції тих політиків та експертів, хто стверджує, що для посткомуністичних країн, які обрали шлях європейської інтеграції, вкрай бажаним (хоча й не обов'язковим) першим кроком на цьому шляху має бути вступ до НАТО, можна навести такі аргументи:

По-перше, потужною рушійною силою процесу розширення НАТО шляхом прийняття в Альянс посткомуністичних країн є США, які твердо переконані в його демократизаційному ефекті. Це переконання базується на неовільсонівській ідеології зовнішньої політики, яка поєднує реалізм та ідеалізм, розглядаючи поширення демократії і як нормативно бажане, і як вигідне національним інтересам США, оскільки демократії тяжіють до співробітництва і намагаються уникати конфліктів. Як зазначив у 1994 р. Б. Клінтон у своєму зверненні до нації: "Врешті-решт, найкращою стратегією гарантування нашої безпеки та побудови міцного миру є підтримка поступу демократії у всьому світі" [41]. Для посткомуністичних країн це також

вигідно, оскільки на шляху до демократії США є надійним і передбачуваним союзником.

По-друге, вступ в НАТО можна розглядати як своєрідний проміжний етап до членства в ЄС, оскільки саме в НАТО посткомуністичні держави зможуть набути так потрібного їм досвіду членства в західних міждержавних організаціях. Членство в Альянсі також сприятиме становленню та розвитку в державах-новачках стабільних і передбачуваних політичних інститутів, що здатні підтримувати й гарантувати впорядковані демократичні процеси, зокрема сприяти інституціоналізації цивільного контролю за військовими шляхом поширення норм та зразків їх поведінки у демократичному суспільстві (важливість і значення цивільного контролю, політична нейтральність, відкритість для суспільства, повага прав людини тощо).

По-третє, оскільки ЄС продовжує розширюватись, може статися так, що в сферу відповідальності НАТО буде входити, скажімо, лише три-чверті держав-членів ЄС. Така ситуація призвела б до утворення геополітичної двозначності, яка б могла мати дестабілізуючий вплив і поглиблювати відчуття небезпеки у чверті, на яку не поширювався б захист НАТО. На думку Збігнева Бжезінського, одночасне набуття членства в ЄС і НАТО не повинно відбуватися механічно, але в довгостроковій перспективі винятки

повинні бути лише для держав, які, будучи членами НАТО, висловили б переконання, що не бажають вступати в ЄС і навпаки [27].

Після першої хвилі розширення Альянсу на Схід в 1999 р., в період коли перспективи другої хвилі та її кількісний склад були ще досить невизначеними, ряд західних експертів висловилися за координацію процесів розширення ЄС і НАТО. Керівництву Альянсу та лідерам його держав-членів пропонувалося зробити процес вступу до НАТО більш об'єктивним, передбачуваним і таким, що заслуговує на довіру, навіть якщо він все ще буде підвладним політичним та стратегічним міркуванням. Бжезинський навіть висунув ідею застосування чинних політичних, соціально-економічних та військових критеріїв лише до країн, які прагнуть вступити в НАТО до набуття членства в ЄС або зовсім не планують вступати в Союз. На думку колишнього радника Президента США з національної безпеки будь-яка країна, що розглядається як перспективний член ЄС, автоматично має розглядатися як така, що може претендувати на членство в НАТО. Проте, на даний час ці пропозиції залишилися не реалізованими. Після вступу в НАТО семи посткомуністичних країн у 2004 р., потенціал розширення Альянсу на найближчу перспективу було певною мірою вичерпано. Ідея координації втратила свою актуальність. На нашу думку, це є ще одним

аргументом на користь того, щоб розглядати членство в НАТО як етап на шляху до членства в ЄС.

Отже, можна стверджувати, що для посткомуністичних держав-претендентів політичні та економічні критерії ЄС і НАТО мають базовий, цивілізаційний характер, оскільки сприяють, перш за все, поверненню колишніх комуністичних країн до західної цивілізації та її цінностей.

І Європейський Союз, і НАТО мають також групу так званих критеріїв членства, тобто вимог, які треба виконати або напередодні вступу, або після приєднання. В ЄС це група інституційних критеріїв, а в НАТО – група військових критеріїв. Ці критерії повною мірою відображають специфіку кожної з організацій. Виконання критеріїв членства є для посткомуністичних держав останнім етапом на шляху вступу, оскільки це можливо лише тоді, коли подолані цивілізаційні відмінності.

Таким чином, вимоги європейського та євроатлантичного вектора знаходяться у площині конкретних політичних та економічних реформ, які тягнуть за собою значні зміни у законодавстві та у самій політичній практиці. Довгостроковими перспективами такого курсу для України є економічна модернізація та добробут, сприяння зміцненню державного суверенітету. Політичні критерії членства і ЄС і в НАТО однакові, разом з тим, що стосується

третього та четвертого критеріїв вступу до ЄС, то вони обумовлюють досить велику тривалість процесу інтеграції. За образним висловом посла Данії в Україні Уффе Андерсона Балслева, НАТО можна порівняти з машиною, що швидко їздить, а Євросоюз – з катком для укладки асфальту, якому потрібний час для розгону. Але, якщо розгін узятий, то процес вже має бути завершеним [3].

3. Вплив критеріїв на реформування системи державного управління

Процес європейської та євроатлантичної інтеграції має багатовимірні наслідки для всіх сфер життєдіяльності суспільства, що в свою чергу позначається і в сфері державного управління. На сьогодні мова йде про формування нового типу державного управління, який би адекватно відповідав новим вимогам, у контексті досягнень стандартів ЄС. Відповідність політичним критеріям членства, заснована на беззастережній прихильності демократичним цінностям, зазначає О. Ковальова, була вирішальним чинником зближення ЄС з кандидатами на вступ [8, с. 4]. Власне, на це орієнтують й План дій Україна – ЄС, прийнятий у лютому 2005 р., та План дій Україна – НАТО, ухвалений Комісією Україна – НАТО в листопаді 2002 р. Плани дій містять спільно погоджені сторонами принципи і цілі співробітництва та взаємні зобов'язання. Зокрема, Україна

зобов'язалася продовжувати внутрішні перетворення на основі зміцнення демократії, верховенства права, поваги до прав людини, принципу розподілу влади та незалежності суду, демократичних виборів відповідно до норм і стандартів ОБСЄ і Ради Європи [17, с.8; 16, с. 60–61].

Виходячи з цього, особлива увага має бути приділена посиленню стабільності й ефективності інституцій, що забезпечують демократію та верховенство права, подальшому проведенню судової і правової реформ з метою зміцнення повноважень і незалежності судової влади, реформуванню системи прокуратури, забезпеченню ефективної боротьби з корупцією, сприянню постійному розвитку і зміцненню в країні громадянського суспільства, захисту основних прав людини та громадянських свобод, забезпеченню свободи засобів масової інформації та свободи висловлювань тощо [17, с. 8–10; 16, с. 61–62].

В Планах дій окремий акцент ставиться на необхідності проведення адміністративної реформи, в ході якої має здійснитися реформування організаційних структур державного управління. "...Державне управління в Україні являє собою складне, суперечливе явище з багатьма бюрократичними деформаціями, слабкими сторонами, недоліками та уразливими місцями...Негативно на організації та функціонуванні державного апарату позначається невідпрацьованість

концепції нового державного устрою, відсутність належного прогнозування та проектування структурних перетворень, нестабільність державно-управлінських структур та їхнього правового статусу, запізнення з формуванням єдиної державної політики у сфері державного управління. Слабо використовуються демократичні управлінські інститути в діяльності держави. Не знайдені ще механізми прихильності громадян Української держави, службовців державного апарату до реформ і мотивації їхніх активних дій з практичного здійснення останніх" – писала понад десять років тому Н. Нижник. Слід зазначити, що і сьогодні справа не змінилася на краще [17, с.9; 16, с. 62; 14, с. 103].

Справа в тому, що постійні організаційні перебудови управлінських структур протягом усіх років незалежності носили характер "управлінської чехарди", коли замість оптимізації функцій робилися спроби оптимізувати структуру. В кінцевому підсумку це зводилося не до функціонального регулювання, а до пошуку різних схем повноважень і компетенції посадових осіб. Головна причина полягала в тому, що в ході цих перебудов виходили не з об'єктивних законів суспільного розвитку, орієнтувалися не на загальносуспільний інтерес, а на безліч приватних (корпоративно-бюрократичних, кланових, регіональних тощо) інтересів. Це призвело до різкого зниження

ефективності державного управління і його неспроможності забезпечити перехід суспільства до нового якісного стану. Досвід попереднього періоду доводить, що без чітко організованого та ефективно функціонуючого державного механізму ніяке системне реформування в суспільстві неможливе. Оскільки політика європейської та євроатлантичної інтеграції являє собою системну і масштабну програму європеїзації та соціально-економічної модернізації країни, то вона передбачає, насамперед, реформування і чітку організацію функціонування апарату державного управління [19, с. 17–21; 12, с. 407].

У ст. 1 та 3 Конституції України закріплено, що Україна є демократичною, соціальною, правовою державою і найвищою соціальною цінністю держави визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека. Саме права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Дійсно, концентрований вираз "сутність держави" знаходить своє втілення в її політиці, тобто сукупності цілей і завдань, що практично реалізуються державою, та засобів, які використовуються при цьому. Сенс державної політики багато в чому визначає зміст і технологію державного управління. На жаль, урахування інтересів і потреб громадян ще не стало вихідним системоутворюючим

інститутом політичної системи, практичної діяльності держави [9, с. 4; 2, с. 81–82].

Основу державної політики мають скласти такі стратегічні орієнтири як європейські цінності. Отже, реформування державного управління обумовлюється і необхідністю відповідних змін у реалізації соціальної сутності держави, оскільки, підкреслюється в Концепції адаптації інституту державної служби до стандартів Європейського Союзу, від ефективності його функціонування залежить додержання конституційних прав і свобод громадян, послідовний і сталий розвиток країни. З цього випливає необхідність побудови в Україні такої економічної моделі, в якій ринкові й соціальні складові ефективно взаємодіють і посилюють одна одну [18].

Тому в Планах дій наголошується на необхідності зміцнення ринкової економіки та впровадження економічних стандартів Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), сприяння сталому економічному зростанню, включаючи сприяння структурній перебудові економіки для підтримання стабільного зростання річного ВВП, низьких темпів інфляції, зростання реальних доходів населення та обмеження бюджетного дефіциту. З цією метою планується завершити створення адміністративних структур і процедур для забезпечення стратегічного планування сталого розвитку, розробити та

імplementувати державну стратегію сталого розвитку. Мова йде також про створення в Україні інституційного середовища, що стимулюватиме ділову активність, економічне зростання на основі структурно-інноваційних перетворень, формування сучасної соціальної інфраструктури і механізмів соціально-ринкової економіки, з одночасною підтримкою адекватної мережі соціального захисту. Плани дій орієнтують на покращення інвестиційного клімату в країні, включаючи забезпечення прозорості, передбачуваності та впровадження регуляторної реформи, спрямованої на зменшення адміністративних бар'єрів розвитку бізнесу. Для зменшення розриву між рівнями розвитку регіонів і покращення можливостей місцевого розвитку передбачається запровадження стратегічного планування на державному і регіональному рівнях, розробка Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 р. і створення нормативно-правової бази для стимулювання розвитку регіонів [17, с. 13–16; 16, с. 63–65].

Таким чином, ставлячи перед собою за мету членство в ЄС і НАТО, Україна повинна здійснити перехід до нової моделі державного управління, яка матиме загальні основні риси та принципи функціонування з публічною адміністрацією в державах-членах ЄС. Це впливає з Копенгагенських і, особливо, Мадридських критеріїв щодо набуття

адміністративної здатності керувати й втілювати європейську політику, а отже, вимагає входження у так званий Європейський адміністративний простір. У цьому контексті в нашій країні повинно бути завершено створення ефективної системи державної влади та управління, здатної забезпечити становлення України як сучасної демократичної європейської держави [13].

У процесі реформування державного управління необхідно здійснити:

визначення ролі, завдань, функцій, структури органів державного управління. Передусім мова йде про прискорення прийняття закону про Кабінет Міністрів України, який чітко визначатиме компетенції Президента і Уряду України, статус Кабінету Міністрів України як дійсно вищого органу в системі органів виконавчої влади, його функції й повноваження, склад та внутрішню організацію, процедуру призначення Прем'єр-міністра України, міністрів тощо.

Реформування змісту та організації діяльності Кабінету Міністрів України має супроводжуватися формуванням ефективної виконавчої влади на центральному та місцевому рівні, яка володіє не тільки належними управлінськими навичками і методами, а й виконує, насамперед, основну вимогу до демократичної влади – не управляти суспільством, а служити йому. Це вимагає посилення аналітичної, прогнозної,

регулюючої, організаційної та контрольної функцій органів виконавчої влади, чіткий розподіл їх повноважень як по горизонталі, так і по вертикалі, ефективну взаємодію з органами інших гілок влади та інститутами громадянського суспільства. Тобто, як підкреслює Н. Нижник, необхідно здійснити цілеспрямовані перетворення, результатом яких стане поступове формування нової системи державного управління або поява у чинній системі нових якостей, нових істотних ознак [13, с. 39–40; 14, с. 45].

Створення ефективного місцевого самоврядування і з цією метою децентралізацію та деконцентрацію владних повноважень з центрального рівня на регіональний і місцевий, перерозподіл повноважень між виконавчою владою й органами місцевого самоврядування, органами місцевого самоврядування різного територіального рівня на засадах субсидіарності, розширення повноважень територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо регулювання питань організації й функціонування системи місцевого самоврядування, згідно зі стандартами, що містяться в Європейській хартії місцевого самоврядування.

Важливе значення для реформування системи місцевого управління в Україні має вирішення питання про розподіл функцій з надання управлінських послуг і делегування повноважень та ресурсів якомога ближче

до їх кінцевого споживача, формування механізмів співпраці місцевої публічної влади з бізнесом. У цьому контексті особливого значення набуває законодавче визначення статусу територіальної громади, її внутрішньої організації, активного запровадження в практику різних форм прямої демократії, безпосередньої участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування, підвищення ролі органів самоорганізації населення у вирішенні питань надання громадських послуг населенню.

Удосконалення і розвиток системи державної служби в контексті інституційних рамок, загальних адміністративних стандартів і принципів її функціонування в країнах Європейського Союзу. Хоча ЄС не має прямих повноважень щодо регулювання діяльності національних державних служб, однак радикальне поліпшення її функціонування обумовлюється необхідністю прийняття *acquis communautaire*. Його запровадження в повному обсязі потребуватиме створення багатьох нових органів та реформування існуючих для виконання нових функцій. Це потребує зосередження уваги на інституційно-правових та адміністративно-процесуальних аспектах інституту державної служби, з тим, що б вона забезпечувала демократичний характер взаємовідносин органів державної влади та місцевого самоврядування з громадянами, іншими інститутами громадянського

суспільства, дотримання конституційного принципу пріоритету прав і свобод особи й громадянина [13, с. 41; 4, с. 87–88, 93].

Одними з головних питань у реформуванні інституту державної служби є забезпечення об'єктивності й прозорості у прийнятті на службу та кар'єрному зростанні, стабільності і професіоналізму та політичної нейтральності кадрового корпусу, його націленості на досягнення якості і результативності роботи. Особлива увага має бути приділена створенню системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців усіх рівнів управління з питань європейської та євроатлантичної інтеграції.

Отже, процес європейської та євроатлантичної інтеграції фактично спрямований на удосконалення та розвиток механізму держави і його складової – державної служби, створення на центральному, регіональному і місцевому рівнях демократичної, гнучкої та ефективної організації управління. Тобто, вони знаходяться у складній системі діалектичних зв'язків, коли необхідність досягнення критеріїв вступу до ЄС і НАТО обумовлює реформування державного управління, а реформування державного управління закономірно наближуватиме нас до європейських стандартів у всіх сферах суспільного життя.

Список використаної літератури

1. Актуальні проблеми формування і реалізації державної політики України на євроатлантичному векторі: Наук.-інф. зб. – К.: Євроатлантикінформ, 2005. – Вип. 8. – 216 с.
2. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: Курс лекций. – Изд. 2-е, доп. – М.: Омега-Л, 2004. – 584 с.
3. Балслев, Уффе Андерссон. В евроинтеграции ничего нельзя добиться сразу, наскоком // Київській телеграфъ. – 2005. – 25 ноября – 1 декабрь.
4. Боссарт Д., Деммке К. Державна служба у країнах-кандидатах до вступу до ЄС: нові тенденції та вплив інтеграційного процесу / Пер. з англ. О.М. Шаленко. – К.: Міленіум, 2004. – 128 с.
5. Брежнева Т., Їжак О., Шевцов А. Євроатлантична інтеграція України: військово-політичні аспекти / За ред. В. Горбуліна. – Д.: Пороги, 2003. – 160 с.
6. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади: Навч. посіб. / За загал. Ред. Н.Р.Нижник, В.М. Олуйка. – Л.: Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка", 2002. – 352 с.
7. Калина М. Євроінтеграційна політика України в контексті необхідності досягнення відповідності копенгагенським критеріям Європейського Союзу // Вісник НАДУ. – 2005. – № 1. – С. 346–352.
8. Ковальова О.О. Стратегії євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України. – К.: Ін-т

- держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003. – 338 с.
9. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Вид-во "Право", 1996. – 63 с.
 10. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – К.: ІЄАС, 2004. – 88 с.
 11. Ковальова О.О. Концептуальні засади процесу розширення Європейського Союзу // Грані. – 2003. – № 2. – С. 79–82.
 12. Кочетов Э.Г. Глобалистика: Теория, методология, практика: Учеб. – М.: Наука, 2002. – 672 с.
 13. Національна стратегія європейської інтеграції (проект).
 14. Нижник Н. Державне управління в Україні: проблеми і перспективи // Вісник УАДУ. – 1996. – № 1. – С.102–115.
 15. Парахонський Б. Українсько-російські стосунки у галузі безпеки в контексті нової ролі Росії у системах європейської та євроатлантичної безпеки // Євроатлантична інтеграція України: інституції, політика і практика. – К.: Фонд "Європа ХХІ", 2003. – С. 95–104.
 16. План дій Україна – НАТО // Євроатлантична інтеграція України: інституції, політика і практика. – К.: Фонд "Європа ХХІ", 2003. – С. 60–74.
 17. План дій Україна – Європейський Союз. – К.: Компанія Лік, 2005. – 40 с.
 18. Про Концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу: Указ

- Президента України від 5 березня 2004 р. // Уряд. кур'єр. – 2004. – 17 берез.
19. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи / Наук. кер. В.В. Цветков. – К.: Оріяни, 1998. – 364 с.
 20. Розвиток співробітництва Україна – Європейський Союз / Зб. матер. – К.: ЦТІ "Е та Е", 2003. – 240 с.
 21. Розширення ЄС і Україна // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 11. – С. 2–42.
 22. Сучасна управлінська еліта в Україні: якісні характеристики, шляхи та методи підготовки / За ред. М.І.Пірен, В.А. Ребкала. – К.: УАДУ, 2003. – 180 с.
 23. Фукуяма Ф. Конец истории? // Вопросы философии. – 1990. – № 3. – С. 134–148.
 24. Чалий В., Сушко О., Пашков М. Нова зовнішня політика для нової України // Національна безпека і оборона. – 2004. – № 9. – С. 2–12.
 25. Шерр Дж. Зовнішня політика наступного президента: суворі обмеження, важкий вибір // Національна безпека і оборона. – 2004. – № 9. – С. 40–43.
 26. Albright M. Enlarging NATO: Why Bigger is Better // <http://www.hri.org/news/usa/usia/1997/97-02-14.usia.html>
 27. Brzezinski Z. NATO and EU need to grow together // www.digitalnpq.org/global_services/european%20viewpoint/05-22-00.html
 28. Cannes European Council, 26 and 27 June 1995. Presidency Conclusions // http://www.europarl.eu.int/enlargement/ec/can_en.htm

29. Copenhagen European Council - 21-22 June 1993.
Presidency Conclusions // http://www.europarl.eu.int/enlargement/ec/cop_en.htm
30. Dougherty J., Pfaltzgraff R. Contending Theories of International Relations. A Comprehensive Survey. – Harper Collins Publishers, 1990. – 607 p.
31. Gawdiak N. Brzezinski analyzes European unity, Russia and American perceptions // www.ukrweekly.com/Archive/2000/330011.shtml
32. Krahnemann E., Terriff T., Webber M. Who's Next?: The Ongoing Story of NATO Enlargement // <http://www.one-europe.ac.uk/pdf/bn5-01.pdf>
33. Larrabee S. NATO Enlargement: Prague and Beyond // <http://www.eusec.org/larrabee.htm>
34. Luxembourg European Council 12 and 13 December 1997. Presidency Conclusions // http://www.europarl.eu.int/enlargement/ec/lux_en.htm
35. Madrid European Council, 15 and 16 December 1995. Presidency Conclusions // http://www.europarl.eu.int/enlargement/ec/mad_en.htm
36. Membership Action Plan // <http://www.mi.government.bg/integration/euroatl/NATO-MAP.doc>
37. Michta A. The Limits of Alliance: The US, NATO and the EU in North and Central Europe // www.da.mod.uk/CSRC/documents/CEE/G102/G102.chapl

38. Moore R Europe "Whole and Free": NATO's Political Mission for the 21st Century // www.nato.int/acad/fellow/01-03/moore.pdf
39. NATO Enlargement 2000-2015 Implications for Defense Planning // www.rand.org/publications/RB/RB62/
40. Perry J. The Enduring, Dynamic Relationship. That Is NATO // www.dod.mil/speeches/1995/s19950205-perry.html
41. Reiter D. NATO and the Spread of Democracy // www.oia.emory.edu
42. Reiter D. Why NATO Enlargement Does Not Spread Democracy? // International Security. – Vol. 25. – № 4 (Spring 2001), pp. 41–67.
43. Simon J. The Next Round of NATO Enlargement // <http://www.ndu.edu/inss/strforum/SF176/sf176.html>
44. Study on NATO Enlargement // www.nato.int
45. The North Atlantic Treaty // <http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm>
46. Woehrel S., Kim J., Ek K. NATO Applicant States: A Status Report Updated April 25, 2003 // <http://www.fas.org/man/crs/RL30168.pdf>
47. Zbigniew Brzezinski testifies on NATO enlargement // www.mtholyoke.edu/acad/intrel/zbignato.htm

ВОЛОДИМИР ПОСТРИБАЙЛО,

*начальник групи відділу військового співробітництва з
НАТО Управління євроатлантичної інтеграції,
Генеральний штаб Збройних Сил України*

Реформування та розвиток Збройних Сил України в контексті євроатлантичної інтеграції

Шановні пані та панове!

Як представник Збройних Сил України, я маю честь виступити з доповіддю щодо реформування Збройних Сил України в контексті євроатлантичної інтеграції, як складової реформування сектору безпеки України.

Не викликає сумнівів, що Україні, як і любій країні світу потрібні сучасні, малі за чисельністю, але боєздатні Збройні Сили, які максимально адаптовані до економічних можливостей держави та спроможні високопрофесійно виконувати покладені на них завдання та ефективно функціонувати в умовах поглиблення демократичних процесів.

З огляду на євроатлантичні прагнення, Україна має бути готовою до розподілу функцій, ризиків,

обов'язків і витрат, пов'язаних з колективною безпекою й обороною.

Відповідно до Закону України “Про організацію оборонного планування” в нашій державі запроваджена система оборонного планування, яка має три складові: довгострокове (на 12 років), середньострокове (на 6 років) та короткострокове (на 2 роки) оборонне планування.

У рамках довгострокового планування у Збройних Силах України було проведено Оборонний огляд, за результатами якого було розроблено Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року, концептуальний документ, який визначив основні напрями та образ ЗС України зразка 2015 року. Наступним кроком, в рамках середньострокового планування, можна вважати розробку Державної програми розвитку Збройних Сил України на 2006-2011 роки, яка закладає підвалини нової моделі українського війська. Створення якої **передбачає:**

1. **Заходи, які направлені на зміцнення демократичного цивільного контролю за діяльністю Збройних Сил.** В першу чергу це стосується підконтрольності та підзвітності Міністра оборони України Президентові України та Верховній Раді України, дієвого механізму розподілу повноважень та функцій між МО та ГШ, збільшення не тільки питомої ваги цивільного персоналу в структурних підрозділах МО, а й його професійного рівня, проведення

регулярних прес-конференцій, надання інтерв'ю, брифінгів керівним складом МО та ГШ, забезпечення щорічного випуску "Білої книги" про діяльність ЗС, залучення Громадської ради до опрацювання рішень МО в галузі соціального захисту та інформаційно-просвітницької роботи, забезпечення ефективного контролю над цільовим використанням бюджетних коштів тощо;

2. Створення ефективної національної системи оборонного планування з метою її максимальної адаптації до загальних вимог країн Альянсу з таким розрахунком, щоб стати його невід'ємною складовою частиною в майбутньому за умови отримання членства в НАТО. Вона повинна бути максимально структуризованою, відкритою, прозорою та зрозумілою для фахівців.

3. Підвищення оперативної та адміністративної взаємосумісності Збройних Сил України, оскільки Північноатлантичному Альянсу необхідні дієздатні та боєготові військові підрозділи для забезпечення колективної безпеки і оборони, а також для участі у спільних діях в операціях з підтримання миру, гуманітарних та пошуково-рятувальних. Для цього широко використовуються програми та механізми співробітництва з НАТО. Основу з яких складають: щорічні Індивідуальні програми партнерства, Процес планування та оцінки сил, Концепція оперативних можливостей,

багатонаціональні навчання, стажування та миротворчі операції під проводом НАТО;

4. Завершення створення Об'єднаних сил швидкого реагування, як фундаментальної основи сучасного українського війська. Вже у 2006 році деякі підрозділи цієї складової будуть готові до дій з аналогічними підрозділами країн-членів НАТО. На кінець 2007 року укомплектованість ОСШР військовослужбовцями за контрактом буде складати 70-80 %. З 2006 року в структурі ГШ почнеться створення Об'єданого оперативного командування, на яке буде покладено планування, застосування та управління миротворчими контингентами, міжвидовими угрупованнями ЗС України. Протягом 2006-2011 років передбачається збільшення видатків на підготовку всіх Збройних сил з 12,5 % (1 140, 3 млн. грн. у 2006 році) до 14,5 % (9 202,8 млн. грн. у 2011);

5. Реформування системи військової освіти. Це стосується не тільки зменшення кількості вищих військових навчальних закладів МО України, переходу на однорічну підготовку офіцерів оперативно-тактичного та оперативно-стратегічного рівня підготовки в Національній академії оборони України, а й запровадження курсової підготовки офіцерів, зміни та адаптації навчальних програм до вимог сьогодення, створення базових військових вузів для кожного виду Збройних Сил України тощо;

6. Створення умов для комплектування

Збройних Сил військовослужбовцями за контрактом та удосконалення кадрової політики. У ЗС України запроваджено експеримент щодо комплектування трьох з'єднань військовослужбовцями за контрактом, результати якого у подальшому будуть впроваджені у Збройних Силах. На кінець 2006 року планами передбачено мати **41** тисячу військовослужбовців за контрактом та **58** тисяч строкової служби. Повну професіоналізацію українського війська буде завершено у 2010 році. Запроваджено заходи щодо встановлення мінімальних та максимальних строків вислуги і перебування у військовому званні, створення системи професійного відбору та атестування, чередування посад і ротації офіцерів, встановлення загальноприйнятих співвідношень штатної чисельності офіцерського складу за військовими званнями.

7. Утилізація надлишкових ракет і боєприпасів, озброєння та військової техніки. Одне із найболючих питань, яке планується вирішувати не тільки самотужки, передбачаючи збільшення видатків на це, а й спільно із країнами-членами НАТО. На сьогодні сформовано Трастовий фонд НАТО/ПЗМ, основу якого складають добровільні внески країн-членів НАТО та партнерів діяльність якого буде зосереджена на утилізацію 133 тисяч тонн боєприпасів, 1,5 млн. штук легкого озброєння та стрілецької зброї, у тому числі 1000 штук ПЗРК.

8. Створення ефективної системи логістики.

На сьогоднішній день система технічного та тилового забезпечення ЗС України побудована та продовжує функціонувати за морально застарілими принципами. Вона є незбалансованою, громіздкою та високо затратною, не враховує структурної перебудови війська, економічних можливостей держави тощо. Основу ж нової складатимуть - Об'єднані центри забезпечення ОВТ, ракетами та боєприпасами, військовим майном і пально-мастильними матеріалами, змінені підходи до закупівлі продовольства, система так званого "аутсорсингу" (залучення цивільних контракторів/фірм) з надання послуг, утримання військових будівель і споруд тощо.

9. Надійний соціальний захист військовослужбовців та членів їхніх сімей. Окрім передбачуваного удосконалення (переопрацювання) законодавчої та нормативно-правової бази у цій сфері планується впровадити нову систему грошового забезпечення за рахунок перерозподілу видатків оборонного відомства. Започаткування деяких проектів спільно з країнами-членами Альянсу на двосторонній та багатосторонній основі стосовно соціальної адаптації звільнених з лав Збройних Сил України військовослужбовців.

Проблем і питань, які супроводжують процес реформування Збройних Сил України, надзвичайно багато. Проте головним є те, що крізь комплекс

пріоритетних напрямів і шляхів їх розв'язання чітко проглядається реалістичність досягнення загальної мети реформування Збройних Сил України. Такою метою є створення сучасних, боєздатних Збройних Сил, які спроможні якісно виконувати покладені на них завдання, ефективно функціонувати в умовах поглиблення демократичних процесів, відповідати реальним економічним можливостям держави щодо їх забезпечення, оперативно трансформуватися до змін форм і способів ведення збройної боротьби та інтегруватися у військові структури Північноатлантичного Альянсу.

Дякую за увагу.

ОЛЕКСІЙ ІЖАК

*Завідувач відділом
Регіональний філіал
Національного інституту
стратегічних досліджень
в м. Дніпропетровську*

Демократія як основа безпеки

Європейський вибір — одна з найбільш витривалих концепцій національного розвитку. Протягом останніх 10 років вона так чи інакше підтримувалась кожним наступним урядом. Однак до 2004 року ця концепція залишалась аморфною і часто однобоко трактувалась як наближення до європейського рівня добробуту. Демократичному розвитку не приділялось значної уваги, оскільки це помилково вважалось другорядною ознакою європейської якості життя.

З початку 2005 року європейський вибір отримав конкретні форми і став сприйматись через призму демократичних перетворень. Події 2004 року показали, що брак демократії веде до внутрішнього напруження, яке рано чи пізно призводить до внутрішніх суспільно-політичних та соціально-економічних суперечок і конфліктів, які у свою чергу гальмують економічний

розвиток і зменшують рівень безпеки громадян, суспільства та держави. Таким чином, прийшло розуміння демократії не тільки як атрибута європейської розкоші, але й як нагальної потреби національного розвитку.

Практичне значення демократії як передумови економічного лідерства і ефективної системи безпеки було продемонстровано ще у роки "холодної війни". Концепція стримування, яку США та їх союзники застосовували проти СРСР починаючи з 1947 року була розрахована на те, що відсутність в радянсько-комуністичній системі процедур демократичного оновлення влади рано чи пізно призведе до появи покоління лідерів, яким для отримання вищих постів не залишиться іншого вибору, окрім як знищити стару систему, іншими словами, зламати стілець, на якому сидять їх попередники. І чим ближче був цей момент, тим більше сил СРСР змушений був витратити на придушення внутрішньої опозиції, відволікаючи ресурси від боротьби зі справжніми зовнішніми ворогами. Концепція стримування блискавично спрацювала у 1991 році. Причому, разом зі знищенням радянсько-комуністичної системи влади були зруйновані майже всі її економічні досягнення, якими б вони не були. В результаті, США завдяки своїм демократичним перевагам виграли "холодну війну" і стали єдиною наддержавою.

Таким чином, історичний досвід засвідчує, що економічний розвиток і національна безпека у рамках авторитарної системи влади — це замки на піску, які у будь-який момент часу можуть бути змиті внутрішніми конфліктами.

Демократичний розвиток України створює підвалини для гарантованого економічного розвитку і якісно нового рівня безпеки. Демократична система влади дозволяє забезпечувати стабільність через компроміс, а не придушення, що значно знижує конфліктогенність внутрішніх політичних та економічних процесів в Україні, а відтак і рівень внутрішніх загроз безпеці. Демократична зміна демократично обраної влади, відділеної від бізнесу, на відміну від зміни авторитарної влади, не створює економічної та соціальної нестабільності. Сектор безпеки в умовах демократії може бути розвантажений від політичних та економічних функцій, що дає йому більші можливості для боротьби із зовнішніми загрозами, зокрема воєнними.

У той же час, внутрішній демократичний розвиток України не спричиняє однозначного позитивного впливу на рівень зовнішніх загроз. Навпроти, демократичні країни з ліберальним устроєм у багатьох випадках більш вразливі до ворожих зовнішніх дій. У випадку України мають місце дві особливі обставини. По-перше, наближаючись до Європи та Північної

Америку за своїм внутрішнім устроєм, Україна відповідним чином позиціонує себе у світі, стаючи тим самим можливим об'єктом агресивних дій міжнародних терористичних угруповань та країн, вороже налаштованих до західної системи цінностей. По-друге, після зміни політичного режиму в 2004 році Україна стала першою зі слов'янських православних країн, що запровадила сучасну європейську модель влади, і це є викликом для Росії та Білорусії, політична філософія яких побудована на уяві про неприродність та пагубність запозичень західних політичних моделей. Крім того, сектор безпеки в цих країнах залишається важливим ланцюгом централізованого управління політичними та економічними процесами. Україна ж, реформуючи власний сектор безпеки, намагається остаточно позбутись цих ознак поліцейської держави.

Економічний розвиток України також створює умови для збільшення рівня зовнішніх загроз. Механізм тут простий — чим багатшою стає країна, тим більшим є ризик зазіхань на її багатства.

Протягом багатьох років після завершення "холодної війни" домінувало переконання, що на велику перспективу основні загрози Україні лежатимуть у внутрішній соціально-економічній площині і не вимагатимуть залучення Збройних Сил зокрема та сектору безпеки загалом. За таких умов інституційний рефлекс самозбереження силових

інститутів держави спричинив їх штучне залучення до вирішення соціально-економічних проблем, зворотною стороною чого стала комерціалізація сектору безпеки України. Уява про безроздільне домінування соціально-економічних аспектів безпеки мала сенс з огляду на знецінення фондів та трудових ресурсів України у перші роки незалежності під час роздержавлення власності та накопичення капіталів. "Дешевизна" України дозволяла вирішувати будь-які питання, пов'язані з її зовнішньою та внутрішньою політикою, за допомогою відносно невеликих грошей. Іншими словами, в Україні не було нічого, заради цього треба б було залучати військову силу або арсенал спецслужб, тобто Україну захищала її "бідність". Причому, це розповсюджувалось навіть не такі загрози, як нелегальна міграція. Через свою економічну нерозвиненість Україна просто не вважалась привабливим місцем. Це створювало ілюзорне відчуття відсутності зовнішніх загроз безпеці, зокрема воєнних.

Ситуація почала кардинально змінюватись після виведення процесу приватизації з тіні у 2005 році. Продаж "Криворіжсталі" на відкритому тендері засвідчив, що українські активи можуть бути не "по зубах" навіть для найпотужніших фінансово-промислових груп, зокрема російських, сила яких до того сприймалась як безмежна. Не виключено, що реальна ринкова вартість, наприклад, газотранспортної

системи України є непід'ємною навіть для Газпрому. Однак те, що не може бути куплено, може бути завойоване, або, принаймні, знецінене за допомогою експорту нестабільності, і після цього куплене за дешево, якщо звичайно, завоювання або експорт нестабільності вимагатимуть менших грошей, ніж купівля за ринковими цінами. З цього випливає, що в сучасних умовах і на велику перспективу фонди та ресурси України вимагатимуть захисту, у тому числі, військового.

Перспектива членства у НАТО робить демократичні перетворення в Україні незворотними, і успіх запровадження Україною європейських соціально-політичних моделей перетворюється на незаперечний факт. В результаті, Україна переходить з пострадянського геополітичного простору до європейського з відповідними змінами зовнішньої та внутрішньої безпекової політики. Це відбивається на відносинах України як з країнами, що можуть бути джерелом небезпеки для країн НАТО, так і з Росією.

Випадок Росії особливий. Внутрішньополітичні зміни в Україні, у разі підтвердження їх успішності через членство у НАТО, відкривають шлях для розповсюдження європейських суспільно-політичних моделей на Росію, що сприймається нею як загроза. Відчуття суто воєнної загрози відіграє тут другорядну роль. Гуманітарне підґрунтя заперечень Росії щодо

членства України в НАТО було підтверджене, зокрема, російським міністром оборони, щоправда у дещо іншій інтерпретації: прискорене запровадження в Україні західних цінностей начебто веде до загрози її дестабілізації, що негативно відбивається на безпеці самої Росії. Існує певний парадокс: Росія не вважає західні цінності ворожими і не заперечує проти їх існування, наприклад, у Німеччині, однак заперечує проти їх запровадження в Україні.

У зв'язку із зазначеним постає питання, що є об'єктивною платою за розвиток демократії та входження до євроатлантичного простору безпеки, і що є суб'єктивним напластуванням? Щодо країн та недержавних акторів, які розглядають західні цінності як ворожі, об'єктивною платою є зміна їх ставлення до України як до демократичної країни, що розділяє ці цінності. Суб'єктивним у відносинах з ними було б намагання з боку України "купити" членство в НАТО за рахунок відносин з цими країнами та акторами. Тут треба зазначити, що всі основні зовнішньополітичні дії, потрібні для відкриття дверей до Альянсу, Україна вже здійснила, і їй не потрібно "купувати" це членство. Головне — це внутрішній демократичний розвиток та наявність суспільної підтримки.

Стосовно Росії об'єктивною є втрата сумісності політичної системи та сектору безпеки України та Росії. Для Росії це може бути болючим, оскільки вона,

так само як США та Європа, приділяє значну увагу розповсюдженню, принаймні у пострадянських країнах, власних суспільно-політичних моделей. Об'єктивним наслідком демократичного успіху України для її відносин з Росією була б також зміна ставлення російського населення до альтернативних моделей внутрішньоросійського розвитку, що може підсилити позиції нинішньої російської опозиції, і це, безумовно, не може вітатись нинішнім російським керівництвом. Однак спроба "експорту демократії" з боку України була б очевидною помилкою, і сприймалась би Росією як підривна діяльність проти неї з території України.

Таким чином, протягом 2004-2006 років Україна зробила прорив в реалізації свого європейського вибору, усвідомивши значення демократії як сутнісної ознаки європейської належності. Демократичний розвиток України створює умови для економічного добробуту та якісно нового рівня безпеки. Внаслідок цих змін ризику та загрози внутрішнього походження мають тенденцію до зниження, у той час, як зовнішнього — до збільшення. Відповідно, це потребує реформи як оборонної сфери держави, так і сектора безпеки загалом.

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ЩОДО ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

*Формування громадської думки щодо
євроатлантичної інтеграції України*

ДЕНИС ПРОШИН

*в. о. декана факультету економіки та
управління бізнесом,
Дніпропетровський університет
економіки та права,
к. і. н.*

Реклама как парадигма представления политических проблем (на примере проблемы вступления Украины в НАТО)

Проблема присоединения нашей страны к НАТО обрела «официальные очертания» в 2006 г. – после обращения Президента Украины к главам государств-членов Организации Североатлантического договора и Генеральному секретарю этой организации. Положительное, с точки зрения инициаторов евроатлантической интеграции, решение данной проблемы будет иметь серьезные военно-политические, экономические и социальные последствия для Украины. Серьезные, во всяком случае, в смысле масштаба – по этому пункту мы не ожидаем возражений. Вообще предлагаемый материал носит аналитический, а не полемический характер. Мы лишь хотим обсудить формы, в которых в Украине подается проблема евроатлантической интеграции, и выяснить, соответствуют ли эти формы содержанию проблемы и тому общественному климату, который сложился вокруг нее.

Очередным подтверждением того, что к официальной презентации планов присоединения к НАТО нужно предъявить особые требования, служат недавно опубликованные данные профессора Киево-Могилянської академії В. Хмелько. Согласно результатам опроса, проведенного в 2005 г., около 60% граждан Украины «не считают себя достаточно осведомленными о НАТО, чтобы решить, нужно ли нашей стране вступать в эту организацию» [5, 79]. В то же время, «если бы референдум относительно вступления в НАТО состоялся в конце 2005 года, в нем бы приняли участие примерно 73% граждан, а распределение представленных голосов было бы примерно таким: за вступление в НАТО – 22% голосов, против – 78%» [5, 80]. Приведенные цифры позволяют говорить о мощном априорном, эмоционально окрашенном отторжении идеи присоединения к НАТО.

Ситуация, в которой находятся авторы украинской евроатлантической политики, сложна, но отнюдь не уникальна. История знает немало моментов, отмеченных расколом общества, колебаниями, неуверенностью. И западные лидеры, действовавшие в подобных условиях (и чей опыт не будет отвергнут пронатовски настроенными деятелями в Украине), могут служить примером. В обстановке политической разобщенности или перед лицом общенациональной задачи такие политики, как А. Линкольн, У. Черчилль, Дж. Кеннеди, демонстрировали способность ясно изложить суть проблемы, четко обозначить курс, ведущий к ее решению, и готовность назвать согражданам

*Формування громадської думки щодо
свроатлантичної інтеграції України*

цену, которую придется заплатить за достижение поставленных целей.

Можно сказать, мы заимствовали последние слова у президента Кеннеди, в своей инаугурационной речи сказавшего: «Пусть каждый народ, желает он нам добра или зла, знает, что мы заплатим любую цену, примем любое бремя, выдержим любые испытания, окажем помощь любому другу и дадим отпор любому врагу, чтобы обеспечить выживание и распространение свободы» [7, 1383; *здесь и далее перевод мой. – Д. П.*]. Другой американский президент, Линкольн, ставя полную отмену рабства в центр борьбы с сецессионистами-южанам, также был предельно прям и откровенен: «Если Господу угодно, чтобы эта борьба продолжалась, пока каждая капля крови, пролитая кнутом надсмотрщика, не будет искуплена кровью, пролитой на поле боя, мы должны принять это со словами: “Суды Господни – истина, все праведны”³» [8, 179]. Упомянем, наконец, Черчилля, который, впервые представляя колеблющейся и настороженной Палате общин политику своего военного кабинета, произнес: «Вам, как и министрам, вошедшим в правительство, я скажу, что мне нечего предложить, кроме крови, труда, слез и пота. Мы стоим перед тягчайшим испытанием. Впереди нас ждут долгие месяцы борьбы и страданий» [6].

³ Линкольн цитирует Библию (18 Пс. 10; в «Новой Американской стандартной Библии» –19 Пс. 9).

Присущи ли такие же прямота и четкость в словах разъяснению исторического выбора, который должен быть сделан в отношениях между Украиной и НАТО?

Мы понимаем, что масштабы испытаний, связанных с этим выбором, несопоставимы с тяготами и опасностями гражданской, мировой или «холодной» войны. Более того, ясность и драматизм речей Линкольна, Черчилля и Кеннеди объясняются и очевидностью угроз, нависавших над их странами и народами. Может казаться, что события не оставили этим лидерам другого варианта изложения своих мыслей, кроме четкого и открытого. Но в истории немало примеров шапкозакидательских речей, произнесенных безответственными правителями на пороге поражения (вспоминается недавняя бравада С. Хусейна). Таким образом, слова крупнейших англо-американских лидеров все же остаются примером не столько ораторского мастерства, сколько честности и четкости, необходимых в общении со свободными гражданами при обсуждении судьбоносных вопросов.

Взглянем же в этом свете на обсуждение перспективы присоединения Украины к НАТО. Безусловно, данный вопрос лишен того драматизма, который придавал особое звучание словам Линкольна или Черчилля. Но возразит ли кто-нибудь против того, что вступление в НАТО потребует от нас многолетних усилий и затрат? Перед лицом такой проблемы уместнее всего не односторонние оптимистические декларации, в которых перечисляются

*Формування громадської думки щодо
євроатлантичної інтеграції України*

предполагаемые выгоды от членства в НАТО, а непредвзятое обсуждение всех pro et contra. Какие средства предстоит выделить на перестройку украинских структур по натовским стандартам? На что еще можно было бы направить эти средства? Какие конкретные формы может иметь реакция России на действия Украины и к каким последствиям это приведет в политической плоскости? В экономической? В социальной? Если есть мнение, что сближение с НАТО стоит того, чтобы ради него пойти на многое, не следует ли, как говорится, назвать «цену вопроса»? (Разумеется, к непредвзятости должны стремиться и противники вступления в НАТО, но поскольку не они дали повод к дискуссии, не на них, а на сторонников евроатлантической интеграции в первую очередь ложится *onus probandi*⁴, обязанность доказать свою правоту по всем законам логики и морали.)

Вместо этого мы слышим монолог, те самые односторонние декларации. Нельзя сказать, что мнение оппонентов в этом монологе игнорируется, – оно принимается во внимание, но не как альтернативная точка зрения, а как помеха, которую нужно устранить. Такое отношение к проблеме проскользнуло даже в материалах настоящей конференции. В программе сегодняшних мероприятий можно прочесть, что мнение значительной части населения Украины по вопросу о вступлении в НАТО расходится с государственной политикой. Какой же главный

⁴ Бремя доказательства (лат).

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

вывод сделан из этого? Активизировать усилия, направленные на просвещение тех граждан, которые, «не ведая, что творят», выступают против евроатлантической интеграции. Цитируем: «...[Н]астрої суспільства входять в протиріччя із зовнішньополітичними пріоритетами держави. Головною причиною є недостатній рівень поінформованості... Метою заходу є обговорення зазначеної проблеми, з'ясування причин переважно негативного ставлення до НАТО у східних та південних регіонах України і пошук шляхів... оперативного і професійного інформування громадян України» [2, 1]. Если учесть вышеприведенные данные профессора Хмелько, информационные усилия могут показаться адекватными ситуации. Но так ли это на самом деле? Во-первых, цифры Хмелько не объясняют, в какой форме плохо осведомленные граждане предпочли бы получать дополнительные сведения о перспективах сотрудничества Украины с НАТО. Возможно, оптимистический монолог сторонников интенсификации этого сотрудничества не расценивается как единственный канал доступа к недостающей информации. Во-вторых, сами по себе цифры ничего не говорят о критерии «достаточной осведомленности» и о том, кто будет определять этот критерий. По получении каких сведений о НАТО процесс информирования считать завершенным? Наконец, в-третьих, какие шаги предпринять в отношении немалого числа граждан, которые знают о НАТО достаточно для того, чтобы иметь собственное мнение и не нуждаться в «кликбее»?

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

Так можна ли считать программу информационных мероприятий адекватной мерой? Вопрос при всей своей серьезности риторический, поскольку этой программе уже дан старт на общенациональном уровне, и именно в виде оптимистического монолога. «Метою Програми є: підвищення інформованості громадян України про євроатлантичні інтеграційні процеси, НАТО, його розвиток, *переваги членства в цій організації...*»; «заходи щодо виконання Програми: організація висвітлення діяльності НАТО, *переваг членства в цій міжнародній організації...*»; «забезпечити інформування громадськості про рішення органів державної влади з питань євроатлантичної інтеграції України через засоби масової інформації»; «створення та демонстрація... інформаційних програм, присвячених діяльності НАТО...»; «запровадження у зміст загальної середньої освіти питань, пов'язаних з євроатлантичною інтеграцією України»; «підготовка, видання та оновлення навчально-методичних матеріалів з питань євроатлантичної інтеграції України для загальноосвітніх та вищих навчальних закладів»; «організація підготовки з питань євроатлантичної інтеграції України вчителів і викладачів навчальних закладів України»; «проведення... всеукраїнської конференції *школярів* “Євроатлантична інтеграція України”» [1, 1-2, 4-5; *курсив мой.* – Д. П.]. Собственно, по поводу этого монологического характера планируемых мероприятий мы и хотим высказаться. Мы не спешили перейти к главной своей идее, желая сначала указать ее

существенные предпосылки и избежать упреков в антинаатовской предвзятости.

Сама же идея весьма проста. Как и положение, в котором оказались украинские сторонники вступления в НАТО, избранная ими стратегия имеет аналог, более того – аналог действующий, могущий дать живое подтверждение нашим словам. Мы говорим о рекламе. Отличия между ее первоначальной коммерческой и позднейшей политической формами несущественны; интересен рекламный подход как таковой, реклама как парадигма, образец преподнесения проблемы. Сущность же рекламной парадигмы – в монологичности. Настойчивые обращения рекламистов и рекламодателей к аудитории отнюдь не означают стремления вступить в диалог с потребителем. Потребителя изучают, его реакции тестируют, но он остается для заказчиков и создателей рекламы объектом, никогда не поднимаясь до уровня субъекта коммуникации. Иными словами, к нему обращаются с монологом.

Допускается, даже предполагается, что потребитель может действовать «неправильно», т. е. не хотеть покупать то, что ему предложено. В таком случае задача рекламы – скорректировать потребительские установки. Мы знаем немало видов деятельности, где практикуется убеждение или переубеждение, но рекламный монолог воплощает презумпцию ошибочности, нежелательности любого мнения, противоречащего рекламным призывам. С философской точки зрения, важно даже не то, в какой степени человек поддается рекламной «коррекции», важен

сам подход, сводящийся к тому, что всякое проявление собственного мнения потребителя расценивается как препятствие, подлежащее устранению. В рамках рекламной парадигмы естественно звучат слова: «Мужчины-американцы просто не покупают себе необходимое количество обуви» [3, 180]. Итак, собственный взгляд человека на личные потребности объявляется заблуждением; о своем праве судить, сколько пар туфель необходимо потребителю, заявляет представитель ассоциации обувщиков.

Естественно, для устранения этого и ему подобных «заблуждений» в рекламе используется только тщательно отобранная позитивная информация, причем нередко приукрашенная. Puffery, дутая реклама, в известной степени стала нормой отношений между потребителем и продавцом. «В национальном законодательстве некоторых стран... такие приукрашивания “puffery” допускаются законодателем, так как... потребитель в этих странах с давних пор на своем опыте мог убедиться в целесообразности с некоторым сомнением воспринимать подобные рекламные заявления» [4, 169].

Безапелляционность и однобокую позитивность можно с оговорками принять в коммерции, где все еще действует древний принцип торговли « *caveat emptor*»⁵, но вряд ли

⁵ «Будь бдителен, покупатель» (лат.) – применяемая в определенных случаях юридическая норма, которая при покупке некачественного товара возлагает

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

монологическая модель коммуникации приемлема в демократической политике (тем более, если речь идет о монологе власти). В коммерческой сфере, наряду с осмотрительностью потребителя, действует еще и своеобразная система «противовесов»: покупатель одновременно выслушивает множество рекламных монологов, которые уравнивают друг друга. Монолог власти не сдерживается столь многочисленными «противовесами». Будет ли выпущена в эфир информационная продукция противников евроатлантической интеграции? Кто будет уравнивать в вузовской среде преподавателей, которым вменяется в обязанность информировать студентов об Организации Североатлантического договора? Будут ли допущены в аудитории противники вступления в НАТО? Наконец, почему вообще преподаватель, который, возможно, не одобряет курс на вступление в НАТО, должен высказывать предписанное ему мнение, не согласующееся с его собственным? Ведь предписываемое мнение еще не обрело силу закона и лишь выносится на обсуждение, а значит, может и отвергаться.

Говоря о монологе власти, искажающем реальность, мы сами не хотим превратно толковать факты. Конечно же, монолог не означает диктата. Обсуждение вопроса о присоединении Украины к НАТО должно закончиться

ответственность за последствия на покупателя, сознательно действовавшего на свой страх и риск.

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

референдумом, в ході якого можна буде висказатися як за, так і проти приєднання. Однак це не скасовує всього вищесказанного: проігноровавши свій монолог, сторонники євроатлантичної інтеграції врятують чи сприяють вироботці в суспільстві всебічно обґрунтованого, зваженого вислову.

Ми вважаємо, що необхідно відмовитися від рекламної позитивно-монологічної парадигми на користь прямої і політичної чесності, приклади яких тут були наведені. Тим же, хто по-прежнему вважає ці приклади малою річчю, вирішеною риторикою, ми хочемо додати до вищесказанного наступне. Навіть якщо прямота Лінкольна чи Черчилля була підкріплена однозначною логікою війни і законами воєнного часу, обмеженими можливостями їх опонентів, то лише до певної межі. Демократичні процеси, вимагані від цих лідерів сміливості і чесності, продовжувалися, незалежно від того, як було воєнне становище (Лінкольна було переобрано в 1864 р., а Черчилль програв на виборах ще до повного закінчення Другої світової війни). І якщо політики минулого вважали можливим в умовах війни давати своїм співвітчизникам неупереджену картину подій, то чи не буде це менше дивним, якщо ми в мирний час відмовимося від повноцінного обговорення питання, що стоїть перед нами, і пов'язаних з ним складностей і проблем? Нарешті, нам можуть вказати на те, що цитуємими нами політичними діячами минулого були так впевнені

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

и откровенны, что, несмотря на все разногласия и колебания, имели на своей стороне большинство, поддерживавшее их действия. Но ведь это скорее довод в нашу пользу. Чтобы не соскальзывать в риторику или самозабвенный монолог, власть должна учитывать настроения общества. Нельзя, опережая события, представлять политику так, как будто она уже завоевала широкую поддержку. Не приведет ли это к прямо противоположным результатам?

Источники и литература

1. Державна програма інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції на 2004 – 2007 р.
2. Конференція «Інформаційні аспекти забезпечення євроатлантичного курсу України». – Дніпропетровськ, 2006.
3. Паккард В. Тайные манипуляторы. – М.: Смысл, 2004.
4. Цит. по: Реклама: Культурный контекст. – М.: РИП-холдинг, 2004.
5. Хмелько В. Отношение граждан Украины к ее вступлению в Евросоюз и НАТО // Социология: Теория, методы, маркетинг. – 2006. – № 1. – С. 71-83.
6. Blood, Toil, Tears and Sweat // www.winstonchurchill.org.
7. Congressional Quarterly's Guide to the Presidency / Ed. M.Nelson. – Wash., D.C.: Congressional Quarterly Inc., 1989.
8. Time. – 1999. – December 31.

Формування громадської думки щодо
євроатлантичної інтеграції України

СЕРГІЙ ДЖЕРДЖ

Голова Громадської Ліги Україна-НАТО

***Місія Громадської Ліги Україна-НАТО –
започаткування та активізація широкого
громадського руху за євроатлантичну
інтеграцію України.***

Перед Лігою як об'єднанням неурядових організацій, що опікуються питаннями безпеки, співробітництва України з НАТО, постає важлива і відповідальна місія розвивати ідеї євроатлантичної інтеграції в Україні та досягти спільно з державними структурами, іншими громадськими організаціями, освітніми, військовими структурами, спільно із засобами масової інформації та з представниками української промисловості і бізнесу глибинних базових зрушень сприйняття та розуміння суспільством європейської безпекової системи та ролі НАТО у формуванні *такої* міцної і стабільної системи безпеки, в якій є місце і Україні.

Вступ до НАТО відповідає національним інтересам України. Повноправне членство України в НАТО дає можливість використовувати увесь політичний,

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

економічний, технічний потенціал Альянсу та брати активну участь в його подальшому реформуванні.

В процесі розширення Північноатлантичний альянс перетворився на наполегливого поборника демократичних реформ. Сьогодні НАТО формує не абстрактну безпеку, а таку, що базується на сучасному розумінні цього поняття. Для України приєднання до Альянсу означає визнавати саме демократичні стандарти сприйняття проблем безпеки.

Україна у будь-якому випадку є і залишатиметься об'єктом впливу глобальних ініціатив і сферою інтересів як Заходу, так і Сходу. Але, проголосивши про намір стати членом НАТО, вона змінює режим такого впливу, стає суб'єктом міжнародних ініціатив й отримує реальну перспективу підвищення власної активної ролі.

Імпульс активності нової влади не призвів до значного прискорення процесу євроатлантичної інтеграції. На цьому шляху хоч і були усунуті принципові політичні перешкоди, проте існують інші проблеми, які ще доведеться вирішувати.

До інтеграції в європейські структури готова і спроможна влада, але не готове суспільство. Наша держава сьогодні цілковито розділяє політичні, правові, соціальні, культурні й безпекові цінності євроатлантичної спільноти. Однак стосовно українського суспільства ситуація є суттєво складнішою. І тут недостатньо лише констатувати, що рівень підтримки населенням членства в НАТО є низьким.

Очевидні труднощі, пов'язані з незавершеністю процесів національної самоідентифікації та внутрішньої консолідації українського суспільства, відсутністю

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

загального сприйняття базових цінностей і розуміння національних цілей. Це виявляється в ностальгічних настроях частини населення, особливостях орієнтацій певних представників політичної еліти, неспівпадінні між довготерміновими національними інтересами та кон'юнктурою внутрішньополітичної боротьби. Зміна цієї ситуації можлива за умов суттєвих зрушень у соціально-економічному і політичному становищі в країні.

Перспектива вступу до Альянсу для України стає реальною, і політика на цьому напрямі повинна бути максимально послідовною та прагматичною.

Північноатлантичний Альянс як структура в жодній країні не проводив інформаційну кампанію, не буде цього і в Україні. Переконувати українців у доцільності євроатлантичної перспективи буде і повинна українська сторона. В першу чергу ініціатива в серйозних зрушеннях, в початку всерегіональної систематичної роботи за державою. Причому не тільки і не стільки за регуляторними відомствами, а в більшій мірі за органами виконавчої влади, системою місцевої і державної регіональної влади.

Якщо у держави є та частина влади яка проголошує євроатлантичні прагнення України в Брюсселі, то повинна бути і інша частина державної влади яка ідеї євроатлантичної інтеграції буде проголошувати в містах і містечках України. Інформаційна робота повинна бути широкою, потужною, зрозумілою і мати довготривалий характер. Зусилля повинні бути спрямовані не лише на обласні міста, а й на малі містечка, районні центри та села

України.

Головна стратегічна лінія євроатлантичної інформаційної ініціативи повинна координуватись такою урядовою структурою, яку очолюватиме прем'єр-міністр.

Громадський сектор, неурядові організації в свою чергу можуть забезпечити більш якісне, покращене виконання поставлених завдань, використовуючи принципи відкритості, дискусійності та об'єктивності. Неурядові організації ближчі до реальності, ближчі до ментальності і свідомості конкретної людини і до формування розуміння і світогляду пересічного українця.

Саме громадські організації, спілки, асоціації і об'єднання, якою до речі і є Громадська Ліга Україна-НАТО, можуть і повинні бути тим партнером і об'єктивним критиком, який сприятиме ефективності, ґрунтовності, виваженості і послідовності у впровадженні високих державних цілей і реалізації важливих рішень.

Роль неурядових організацій більш гнучко і послідовно впроваджувати такі ідеї, щоб досягати задекларовані цілі. Саме неурядові організації можуть виступити тим креативщиком і зачинателем таких кроків, які в свою чергу дадуть результат. Громадські організації, зважаючи на свій неформальний характер, виступають як партнером, який підказує механізми реалізації і розв'язання поставлених завдань та цілей, так і своєрідним каталізатором для стимулювання діяльності держави у проведенні тієї стратегії, яка відповідає інтересам суспільства.

Показовим є приклад Громадської Ліги Україна-НАТО,

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

яка в свою чергу об'єднала однодумців у певну ефективну систему. І це є великим успіхом неурядових організацій України, адже для прикладу у наших колег, що опікуються питаннями європейської інтеграції, подібного об'єднання немає. Ліга це певний приклад, зразок на який покладено багато надій перш за все самих організацій-членів Громадської Ліги.

Позитивним є те, що у програмах міністерств і Державних комітетів, та в загальнодержавних інформаційних програмах, пов'язаних з євроатлантичною інтеграцією та інформуванням громадськості Лігу Україна-НАТО зазначено як партнера і співвиконавця.

Відповідні програми Міністерства закордонних справ України, Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України передбачають таку співпрацю.

Виборча та після-виборча риторика не замінює реформ: у політичній, правовій, цивільній сферах накопичилося певне відставання у виконанні узгоджених з Альянсом планів. Для збільшення внутрішньої підтримки стратегічних зовнішньополітичних рішень необхідні поступовість та послідовність. Процес зміцнення демократії в Україні потребуватиме значних зусиль та часу. І чим менше часу ми хочемо потратити, тим більше необхідно прикладати зусиль.

Важливим документом у сфері реалізації євроатлантичних прагнень України є і щорічний Цільовий план Україна - НАТО.

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

Цільовий план на 2006 рік визначає конкретні заходи в таких галузях, як внутрішньополітичні питання, зовнішня та безпекова політика, реформування структур безпеки та оборони, інформування громадськості, інформаційна безпека, а також економічні та правові питання. У певних галузях, в яких передбачаються внутрішні заходи, які має виконати Україна, зазначена і участь Громадської Ліги Україна-НАТО.

Досягнення цілей, викладених у документі, стане кроком до втілення Україною її стратегічної мети, яку окреслено у Плані дій Україна - НАТО, щоб наблизити Україну до реалізації її прагнення інтегруватися до євроатлантичних структур.

Передовсім слід забезпечити справді демократичний розвиток і консолідувати країну. Це головний пріоритет. Адже сильна і стабільна внутрішня політика дає можливість проводити сильну зовнішню політику.

Водночас, важливо усвідомлювати, що утримання від набуття членства "до кращих часів" також пов'язане із втратами і ризиками. Зокрема неадекватність сприйняття Альянсу призводить до невірному розуміння його реального місця в системі міжнародних відносин та значення співпраці з ним. Адже НАТО є невід'ємною частиною Заходу, однією з несучих конструкцій сучасного світоустрою і не може бути штучно виділений з-поміж інших споріднених структур, як це відбувається в масовій свідомості українців.

Важливо також, щоб ставлення до Північноатлантичного альянсу не відокремлювалось від

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

позиції щодо демократичних цінностей. Альянс не є їх випадковим чи вторинним носієм. Навпаки, він відіграє особливу роль у їх захисті, збереженні та консолідації.

Сьогодні, коли проходить Асамблея, президент Ющенко планує відвідати з державним візитом Республіку Латвію. Україна бачить в Латвії надійного партнера у сфері євро та євроатлантичної інтеграції. Осінню цього року в Латвії відбудеться самміт НАТО, тому закономірно те, що тема європейської та євроатлантичної інтеграції активно обговорюється президентом України з керівництвом Латвії.

Громадська Ліга Україна-НАТО проводить і буде проводити значну наукову, аналітичну роботу, здійснювати моніторинг та детальні соціологічні опитування, але не це є основним у діяльності Ліги. Місія Ліги Україна-НАТО - здійснювати широку масштабну роботу по всій Україні. Завдання Ліги ініціювати і проводити загальну інформаційну і просвітницьку роботу серед всіх вікових і соціальних груп у всіх українських регіонах саме щодо євроатлантичної інтеграції нашої держави. Адже наш європейський вибір, який ми здійснили, наші демократичні цінності, які ми опановуємо, наша національна культурна ідентичність, яку ми відроджуємо, наша європейськість, в яку ми віримо, наша відданість загальнолюдським цінностям, яку ми культивуємо, зрештою наше право здійснити свій власний цивілізаційний вибір, - потребує безпеки і захисту.

Ліга планує залучати до своєї діяльності регіональні неурядові організації, державні виконавчі структури всіх

***Формування громадської думки щодо
євроатлантичної інтеграції України***

рівнів, освітні, наукові установи, всіх зацікавлених осіб для здійснення головної своєї мети – започаткування і активізації широкого громадського руху за євроатлантичну інтеграцію України. Не викликає сумнівів, що сьогодні існують найкращі можливості для проведення практичних кроків у розвитку співпраці з НАТО і ми зацікавлені не лише у проголошенні цієї мети, а і в її реальному досягненні та здійсненні.

ОЛЕКСАНДР ВОЙТОВИЧ

*Заступник начальника Управління з
організації міжнародних зв'язків
й зовнішньоекономічної діяльності
Дніпропетровської міської
ради народних депутатів*

Проблеми ефективності державної інформаційної політики щодо євроатлантичної інтеграції України на регіональному рівні

Основою сучасної інформаційної політики у сфері євроатлантичної інтеграції є "Державна Програма інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2004-2007 роки", затверджена ще у грудні 2003 року. Її метою є наступне:

1) підвищення рівня інформованості громадян України про євроатлантичні інтеграційні процеси, НАТО та її розвиток, переваги членства в цій організації, напрями, стан та перспективи співробітництва України з НАТО;

2) підвищення рівня обізнаності молоді щодо євроатлантичної інтеграції України;

3) залучення громадян, громадських і політичних діячів України, представників НАТО та держав – членів НАТО до обговорення актуальних питань, напрямів, організаційних форм співробітництва України з НАТО;

4) забезпечення підтримки державної політики євроатлантичної інтеграції громадянами України.

Ключовим тут є останній четвертий пункт, який, фактично, говорить про необхідність переконувати громадян України у вірності зовнішньополітичних пріоритетів держави. Решта цілей – підвищення рівня інформованості, обізнаності, залучення громадян до дискусій – повинні допомогти досягненню основної мети.

Судячи з соціологічних опитувань, згідно яким число противників членства України у НАТО значно перевищує число прихильників, мета державної політики не досягнута. А з урахуванням географічного розподілення уподобань населення державна програма інформування не виконується саме у східних та південних регіонах України. Мабуть, не має сенсу шукати винних, однак має сенс з'ясувати, як можна змінити цю ситуацію і на якому рівні – загальнодержавному чи регіональному.

Проаналізуємо ще раз цілі державної інформаційної політики, та заходи які здійснюються на її виконання. Згідно з Програмою, необхідно, перш за все, підвищувати інформованість, причому не просто стовно процесів євроатлантичної інтеграції, однак і *переваг членства у НАТО*. Дійсно, ефект був би значно вищим, якби інформаційна присутність забезпечувалась не тільки у загальнонаціональних, але й регіональних мас медіа та підкріплювалась відповідними заходами. Однак, хто на регіональному рівні має інформувати про переваги членства у НАТО і робити це переконливо, коли навіть на

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

загальнодержавному рівні з цього приводу тривають суперечки, і не всі політичні сили, що готові увійти до правлячої коаліції, підтримують ідею членства України у НАТО.

Звичайно, через нормативні акти можна зобов'язати чиновників всіх рівнів підтримувати у публічній діяльності ідеї євроатлантичної інтеграції, однак щоб це спрацювало, в їх руки треба дати відповідні методичні матеріали, де чітко і зрозуміло пояснити, як треба інформувати громадськість і які аргументи наводити. Якщо ж від регіональної влади вимагається проста підтримка певних заходів, то потрібна або ініціатива з центру, або гроші на відповідні заходи у регіональних бюджетах. Однак навіть за наявності й того й іншого вкрай важливою є інформованість та обізнаність самих чиновників.

Друга мета державної програми – це підвищення рівня обізнаності молоді щодо євроатлантичної інтеграції України. Найбільш дієвою у цьому сенсі є введення відповідних програм у навчальних закладах. Зараз це вже реалізується як у вищих, так і середніх навчальних закладах. З нового навчального року відповідні курси будуть читатись в усіх основних навчальних закладах. Однак ефект стане відчутним тільки через кілька років.

Стосовно третього завдання програми — "залучення громадян, громадських і політичних діячів України, представників НАТО та держав – членів НАТО до обговорення актуальних питань, напрямів, організаційних форм співробітництва України з НАТО" — ініціатива тут не

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

може йти з регіонів. На регіональному рівні такі заходи можна тільки підтримувати.

Якими можуть бути практичні дії для поліпшення ситуації?

Першим кроком повинне бути формування цілісної системи аргументації. Для цього необхідно у стислий термін підготувати своєрідну "білу книгу", яка могла б бути розповсюджена серед посадовців, політиків, експертів та журналістів. Тільки не треба шукати занадто складних пояснень, які зрозумілі тільки дипломатам та військовим. Можливо значно ефективнішою буде, наприклад, просте викладення фактів щодо фактичного рівня залучення Росії до співпраці з НАТО.

Крім того, важливого значення матиме освітній аспект. Згідно Указу Президента № 1861 починаючи з 2006/2007 навчального року до змісту загальної середньої та вищої освіти необхідним буде включення питань, пов'язаних із проблемами міжнародної безпеки, діяльністю НАТО та Європейського Союзу, співробітництвом України з цими міжнародними інституціями. Від того, яким чином буде викладений матеріал викладацько-вчительським складом навчальних закладів буде залежати подальше формування поглядів молоді стосовно вищевказаних питань. Отже, доцільним вважається розробка, публікація та розповсюдження навчального посібника, в якому будуть коректно висвітлені дані питання, а також враховані завдання для самостійної роботи. Крім того, необхідним є проведення курсів підвищення кваліфікації та семінарів з

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

даної тематики для вчителів й викладацького складу навчальних закладів.

На другому етапі сформована цілісна та узгоджена аргументація має бути донесена до громадськості. Найкраще це завдання можуть виконати неурядові організації. Однак, треба мати на увазі, що їм треба подолати власні стереотипи пропаганди минулих років, коли агітація "за НАТО" проводилась виключно на закордонні гранти без врахування особливостей сприйняття тематики НАТО українським суспільством. В сучасних умовах гранти на інформування громадськості повинна надавати українська держава і робити це з врахуванням здатності конкретних неурядових організацій доносити інформацію до конкретної аудиторії.

Третім кроком має стати залучення до інформаційної політики держави PR-структур, можливо тих самих, якім раніше залучались російськими політтехнологами для формування негативного ставлення до НАТО в Україні. Серед них може бути проведений тендер на кращий PR-проект, за результатами якого переможець отримав би державний контракт.

Доцільним також є трансляція хоча б однієї інформаційно-аналітичної програми, яка повинна йти на недержавному каналі й бажано в prime-time (на відміну від „Території безпеки” на I національному вранці в неділю).

Таким чином, алгоритм першочергових заходів має бути наступним:

1. Формування цілісної системи аргументації щодо висвітлення значущих аспектів діяльності НАТО.

*Формування громадської думки щодо
євроатлантичної інтеграції України*

2. Підготовка на її основі базової літератури, як інформаційної, так й навчальної. Реалізація цих заходів повинна проводитися через надання українських грантів з метою уникнення уяви про зовнішнє фінансування.

3. Донесення інформації до конкретних аудиторій через діяльність неурядових організацій (семінари, конференції) та проведення PR-кампаній.

ВОЛОДИМИР ФУРАШЕВ

*завідувач відділом з питань інформаційної
та науково-технічної політики у сфері
євроатлантичної інтеграції України,
Національний центр з питань
євроатлантичної інтеграції України*

***Пошуки адекватної змістовної та зрозумілої
аргументації і формування дійових механізмів
інформаційної політики***

Питання, запропоноване для розгляду, є надзвичайно актуальним з огляду на динаміку змін у сферах практичної організаційно-технічної і законодавчої підготовки та психологічної готовності суспільства до вступу України до Північноатлантичного Альянсу. Події, які пов'язані із оголошенням окремих територій України “вільними від НАТО”, та останні події у Феодосії щодо підготовки до проведення навчань “Сі Бриз – 2006” лише підтверджують цю актуальність.

При розгляді запропонованого питання необхідно враховувати наступне:

- досить невеликий рівень підтримки євроатлантичного курсу України населенням України зі слабкою тенденцією на зростання згідно результатів чисельних соціологічних опитувань;

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

- проведення активної антинатовської інформаційної кампанії досить великим колом політичних сил України;
- не зовсім втішні, з точки зору євроатлантичного курсу України, підсумки виборів до Верховної Ради України, органів місцевого самоврядування 26 березня 2006 року;
- не зовсім втішні проміжні підсумки ефективності Державної програми інформування населення щодо євроатлантичного курсу України на 2004 – 2007 роки;
- поширення та зміцнення думки серед населення стосовно того, що вступ України до НАТО потрібен тільки Президенту України та його оточенню, а не Уряду України та Верховній Раді України, а тим паче пересічному громадянину.

Але незалежно від “симпатій” та “антипатій” до євроатлантичного курсу України при організації та проведенні інформаційної кампанії на підтримку членства України в НАТО необхідно обов’язково враховувати надання відповідей на наступні питання, які більш за все хвилюють наших співвітчизників і які, за результатами чисельних зустрічей та дискусій, ми згрупували наступним чином:

- для чого Україні НАТО?;
- що дає вступ України до НАТО державі в цілому та кожному громадянину окремо?;
- скільки буде коштувати Україні вступ до НАТО та які будуть щорічні фінансові витрати після вступу?;

*Формування громадської думки щодо
євроатлантичної інтеграції України*

- від кого і яких загроз для України буде захищати НАТО?;
- які зовнішні загрози існують для України?;
- чому вступ до НАТО більш вигідний, ніж приєднання до Оборонного союзу на чолі з Росією?;
- чому Україна не може залишатися позаблоковою країною?;
- чому НАТО є гарантом стабільності та миру у Європі і як це кореспондується з бомбардуванням Югославії та фактично її знищенням?;
- як зміняться стосунки з Російською Федерацією, а також Білоруссю та Казахстаном?;
- як зміниться геополітичне становище України у разі вступу до НАТО?;
- як посприє членство України в НАТО вирішенню питань територіальних посягань Румунії на певну територію України?;
- як посприє членство України в НАТО вирішенню спірних питань з Російською Федерацією щодо демаркації морських кордонів у зоні Азовського моря та Керченської протоки?;
- як відобразиться членство України в НАТО на зовнішньо - та внутрішньоекономічному стані?;
- яка доля чекає вітчизняний оборонно-промисловий комплекс у разі вступу України до НАТО?.

Цілком зрозуміло, що це далеко не вичерпаний, але характерний, перелік питань, на які мешканці України чекають чіткої і зрозумілої відповіді.

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

Про НАТО та взаємовідносини України з Північноатлантичним Альянсом, на мій погляд, треба говорити коротко та цілеспрямовано, а точніше, за суттю визначеного розділу, або тематики, або конкретного питання. Окрім того, враховуючи особливості українського народу, під час висвітлення співпраці України з НАТО, слід у фоновому режимі надавати інформацію про стосунки Російської Федерації з НАТО.

Надаючи відповідну інформацію, слід орієнтуватися на певні категорії верств населення та надавати цю інформацію зрозумілою термінологією саме для цієї категорії населення. Цілком зрозуміло, що для людини з вищою освітою потрібен один підхід, а для людини із середню освітою, яка до того ж не має широкого доступу до існуючих джерел інформації (Інтернет-простору, деяких друкованих видань та інше) - інший підхід.

Під час організації та проведення інформаційної кампанії на підтримку членства України в НАТО дуже важливо, хто є організаторами і хто є виконавцями цієї кампанії.

Я глибоко переконаний, що держава, в особі органів державної влади, повинна виконувати функції організатора, координатора та ідеолога даної інформаційної кампанії. Головним же виконавцем по донесенню до населення інформації про сучасний стан Організації Північноатлантичного договору, необхідність саме євроатлантичного курсу для України та взаємовідносини України з Північноатлантичним Альянсом, на мій погляд, повинні бути громадські, неурядові організації та установи.

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

Але держава має зробити все для створення дійсно розгалуженої системи громадських, неурядових організацій та установ, яка охоплювала би всі регіони України до районного рівня, а також забезпечити, за основними аспектами, нормальне їхнє функціонування, інформаційну і методологічну дієву підтримку та допомогу.

Але це означає, що органи державного управління та їхні посадові особи повинні стояти осторонь від практичної роботи у сфері інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення країни щодо євроатлантичного курсу України. Навпаки, державні службовці мають брати, відповідно до присяги державного службовця, найбільш активну участь у роз'ясненні спрямованості та мети державної політики. На жаль, у реальному житті ми спостерігаємо зовсім іншу картину. Чим можна пояснити той факт, що за шість років, з початку 2000 року до початку 2006 року, кількість супротивників вступу України до Організації Північноатлантичного договору збільшилася більш ніж у два рази? Лише ефективністю інформаційної антинатовської кампанії, яку проводять певні (і досить чисельні) політичні сили? Це було б дуже простим роз'ясненням. Мабуть, відповідь полягає і у площині відсутності системності у організації і проведенні інформаційної кампанії на підтримку державного курсу – вступу України до НАТО, небажання багатьох державних службовців “світитися” у рядах “прихильників” євроатлантичного курсу України. Так чи інакше, але постає питання: чи існує взагалі державна інформаційна кампанія на підтримку вступу України до НАТО або має місце лише формальна демонстрація цієї

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

кампанії? Відверто кажучи, питання фінансування цієї інформаційної кампанії, а точніше практична її відсутність, є дуже важливим, але не головним чинником. Скажіть, будь ласка, які ще розпорядження потрібні відповідній посадовій особі облдержадміністрації аби вона надала наказ відповідному підрозділу пересилати або доводити до відома підпорядкованим райдержадміністраціям щотижневий бюлетень “Україна-НАТО”, що готується Національним центром з питань євроатлантичної інтеграції України і в якому оперативно висвітлюються всі події за тиждень щодо відносин України з НАТО, та який кожної п’ятниці електронною поштою надсилається до кожної облдержадміністрації? Таких прикладів відсутності ініціативи на місцевому рівні можна навести досить багато.

Коли ми говоримо про формування дієвих механізмів інформаційної політики, то, насамперед, потрібно говорити про необхідність системності в організації та проведенні цієї роботи. На жаль, на сьогодні ми змушені констатувати фрагментарність та дискретність організації і проведення такої роботи.

На мій погляд, більшою помилкою буде організація та проведення інформаційної кампанії щодо підтримки вступу України в НАТО, навіть з зовсім, але достатньо окресленими ознаками пропагандистсько-агітаційного ухилу. Ця інформаційна кампанія повинна носити ознаки суто інформаційного, інформаційно-роз’яснювального характеру. І не більше того.

Необхідно, на мій погляд, зупинитися ще й на наступному моменті організації та проведенні ефективної

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

інформаційної кампанії щодо підтримки вступу України в НАТО, а саме: щодо безпосередньої участі іноземних експертів у проведенні інформаційних заходів. Вважаю це недоцільним, особливо у районних центрах селах та селищах з огляду на менталітет нашого народу. Вже й так кажуть, що „Україну тягнуть в НАТО”. Інша справа – вивчати досвід країн-членів Альянсу стосовно організації та проведення інформаційних кампаній, переробляти його та робити практичні висновки для наших умов організації та проведення інформаційної кампанії. Це, безперечно, треба обов'язково робити.

Щодо мови викладення необхідної інформації, то, на мою думку, зважаючи на реальні обставини, які склалися в державі, інформацію слід надавати, як мінімум, двома мовами – державною та російською. Для мешканців Автономної Республіки Крим, непогано було б, інформацію надавати ще й татарською мовою.

Що стосується форми представлення інформації, то вона може бути друкованою, радіомовною, у вигляді телевізійного чи електронного представлення.

На мій погляд, наразі електронне представлення інформації у мережі Інтернет має досить обмежену, але прогресивну дорослу (старше 18 років) аудиторію, яку до того ж практично не потрібно інформувати про НАТО та про взаємовідносини України з НАТО. Але світова інформаційна мережа Інтернет, в тому числі і її український сегмент, є джерелом різноманітної оперативної інформації для багатьох засобів масової інформації, особливо для

*Формування громадської думки щодо
євроатлантичної інтеграції України*

обласних, районних, міських газет. З цим потрібно рахуватися і ставитися відповідно.

Проте основна увага має бути зосереджена на друкованому, телевізійному та радіомовному (переважно для мешканців сільських районів) представленню інформації. Але ця інформація повинна бути, я повторююся, короткою, зрозумілою та тематичною, як, наприклад, рекламна інформація. Також вважаю за доцільне, під час телевізійного представлення інформації щодо НАТО та євроатлантичного курсу України взяти досвід створення мультиплікаційних серіалів типу “Козаки ...” та “Ну постривай” поряд з традиційним документальним та художнім представленням інформації, а також традиційних інтерв’ю, “круглих” столів та дискусій тощо.

І останнє - інформація повинна бути об’єктивною та неупередженою, а також відображати різні погляди на прагнення України до вступу до Організації Північноатлантичного договору.

*Формування громадської думки щодо
євроатлантичної інтеграції України*

СВІТЛАНА МІТРЯЄВА

*Директор,
Регіональний філіал
Національного інституту
стратегічних досліджень
в м. Ужгороді
к.і.н.*

Регіональний філіал НІСД в місті Ужгороді: ініціатор публічних дискусій з питань євроатлантичної інтеграції в регіоні

Україна була першою з колишніх республік СРСР, яка налагодила контакти з ЄС. 1994 р. вона першою з країн СНД приєдналася до Програми НАТО „Партнерство заради миру”, а 1997 р. підписала з НАТО Хартію про особливе партнерство. Цього ж року на початку травня в Києві було відкрито Центр інформації та документації НАТО в Україні. Надзвичайно важливу роль у поширенні інформації про Європейський Союз та НАТО відіграють експертна, політична еліта та ЗМІ.

Відповідна підготовка громадської думки потребує активної і цілеспрямованої інформаційно-пропагандистської діяльності з широким використанням ЗМІ. Тим більше, що для адекватного ставлення українців до питань євроатлантичної інтеграції, як показують соціологічні опитування, їм **бракує поінформованості**. Так вважають як вітчизняні, так і зарубіжні експерти.

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

Наразі ми всі повинні бути активними учасниками творення нашого спільного європейського дому. Звісна річ, роль ЗМІ, в тому числі і регіональних, а особливо експертно-аналітичних інституцій, які фахово займаються питаннями євроатлантичної інтеграції, важко переоцінити, особливо в Західному регіоні, оскільки наш західний кордон набув цілком іншого статусу – статусу східного кордону ЄС. І нашими сусідами стали не просто члени Варшавського договору, а повноцінні учасники НАТО.

Нажаль навіть в західному регіоні на сторінках регіональної преси наразі мало можна знайти матеріалів з цієї тематики. Найчастіше трапляються стислі повідомлення від різних інфомагенцій. Відчутно бракує фахових аналітичних матеріалів щодо ролі і місця цієї оборонної структури (НАТО в політичному житті планети). Бракує переконливих публікацій, котрі б показували, що саме через входження України в НАТО наша держава зможе значно швидше наблизитись до західноєвропейських стандартів життя, скористатись досвідом в опануванні азів ринкової економіки, у запозиченні методів реформ, досягнення гарантованого захисту громадян, кращих зв'язків побутової культури, організації громадянського суспільства тощо. У багатьох випадках саме ЗМІ можуть і повинні допомагати формувати політичну волю Президента України Віктора Ющенка на європейську і євроатлантичну інтеграцію України.

Експертами Регіонального філіалу НІСД в місті Ужгороді був проведений відповідний аналіз регіональних

ЗМІ щодо публікацій з питань євроатлантичної інтеграції. Принагідно слід зауважити, що класифікаційний поділ матеріалів був доволі умовним, проте є всі підстави зробити певні висновки.

По-перше, за два роки провідними закарпатськими друкованими ЗМІ Північноатлантичний альянс і пов'язані з ним питання висвітлювалися рідко, причому переважали передруки з центральних ЗМІ (здебільшого посилання на джерела передруку були відсутні). Закарпатський читач за два роки мав змогу отримати мінімальну кількість просвітницько-роз'яснювальної інформації про Альянс.

По-друге, переважна більшість аналітичних матеріалів місцевих авторів стосувалася аналізу українських перспектив щодо членства чи співпраці з НАТО.

По-третє, проаналізовані матеріали загалом могли посприяти формуванню в пересічного закарпатця упереджено-негативного іміджу НАТО як організації, членство України в якій є наразі нереальним, а через жорсткі умови вступу та можливі його наслідки – навіть небажаними. Варто додати, що з урахуванням прагматизму закарпатського менталітету висновок можна було б сформулювати так: „І нашто тото нам треба?!”

По-четверте, як виняток із загальної необнадійливої картини можна назвати друковані органи національних меншин, зокрема угорсько мовну газету „Карпаті Ігор Сов”. Аналіз свідчить, що інформаційні матеріали про НАТО в цьому виданні друкувалися регулярно (в середньому 2 матеріали на місяць) і були спрямовані передусім на

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

популяризацію і пропаганду переваг Північноатлантичного альянсу, його можливостей у збереженні миру, захисті країн-членів, на підтвердження того, що рішення цих країн про вступ цілком відповідало загальнодержавним пріоритетам. Також слід зауважити, що всі матеріали мали конструктивний інформаційно-роз'яснювальний характер, що сприяє формуванню позитивного іміджу НАТО. Головними інформаційними джерелами матеріалів були Угорське телеграфне агентство МТІ, інші світові інформаційні агенції тощо.

Отже, можна констатувати, що угорсько мовний читач регіональних мас-медіа регулярно отримує в цілому більш об'єктивну та всебічну інформацію щодо НАТО, яка сприяє формуванню позитивного іміджу Альянсу. Натомість українськомовний – нерегулярно, здебільшого суб'єктивну та неповну інформацію (за винятком актуальних для регіону матеріалів під гаслом: „НАТО допоможе нам захиститися від паводків?“).

Якщо і йдеться про формування чогось, то передусім – загальнодержавного комплексу меншовартості українця в регіональному вимірі. А ця тема заслуговує на окреме дослідження.

Це зовсім не означає заборони публікації негативних матеріалів про Альянс: у вільній демократичній пресі вони мають цілковите право як на існування, так і на свого власного читача. Однак читач повинен мати право вибору, і позитивні матеріали мають бути більш вагомими на протилежній шальці „інформаційних терезів”.

Позиція респондентів Західного регіону щодо НАТО помітно вирізнялася від інших регіонів: частка переконаних у необхідності вступу України до НАТО тут більш ніж удвічі перевищувала показник інших регіонів (на Сході та на Півдні таку позицію підтримують у середньому 10% опитаних, у Центрі – 13,5%). Водночас у Західному регіоні найменшою була частка тих, хто вважає, що Україна не повинна вступати до НАТО за жодних умов, – 20,5%.

Але незважаючи на такі обнадійливі показники, в Західному регіоні, як і по Україні в цілому, явно бракує цілеспрямованої інформаційно-пропагандистської кампанії щодо інтеграції нашої держави як у європейське співтовариство, так і трансатлантичні структури. Адже аналіз міжнародного досвіду доводить, що позитивні результати референдуму на користь вступу до міжнародної організації значною мірою залежать від своєчасного проведення урядом цілеспрямованої інформаційно-пропагандистської кампанії.

Неабияку прогалину як в інформуванні передусім регіональної еліти, так і пересічних громадян щодо питань європейської і євроатлантичної інтеграції проводить на Закарпатті Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в місті Ужгороді, який впродовж семи років свого існування накопичує значний доробок з аналізу та прогнозування зовнішньополітичної діяльності незалежної Української держави. Одним з основних напрямів ґрунтовних наукових досліджень співробітників і експертів філіалу у вказаній сфері стали проблеми взаємодії

України з Європейським Союзом та стосунки з державами Центрально-Східної Європи, зокрема, їх геополітичний та регіональний вимір, транскордонне співробітництво, розширення ЄС, вплив Шенгену тощо.

З цієї проблематики філіалом НІСД в місті Ужгороді протягом 1999-2005 років було ініційовано, організовано і проведено спільно з такими відомими експертними установами України та країн Центрально-Східної Європи, як Центр миру, конверсії і зовнішньої політики України, Український Центр економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова, Інститут проблем міжнародної безпеки РНБО України, Інститут Євро-Атлантичної Інтеграції, Словацька Асоціація Зовнішньої Політики, Інститут стратегічних та оборонних досліджень ім. Міклоша Зріні (Угорська Республіка), Інститут стратегічних досліджень РАН (Російська Федерація), Центр східних досліджень (Республіка Польща), Інститут стратегічних досліджень військової академії (Чеська Республіка) та ін. ряд експертних обговорень з цієї проблематики. Зокрема:

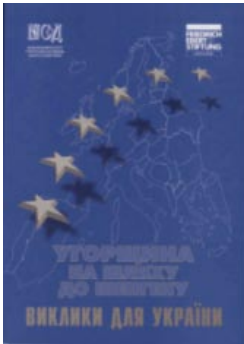
Міжнародна наукова конференція „Україна та Словаччина напередодні введення візового режиму: двосторонні відносини та прикордонне співробітництво” (2000).

Головною метою конференції був аналіз можливих наслідків введення візового режиму для двосторонніх відносин, досвіду обох країн на шляху до європейської

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

інтеграції. Конференція була частиною міжнародного проекту „Україна Словаччина: проблеми трансформації та перспективи співробітництва, здійснюваного Словацькою Асоціацією Зовнішньої Політики, Українським центром досліджень проблем міжнародної безпеки та Регіональним філіалом Національного інституту стратегічних досліджень в місті Ужгороді за підтримки Фонду ім. Фрідріха Еберта. В конференції прийняли участі експерти, дипломати та представники органів державної влади та місцевого самоврядування обох країн.

Міжнародний „круглий стіл” експертів „Угорщина на шляху до Шенгену: Виклики для України” (2001), проведений за підтримки Фонду ім. Фрідріха Еберта.

Головна мета „круглого столу” – аналіз можливих та мінімізації небажаних наслідків запровадження візового режиму для двосторонніх відносин та досвіду обох країн на шляху до європейської інтеграції. Важливість факту проведення подібного „круглого столу” експертів саме в полі етнічному Закарпатті була актуалізовано з тим, щоб запровадження візового режиму не зумовило виникнення певних проблем у різних вимірах соціо-економічного життя народів Карпатського Євворегіону.

Цінність опублікованих за наслідками конференції матеріалів „круглого столу” полягає і в тому, що у цьому виданні вперше українською мовою представлені Закон про

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

статус закордонного угорця та Закон про статус закордонного словака, а також матеріали Шенгенської Угоди.

Міжнародний „круглий стіл” експертів „Безпосереднє сусідство України з ЄС: Закриті кордони чи нові імпульси до співпраці?” (2002) був певною відповіддю на очікуване розширення Європейського Союзу за рахунок країн, які є сусідами України і, відповідно, формування безпосереднього кордону з євроспільнотою

на її західному рубежі.

У заході взяли участь, окрім аналітиків, експертів, представників академічної науки, представники органів державної влади, місцевого самоврядування, прикордонних і митних служб, підприємців, неурядових організацій та дипломатичних місій країн – безпосередніх сусідів України, а саме: Польщі, Словаччини, Угорщини, представників Європейського Союзу, що дозволило здійснити всебічний аналіз і провести на високому фаховому рівні обговорення наступних питань:

- *Україна в європейських інтеграційних процесах та у відносинах з країнами-сусідами.*
- *Вплив розширення Євросоюзу на соціально-економічний розвиток та прикордонну співпрацю України з сусідніми державами. Мінімізація негативних наслідків введення візового режиму.*

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

- Питання кордонів і пунктів перетину. Зміни в статусі західного кордону України, а також кордонів сусідніх країн.
- Технічна допомога ЄС в розбудові прикордонної інфраструктури країн Центральної та Східної Європи: залізні завіси чи мости співробітництва?

Міжнародний „круглий стіл”
„Досвід країн Вишеградської четвірки на шляху до ЄС: можливості для України”
(2003).

Вишеград як регіональна структура міжрегіональної співпраці в умовах динамічних і геополітичних змін на європейському континенті упродовж попередніх років відіграв позитивну роль у солідарному наближенні Угорщини, Чехії, Словаччини та Угорщини до європейських та євроатлантичних структур. Про ефективність діяльності цього міжнародного об'єднання засвідчує і одночасний вступ усієї „Вишеградської четвірки” до Європейського Союзу в 2004 р. Важко переоцінити і значення Вишеградської солідарності для прискорення вступу Словаччини до НАТО в 2004 р.; куди Польща, Чехія й Угорщина ввійшли ще в 1999 р. Вишеград загалом став невід'ємним складовим елементом новітньої архітектури регіональної та континентальної безпеки, вагомим фактором стабільності і прикладом рівноправних добросусідських відносин. Тому досвід країн Вишеградської четвірки на шляху до ЄС наразі актуалізований і для України, що власне і стало предметом обговорення експертів цих країн і

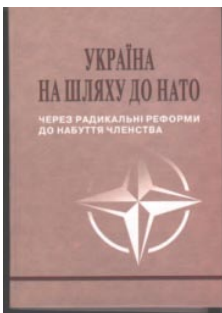
Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

України, а висловленні ними рекомендації для України були покладені в основному аналітичних оцінок виданого збірника.

Міжнародний семінар „Регіональна політика ЄС після його розширення” (2004).

Експертний аналіз можливого формування регіональної політики Європейського Союзу після його розширення, можливі відповіді на виклики, що можуть виникнути, шляхи розвитку транскордонного співробітництва в нових умовах, роль міжнародної асоціації регіонально-транскордонного співробітництва „Карпатський Єврорегіон” в процесі після розширення ЄС – стали предметом обговорення угорських, словацьких, російських та українських аналітиків на черговому міжнародному семінарі, проведеному за сприяння Фонду Конрада Аденауера. В основу цієї книги покладені концептуальні положення виголошені на

міжнародних конференціях „Євроатлантична інтеграція України: регіональний вимір” (Львів 20-21 березня 2003 р.) та „Євроатлантична інтеграція України: регіональна безпека та проблеми внутрішніх трансформацій” (Одеса 3-4 липня 2003 р.), що були проведені Національним інститутом стратегічних

досліджень у співпраці з Фондом ім. Фрідріха Еберта України.

Експертами Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень в місті Ужгороді в цьому виданні представлено два аналітичні матеріали:

- *Територіальні питання та етнічні чинники в процесі другої хвиля розширення НАТО: регіональних вимір;*
- *Роль регіональних мас-медіа у формуванні позитивного іміджу НАТО.*

Окремо слід відзначити проект „Карпатський Єврорегіон: Виклики і перспективи, який був виконаний Регіональним філіалом Національного інституту стратегічних досліджень в місті Ужгороді спільно з Словацькою Асоціацією Зовнішньої Політики (м. Пряшів). Керівники проекту – Александр Дулеба, Світлана Мітряєва за участі експертів всіх країн Карпатського Єврорегіону.

В опублікованих чотирьох виданнях проаналізовано:

- *Роль Карпатського Єврорегіону в забезпеченні безпеки і стабільності в Центральній і Східній Європі;*
- *Карпатський Єврорегіон і проблеми національних меншин;*
- *Карпатський Єврорегіон і проблеми транскордонного економічного співробітництва;*
- *Карпатський Єврорегіон і мінімізація негативного впливу Шенгену.*

Видання здійснені англійською мовою

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

Таким чином, упродовж тривалого часу Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в місті Ужгороді послідовно проводить моніторинг, аналіз та ініціює експертне обговорення проблем, пов'язаних з розширенням ЄС на Схід, реально впроваджуючи в практику зовнішньополітичний курс Президента і держави на європейську і євроатлантичну інтеграцію.

*Формування громадської думки щодо
євроатлантичної інтеграції України*

ІРИНА ПАВЛЕНКО

*старший консультант,
Національний інститут
стратегічних досліджень України,
к.і.н.*

Презентація книги Фонду „Демократичні ініціативи” „Місце України в НАТО. Опитування експертів”

П'ятого червня 2006 року у Києві пройшла презентація книги “Місце України в НАТО”. У презентації взяли участь чимало відомих експертів з питань євроатлантичної інтеграції, також Ірина Бекешкіна представила результати соціологічного опитування. Одразу хочу зазначити, що я не є представником Фонду “Демократичні ініціативи”, а лише була одним із тих 69 експертів на результатах опитування яких базується ця книга. Саме опитування проводилося ще восени 2005 року. Проте, керівництво Фонду зазначило, що свідомо не друкувало результати до парламентських виборів 2006 р., щоби уникнути обвинувачень у заангажованості та пропаганді.

Метою опитування було проголошено прагнення “зробити аргументований внесок у публічні дискусії щодо реалізації національних інтересів України, пошуку оптимальних шляхів її розвитку”.

69 експертам було запропоновано дати відповіді на питання:

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

1. Чи відповідає вступ до НАТО національним інтересам України?
2. Переваги, що їх дістане Україна в разі вступу до НАТО.
3. Наслідки для України в разі її не вступу до НАТО.
4. Основні упередження, які поширені серед громадян України стосовно НАТО, і як їх розвінчувати.
5. Якою має бути інформаційна кампанія щодо членства України в НАТО і хто її має проводити?

Під час презентації неодноразово підкреслювалося, що всі 69 експертів виступили на підтримку членства України в НАТО. Але, заради об'єктивності, слід сказати, що звичайно, навіть у межах Києва є чимало людей, які вважаються експертами і виступають проти НАТО. І недооцінка своїх опонентів та зневага до їх аргументів не є правильною позицією, якщо ми прагнемо знайти, виробити підходи до подолання опозиції, яка існує в суспільстві щодо Євроатлантичної інтеграції України.

А ця опозиція велика. За даними соціологічного опитування, проведеного тим таки Фондом “Демократичні ініціативи” внаслідок останніх виборчих кампаній та агресивної антинатовської риторики, яку використовувала опозиція, ставлення до Альянсу значно погіршилося: З 33,5 % “проти” у 2000 р., до 64,4 % навесні 2006 р. Навіть у Західних областях України та серед т.зв. “помаранчевого” електорату” цей відсоток досить значний. Серед електорату СПУ це 61 %, НУ – 40 %, БЮТ – 41 %.

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

І це факт, з яким не можна не рахуватися. Головною небезпекою для пропагування ідеї членства України в НАТО учасники, судячи з їх виступів, вважають підтриману опозицією концепцію нейтрального, позаблокового статусу України.

Так чи інакше, очевидно, що питання євроатлантичної інтеграції України знаходиться у прямій залежності від наших внутрішньополітичних проблем та їх вирішення. Природно, що ескалація антинатовської теми опозицією, як і, до речі, мовного питання, – є цілком штучною. Це далеко не самі “гарячі” сьогодні теми для України. Але вони є дуже ефективним, – через свою скандальність та проєкцію на міжнародні відносини, – засобом демонстрації Партією Регіонів власних реальних можливостей під час створення владної коаліції, враховуючи прагнення ПР бути долученою до формування владних інститутів. Тобто є засобом політичного тиску, який, в свою чергу базується на використанні та посиленні поширених у суспільстві ще з радянських часів, а також під впливом російських ЗМІ, антинатовських стереотипів.

Шляхи подолання деяких із цих перепон на шляху євроатлантичної інтеграції, запропоновані 69 експертами, можуть бути цікавими та стати у нагоді не тільки політологам, журналістам, але і політикам, державним службовцям, представникам неурядових організацій, які займаються питаннями євроатлантичної інтеграції України.

«Місце України в НАТО. Опитування експертів»

Восени 2005 року було опитано 69 експертів, які компетентні в питаннях, що стосуються зовнішньої та внутрішньої політики, безпеки та масових комунікації. Мета проекту — зробити аргументований внесок у публічні дискусії щодо реалізації національних інтересів України, пошуку оптимальних шляхів її розвитку. Поштовхом до започаткування проекту були показники шокуючої непоінформованості населення України про зовнішньополітичні пріоритети держави, що їх постійно фіксували опитування громадської думки. Пересічні громадяни дуже мало знають про такі організації, як СОТ, ЄС, НАТО, ЄП, ще менше — про те, як вплине на їхнє життя приєднання (чи неприєднання) України до цих організацій. У сучасній Україні влада недостатньо говорить з громадянами — недостатньо розповідає про свої здобутки, інтереси держави.

Україна повинна стати членом НАТО. Це цілковито відповідає її національним інтересам. Вступ до НАТО дасть змогу їй нарешті стати повноправними членом сім'ї європейських народів, сприятиме соціальному і економічному розвитку держави, забезпечить стабільність у Європі. Таку думку поділяють усі експерти, які взяли участь в опитуванні, що його провів фонд «Демократичні ініціативи» у рамках проекту «Місце України в НАТО». Завершилася епоха «темників», коли адміністрація

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

президента диктувала ЗМІ, що вони повинні писати, проте не розпочалася епоха «ясників», коли, як у країнах — членах євроатлантичного співтовариства, уряд веде цілеспрямоване спілкування з громадянами, пояснюючи необхідність та мотивацію своїх дій.

Щодо членства України в НАТО думки експертів і пересічних громадян не збігаються. Експерти не ставлять під сумнів необхідність вступу до НАТО. Вони розглядають питання про пошук оптимальних шляхів приєднання до Альянсу, наслідки такого вступу для держави, майбутнє місце України в НАТО. Натомість опитування громадської думки свідчать, що ідею вступу до НАТО підтримує меншість населення (на відміну від членства в Європейському Союзі). Громадяни не обізнані з вигодами, що їх вони дістануть внаслідок євроатлантичної інтеграції держави, питання зовнішньої політики не є пріоритетним для них. Але громадська думка щодо Альянсу може бути змінена. Для цього потрібна політична воля керівництва держави і масштабна просвітницька кампанія — українська влада і українська еліта повинні пояснити своїм громадянам, у чому полягає інтерес держави і необхідність та переваги цього кроку. Такий шлях пройшла більшість країн— нових членів НАТО. Набуття членства в НАТО має стати одним із рушійних факторів як внутрішньої, так і зовнішньої політики України. Це відбудеться після досягнення консенсусу в суспільстві з цього надзвичайно важливого питання. Під час виконання проекту експерти звернули нашу увагу на необхідності розширити опитування, а саме

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

додати запитання «Які наслідки для України матиме її невступ до НАТО?». Відповіді, які ми отримали, були однозначні: невступ України до НАТО матиме катастрофічні наслідки. Україна стане країною невдахою, буферною зоною, державою третього сорту, її чекає стагнація — аж до припинення існування як суверенної держави і розпаду на декілька територій. Наше опитування засвідчило, що суттєвою складовою євроатлантичної інтеграції України повинна стати просвітницька кампанія. В ній істотною є роль громадськості та громадських організацій. Зміни мають відбутися зсередини суспільства, внутрішніми зусиллями громадян. За більшістю показників європейська та євроатлантична інтеграція є тотожними. Йдеться про використання доробку найбільш розвинених країн для потреб державотворення, розбудови демократії, забезпечення гідних умов життя для населення та ведення бізнесу, соціальні гарантії, гарантування безпеки тощо. При наближенні України до стандартів країн-членів НАТО пріоритет матиме людина, а не держава.

*Ілько Кучерів,
директор фонду «Демократичні ініціативи»*

*заступник керівника
з питань євроатлантичної інтеграції
та реформування сектору безпеки України,
Офіс зв'язку НАТО в Україні*

Опыт Эстонии в сфере информационной политики НАТО

Введение

В моей презентации я поделюсь с вами опытом страны, совсем недавно ставшей членом НАТО, в сфере информирования общественности о вопросах евроатлантической интеграции. В презентации будет использован пример Эстонии потому что больше всего я знаю именно об этой стране. Для начала я должна признаться, что в данном случае, говоря об опыте Эстонии, пропаганда не срабатывает. Люди умны и они сразу же могут реагировать негативно. Можно выразить это словами PR-специалиста из Минобороны Эстонии, который как-то сказал мне «информирование общественности о вопросах обороны вообще и о НАТО в частности происходит, как в песне Френка Синатры: I've got you under my skin.» (приблизительный смысл «мы – части одного целого»).

1. Политический истеблишмент единый в своем решении

Для того, чтобы следовать словам Френка Синатры, необходимо, чтобы составные части политического истеблишмента страны работали как одна команда и знали, какие цели они хотят достигнуть и какие приоритеты у этих целей.

В Эстонии, в начале 1990-х годов, все основные партии, представленные в парламенте, официально пришли к соглашению, что развитие военной сферы необходимо нацелить на интеграцию с НАТО. Вступление в НАТО было основным приоритетом Эстонии в сфере обороны и безопасности, который упоминался во всех коалиционных соглашениях между партиями, формировавшими правительство в период с 1998 по 2004 годы. За этот период сменилось четыре кабинета.

Для того, чтобы иметь возможность обсуждать вопросы оборонной политики и принимать решения по вопросам интеграции в НАТО на высоком политическом уровне, в 1999 году был создан Правительственный комитет по вопросам интеграции в НАТО. В него входили Премьер-министр (глава комитета), Министр обороны, Министр иностранных дел, Министр финансов, Министр внутренних дел, Министр юстиции, Министр Экономики и Начальник Генерального штаба. Министерство обороны выполняло функции секретариата для этого комитета. Это означало, что

вся сфера інтеграції Естонії в НАТО координувалась Міністерством оборони.

Но на самом деле не имеет значения, какое правительственное ведомство будет играть главную роль в проведении политики информирования общественности. Ключевым моментом является то, что информационная стратегия, которая исходит от одного ведомства и других частей правительства, не работают одна против другой, а поддерживают деятельность друг друга. Весь политический истеблишмент должен говорить об интеграции в НАТО в едином ключе. Мнение правительства об интеграции в НАТО, которое доноситься до общественности, должно быть единым.

В Украине ответственность за проведение компаний по информированию общественности возложена согласно различным президентским указам на Национальный центр евроатлантической интеграции, а также на Государственный комитет теле и радиовещания. Также в этой сфере работает и Бюро информирования общественности Управления по вопросам НАТО в Министерстве иностранных дел Украины. Три ключевых слова, которыми можно описать данную ситуацию, такие «координация, координация, и еще раз координация!».

2. Практическая реализация: социологические исследования мнения общественности

Для того чтобы знать, как донести до общественности единую и скоординированную мысль, необходимо изучить мнение общественности. Эстония использовала метод

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

проведення всестороннього соціологічного дослідження громадськості для того, щоб з'ясувати, яке її ставлення до НАТО в цілому і до України зокрема. Це соціологічне дослідження повинно бути чесним і об'єктивним. Це соціологічне дослідження повинно бути всестороннім для того, щоб з'ясувати ставлення громадськості до НАТО, серед яких порушуються і питання про НАТО.

Соціологічне дослідження було ініційовано Міністерством оборони і проводилося компанією, яка проводить соціологічні опитування за єдиною методологією 3-4 рази на рік. З 1999 року, соціологічні опитування проводилися для того, щоб з'ясувати ставлення громадськості до наступних питань:

- довіра до Збройних Сил Оборони (ЗСО);
- громадське ставлення до вступлення Естонії в НАТО;
- свідомість естонців і «не естонців» у політиці в сфері оборони Естонії;
- усвідомлення повної ситуації в сфері безпеки і загроз Естонії.

Як було виявлено з соціологічного дослідження, підтримка вступлення в НАТО значно зросла з 2001 по 2005 рік. У лютому 2001 року за вступлення в НАТО висловився 48 % населення, 16% висловився однозначно проти і 20% не мав ставлення. Згідно з опитуванням, проведеним у листопаді 2005 року, членство Естонії в

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

НАТО підтримало 74 % населення, тільки 7% висказалось однозначно проти і тільки 9% не имело мнения. Підтримка вступлення в НАТО среди «не естонцев» возросла с 25% в 2000 году до почти 48% в 2005 году.

Наибольшая группа, поддерживающая вступление в НАТО среди русскоговорящего населения относилась в возрастной группе 15-29 лет. Прослеживается четкая взаимосвязь между теми людьми, которые хорошо информированы про НАТО, и теми, которые поддерживают НАТО. Чем лучше человек информирован, тем больше он поддерживает НАТО. Членство в НАТО рассматривается позитивно и считается важным теми людьми, члены семей которых или близкие друзья служат в армии.

Очень важно понять, какие источники информации люди используют. Например, в Эстонии, основными источниками сведений о сфере обороны и по вопросам НАТО для «не эстонцев» - многие удивятся – были: пресса на эстонском языке (65%), программы с трансляцией на русском языке эстонских радиостанций (62%) и телепередачи на русском языке эстонского телевидения (53%). 33% «не эстонцев» получали информацию из российских медиа каналов. 1/4 (одна четверть) респондентов использовали интернет.

Членство в НАТО ассоциируется у респондентов как с позитивным так и с негативным смыслом. В качестве позитивного влияния членства в НАТО люди высказывались о развитии эстонской инфраструктуры и технологий. В качестве негативного фактора люди упоминали о страхе

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

ухудшення отношений с Россией и о загрязнении окружающей среды.

После изучения источников, из которых люди черпают информацию, и зная какая возрастная группа и какой регион поддерживают идею вступления в НАТО меньше или больше, стало возможным целенаправленно работать с каждой отдельной группой. После того, как были получены первые общие результаты, работа была продолжена и параллельно фокусировалась на отдельных группах по возрасту, месту жительства и занятости. Специфическая тактика такой работы зависит именно от результатов социологических исследований.

Например, Министерство обороны Эстонии начало организовывать курсы по вопросам обороны для лидеров эстонской общественности для того, чтобы повысить уровень общественного сознания по вопросам обороны и для формирования поддержки политики, проводимой правительством в сфере обороны. Курсы эти продолжительностью в одну неделю. На данный момент насчитывается приблизительно 500 выпускников. Около 14% парламентаров. Курсы направлены на «лидеров мнения» и «создателей мнения» в обществе. Например, в последнем курсе в апреле 2006 года принимало участие 2 парламентаря, архиепископ (глава Лютеранской церкви), главный редактор крупнейшего ежедневника, 1 руководитель из сферы крупного бизнеса и директор главного театра.

Формування громадської думки щодо євроатлантичної інтеграції України

Также такие неправительственные организации, как Эстонская атлантическая ассоциация, организуют семинары на тему «*Поговорим о НАТО*», что включает в себя и специальные программы для эстонского русскоговорящего населения. Естественно, энтузиазм неправительственных компаний должен поддерживаться человеческими и финансовыми ресурсами для обеспечения эффективного проведения информационной кампании.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Подводя итоги, я бы хотела напоследок акцентировать ваше внимание на таких двух мыслях. (1) Неправительственные организации должны работать в тесном сотрудничестве с ключевыми правительственными учреждениями, которые осуществляют деятельность по интеграции страны в НАТО. (2) Представители Министерства обороны и Министерства иностранных дел должны тесно сотрудничать с политическими лидерами своих министерств. Это позволит им хорошо понимать друг друга.

Как Украина решит применить опыт Эстонии это ее личное решение. Потому что, как сказал один посол, дверь в НАТО открыта, но свой путь вы должны пройти сами.

НАДАНІ МАТЕРІАЛИ

ІНГМАРС БІСЕНІЕКС

*заступник керівника
Управління НАТО і політики європейської безпеки,
Міністерство закордонних справ Латвії*

Досвід Латвії на шляху вступу до НАТО: формування позитивного ставлення громадськості

Оглядаючись на загалом успішний вступ Латвії до Північноатлантичного Альянсу, слід виділити кілька найважливіших моментів:

- успіх на шляху внутрішніх реформ та відповідне висвітлення цього процесу у державах-членах НАТО;
- демонстрація спроможності співпрацювати з іншими країнами, зокрема з найближчими сусідами, над спільними проблемами безпеки;
- демонстрація політичної волі та практичної спроможності зробити свій внесок у справу міжнародної безпеки;
- активне запозичення позитивного досвіду щодо процедур, методів та стилю роботи, що є спільними для інституцій інших країн, зокрема у держав-членів НАТО.

Утім громадська підтримка є визначальною передумовою приєднання країни до НАТО. Окрім інтенсивних внутрішніх реформ та підготовки уряд Латвії мав здобути таку підтримку з боку населення.

Було розроблено політику інформування громадськості Латвії, що, по-перше, мала забезпечувати добру поінформованість громадськості та підтримку членства Латвії у цій організації; по-друге, мала сприяти усвідомленню громадськістю прав та обов'язків Латвії як держави-члена НАТО. Цю політику було розроблено та впроваджено переважно Міністерством оборони та Міністерством закордонних справ Латвії.

Для досягнення найефективнішого результату було посилено співробітництво між урядовими та неурядовими інституціями, відповідальними за вступ у НАТО. Латвійська трансатлантична організація (ЛТО) та Трансатлантична Спілка латиської молоді (ТСЛМ) стали основними організаціями у Латвії, які поєднали однодумців, готових сприяти членству Латвії в НАТО. За підтримки Міністерства оборони та Міністерства закордонних справ обидві організації були активно залучені до процесу впровадження державної інформаційної політики.

До отримання запрошення про вступ до НАТО політика інформування громадськості була головним чином зосереджена на питанні „Чому Латвія має приєднатися до Альянсу?” Від моменту отримання запрошення і у подальшому, коли Латвія вже стала повноправним членом НАТО, наголос політики змістився на роз'яснення обов'язків Латвії як члена Альянсу.

Політика інформування громадськості побудована таким чином, щоб інформація потрапляла до людей

різного віку, різних національностей та у різних регіонах. Традиційним каналом поширення інформації серед громадськості є використання засобів масової інформації (включаючи інформаційні бюлетені, оновлені веб-сайти тощо). Водночас використовувалися нові підходи до надання інформації та формування громадської думки.

Особливу увагу було приділено розширенню знань та розуміння питань, пов'язаних з Латвією та НАТО, у навчальних закладах. Попередній досвід проектів, побудованих на зразок семінарів, довів, що вчителі відіграють вирішальну роль у ефективному трансляванні інформації студентам та учням. Вчителі були забезпечені відповідними спеціально розробленими якісними навчальними матеріалами. Для забезпечення вчителів якісними навчальними матеріалами, такі матеріали були розроблені для загальноосвітньої школи. Ми намагалися створити цікаві та незвичні матеріали з питань Латвія-НАТО, які дітям було б цікаво та корисно вивчати. Наприклад, був розроблений календар НАТО для середньої школи з наліпками, що сприяло зростанню зацікавленості дітей щодо питань зовнішньої політики і робило заняття цікавішими.

У вересні 2003 р. Міністерство закордонних справ Латвії видало підручник „НАТО та безпека Латвії” латиською та російською мовами. Протягом 2003 р. Регулярно проводилися семінари „НАТО та безпека Латвії” для вчителів, особливо з віддалених регіонів. Спеціальні семінари було проведено для вчителів

російськомовних шкіл, оскільки доступ до російськомовної частини населення був важливою складовою інформаційної політики.

Національні збройні сили та Міністерство оборони організувало заходи для широкої громадськості та ЗМІ, інформуючи про проблеми оборони, миротворчі операції тощо, щоб унаочнити позитивну роль військовиків та підвищити рівень поінформованості громадськості щодо необхідності мати боєздатні збройні сили. У різних частинах Латвії представники збройних сил та лектори з Міністерства закордонних справ виступали перед латиськомовними та російськомовними вчителями та учнями.

ЛТО та ТСЛМ організували міжнародні семінари та конференції, дні НАТО у школах Латвії та дискусійний форум в Інтернеті. Щоб привернути увагу громадськості, 4 квітня 2003 р. в одному з фешенебельних клубів Риги було проведено святкування Дня НАТО, що створило можливість для молоді дізнатися про НАТО більше у приємній формі та невимушеній атмосфері.

Оцінювання ефективності впровадження політики інформування проводилося під час регулярних опитувань громадської думки. Опитування громадської думки, проведене соціологічною компанією “SIA Data Serviss” у березні 2003 р., засвідчило, що громадськість досить добре поінформована про процес інтеграції Латвії у НАТО: 86 % респондентів підтвердили, що вони повністю чи частково поінформовані про процес

інтеграції Латвії в НАТО, і тільки 10 % опитуваних стверджували протилежне.

Шляхом неупередженого, повного та зрозумілого інформування кожного жителя Латвії про НАТО та про інтеграцію Латвії у НАТО протягом останніх двох років було забезпечено постійне зростання громадської підтримки членства Латвії у НАТО та поступове зменшення частки тих, хто вважав таке членство непотрібним. Опитування громадської думки, проведене соціологічною компанією “Latvijas Fakti” у грудні 2003 р., засвідчило, що більше двох третин населення (68,7 %) підтримували членство у НАТО. Тільки 23,1 % населення вважали членство у Північноатлантичному Альянсі непотрібним. Цікаво, що зростання громадської підтримки тривало навіть після вступу, і вже 74,1 % оцінюють цю подію позитивно.

Громадськість сприйняла членство Латвії у НАТО як бажаний та беззаперечний факт. І саме прозорість та активність громадськості допоможуть країні бути активним союзником та пропагандистом цінностей Альянсу.

АГНЄШКА КОВАЛЬСКА-ФРЕЙ

Посольство Польщі в Україні

Польські інтереси в НАТО

Набуття Польщею в березні 1999 р. членства в НАТО стало завершенням періоду – майже десятирічного – пошуку стратегічної моделі розв’язання питань безпеки і обороноздатності держави. Позиція щодо збереження союзницьких контактів між несuverенними суб’єктами, перекреслена кінцем холодної війни; ідея нейтралізації Польщі - неефективна і така, що потенційно вимагає значних коштів, або, врешті, утопія щодо побудови регіонального союзу були витіснені конструкцією, яка дає оптимальне вирішення дилеми безпеки держави. Ця конструкція полягала у тому, аби поєднати національні оборонні зусилля із союзницьким військово-політичним потенціалом системи, яка об’єднує найпотужніші країни Європи, Сполучені Штати Америки і Канаду.

Сім років членства в НАТО дали нашій країні досвід того, як сприймати власні інтереси в цій організації через взаємозв’язок політики, обороноздатності та економічних питань. Цей зв’язок - нерозривний, завдяки ньому вищезгадані площини захисту польських інтересів підсилюють одна одну. З моментом набуття членства в НАТО саме Північноатлантичний Альянс став для нас одним з головних інструментів, які служать запевненню

безпеки держави та є ключовим аспектом її обороноспроможності. Повноправний союзницький статус Польщі означає, що її членство в НАТО має в багатьох аспектах верховенство стосовно участі країни в інших структурах безпеки. Така конструкція значущою мірою програмує наші дії в рамках цих останніх. І нарешті, такий стан справ сприяє реалізації зусиль у сфері національної оборони і безпеки за умов більш ефективної системи, аніж програми, які виконуються виключно власними силами. Загалом, членство в НАТО посилює безпеку держави, її внутрішнє становище, а також поширює свободу дій у міжнародній політиці. Як безпечна і стабільна країна, яку захищає надійна союзницька система, Польща стає також і більш привабливим економічним партнером для потенційних інвесторів.

Політика

Вищим політичним інтересом Польщі в НАТО є належне (інструментальне) використання членства в організації на благо тих цілей, які відповідають нашим національним інтересам. По суті це означає три речі.

По-перше, участь в процесах прийняття рішень і спільне формування дій Альянсу, згідно з польською зовнішньою політикою і політикою безпеки, а також з метою зміцнення Альянсу як установи, що гарантує ефективне виконання завдань колективної оборони та консультації з державами-членами.

По-друге, країни-члени вносять в організацію свій матеріальний, політичний, військовий і інтелектуальний вклад, що посилює вищезазначені функції.

По-третє, це означає внутрішньодержавне виконання пристосувальних заходів таким чином, аби всередині нашої країни союзницька система Альянсу знаходила партнерів, що гарантуватимуть справне і безперешкодне виконання зобов'язань та, навпаки, будуть формулювати задачі і доводити до відома Альянсу польські очікування.

Після закінчення холодної війни в НАТО увесь час триває процес внутрішніх перетворень, які б дозволили Альянсу пристосуватися до загроз і випробувань, що впливають з його оточення. Тому на держави-учасниці організації покладається обов'язок постійної адаптації їхньої політики таким чином, аби існувала можливість задовольнити власні інтереси і при цьому не відбувалося послаблення потенціалу спільних союзницьких розв'язань у галузі безпеки і оборони. Рівень випробувань, які зараз постають перед НАТО, обумовлюється комплексом асиметричних загроз, відносно яких необхідно у відповідь опрацьовувати адекватні механізми. Це стосується не тільки визначення цілей, завдань і необхідних засобів Альянсу, а й визначення власного місця у глобальній системі запобігання і ліквідації конфліктів, знаходження установ і партнерів, які будуть між собою співпрацювати, а також визначення масштабу оперування організації. Цей складний процес викликає чималу напругу і внутрішні

дискусії, що характерно для структур, утворених суверенними демократичними державами, які звикли представляти власну думку, вести обговорення – тобто володіти демократичними механізмами досягнення порозуміння.

У таких рамках Польща займає своє місце як повноправний учасник перемін, що відбуваються. Предмет щоденної діяльності – це вплив на форму еволюційного розвитку НАТО, вплив, що сприяє більшій адекватності Альянсу до рівня сучасних загроз і при цьому не розмиває би його головних договірних функцій, зосереджених на питаннях оборони держав-членів. У нинішніх умовах це повинно означати прийняття як факт того, що вищезгадане завдання може здійснюватися на великій відстані від кордонів держав-членів (так званої договірної території). В результаті цього Альянс поступово набуває рис глобальної організації, а це вимагає займатися копітким і коштовним створюванням відповідних до цього рівня військових спроможностей (зокрема, змушує європейські держави) та досягати між державами-членами політичної згоди (як одного елемента з низки остовів трансатлантичних взаємин).

Проте у нашому розумінні неминуча “глобалізація” НАТО означає виключно вибіркове вирішування нових завдань (в тому числі мілітарних) та поширення території оперування Альянсу. Явище глобалізації не може бути тотожним із “розпорошенням” НАТО на багатофункціональне (тобто, мілітарне і немілітарне)

автоматичне реагування на усі кризові події, які вимагають міжнародної інтервенції. Це також не означає відмову від готовності, здатності і бажання захищати території держав-членів (північноатлантичного простору). Крім цього, над усе в цьому процесі ми покладаємо союзницькі дії (що здійснюються разом з Альянсом), а не операції в рамках вільних коаліцій, виникаючих на ґрунті союзницьких процедур, які зводять роль НАТО до “скриньки з інструментами”. Але допускаємо можливість вільних коаліції, якщо за цим іде політична воля усіх союзників. Прагматична позиція Польщі перед лицем випробувань, що стоять перед організацією Північноатлантичного альянсу, впливає з того факту, що будь-яка форма, яка бере до уваги надійне виконання завдань колективної оборони НАТО, буде для нас “множником” власного потенціалу безпеки і основним зовнішнім інструментом обороноздатності держави.

У процесі перемін для нас особливе значення має збереження тісних трансатлантичних зв’язків та їх посилення шляхом розвитку військової здатності європейських держав. Інституціональний зміст цих взаємин повною мірою, незмінно виражає НАТО. У цій площині треба шукати способів підтримки Європейського Союзу, який буде власну тотожність у галузі безпеки і оборони та відповідні до цього військові засоби і можливості. Йдеться про те, аби обидві конструкції розвивалися таким чином, щоб між ними не

було змагальності та дублювання існуючих розв'язань, а розвиток тільки би зміцнював обидва організми, в яких членство країн значною мірою збігається. Америка і Європа мають довгий перелік спільних справ, які в сучасному світі мають бути вирішені, причому це можливо тільки за умов об'єднання зусиль. І тому Польща також чітко висловлюється за збалансованістю обох процесів, відповідно до вищевикладених принципів. Вона при цьому протистоїть голосам, які заохочують зробити вибір між “європейською” і “атлантичною” моделлю безпеки і оборонного співробітництва.

Реалізація польських інтересів в Альянсі також наказувала висловитися “за” розширення НАТО як за рішенням, яке сприяє зміцненню організації та поширенню зони безпеки і стабільності в Європі. Така позиція спонукає також признати, що за визначенням цей процес повинен бути відкритим для інших європейських держав, які відповідають критеріям, викладеним у Вашингтонському договорі. За цією логікою йдучи, Польща підтримує спрямовану на запобігання і подолання спільних загроз політику партнерства НАТО з державами, які не належать до організації. Особливою мірою це стосується Росії і України як стратегічних партнерів Альянсу, розташованих у найближчому сусідстві. У випадку Києва наша країна відіграє дуже активну і надихаючу роль, послідовно висловлюючись за зближенням Києва і НАТО. “Помаранчева революція” пробудила щодо цього нові надії та можливості.

Перспектива членства України в НАТО, якій передуює участь у Плані дій заради членства (MAP), ніколи не була настільки виразною, як нині – так само, як і пов'язана з цим свідомість необхідних реформ і перетворень в державі.

Обороздатність

Зміни, які відбулися протягом останніх кількох років в НАТО, розвинули політичні функції організації і суттєво перебудували її військові можливості. Основною рисою цих змін було перенесення акцентів з чисельності збройних сил на мобільність і якість (сучасність) військ. Це просто відповідало змінному визначенню загрози і еволюції мілітарних завдань Альянсу, які також почали охоплювати операції, що ведуться у театрах дій, віддалених від традиційно розташованих. Проте й надалі саме військова складова організації вирішальним чином свідчить про її надійність та можливості (як в плані політичної волі, так і існуючого потенціалу) ефективно надавати силовими чинниками юридично узаконену підтримку тим світовим цінностям, які вписані у засновницькі документи цієї організації.

З цього приводу питання польського вкладу у цю галузь діяльності НАТО набуває особливого значення. Пов'язане це не тільки з готовністю держави брати участь у союзницьких операціях. Справа стосується також копіткого процесу пристосування, що передбачає реформу нашої оборонної системи, побудову таких

збройних сил, які би відповідали союзницьким стандартам інтероперативності та “здоровій” структурі фінансових витрат на оборонну галузь. Це друге питання означає як саму суму коштів, призначувану на оборону (відсоток Національного Валового Продукту; у Польщі ця величина дещо менша ніж середній показник у країнах-членах НАТО), так і спосіб їхнього використання (порівняно з іншими державами-членами Альянсу в нашій країні фінансові засоби, призначувані на поточне споживання, виразно перевищують суми, які спрямовуються на розвиток і модернізацію).

Все це повинно вести до поступового переорієнтування нашого способу мислення про внесок у спільні ініціативи НАТО, який не тільки повинен дорівнювати існуючому потенціалу, але і відповідати тим операціям, які планує Альянс на майбутнє. На перший план у цьому зв'язку виходить фактор модернізації і якості польського вкладу у союзницьку справу. Основний напрям наших дій тут визначають рішення останніх самітів НАТО, присвячені якісному стрибку оборонної спроможності Альянсу та побудові сучасних Сил Реагування (NRF). В обох цих справах чітко простежується участь нашої країни. Їхня ставка визначається не тільки рівнем посилення організації, але і шансами на розвиток і усучаснення Збройних Сил Республіки Польща.

Важливим сприятливим фактором впливу на цей процес є участь польських підрозділів у здійснюваних

НАТО миротворчих операціях і навчально-стабілізаційних місіях. Протягом останніх десяти років Польща була і є присутньою в усіх цього типу заходах, від Боснії і Герцеговини, через Албанію, Македонію, Косово, Середземне море до Афганістану, Іраку і Пакистану. Цей фактор має також політичний вимір, який посилює організацію і дух союзницької солідарності, сприяє впорядкуванню ситуації в країнах ближнього і дальнього сусідства НАТО, а також трансформації нашої оборонної системи.

Економіка

Аналізуючи польські інтереси в рамках Атлантичного альянсу, за умов домінації політичної проблематики і завдань колективної оборони, здебільшого губиться із зрозумілих причин, хоча це і неправильно, їхній економічний аспект. Проте членство в НАТО, беручи до уваги матеріальну і нематеріальну складову корисності для польської економіки, є “дешевим” і надзвичайно вигідним рішенням з точки зору взаємозв’язку користі і вартості. Це може проілюструвати факт відносно невеликих витрат, які безпосередньо пов’язані з членством в Альянсі (щорічно ця сума складає близько 2,5% бюджету НАТО). Протягом 1999-2002 рр. Польща внесла до спільного бюджету НАТО близько 102,5 мільйонів євро. Взамін за це вона одержала можливість звертатися за допомогою у фінансуванні з коштів організації програм, пов’язаних з модернізацією оборонної інфраструктури. У 10-річній часовій

перспективі суми, які для цього виділятимуться нашій країні, будуть значно перевищувати ті суми, які безпосередньо вплачуються до бюджету НАТО. Крім цього, Польща як держава-член Альянсу бере участь в процесах прийняття рішень щодо ключових напрямів спрямування союзницьких інвестицій та визначення ієрархії заходів, які будуть втілюватися в їхніх рамках.

Економічні переваги збільшують можливості польських підприємств з одержання господарських замовлень, які фінансуватимуться Альянсом. Це стосується як проектів, що здійснюються на території Польщі, так і в інших державах-членах. Така ситуація, крім безпосередньої фінансової вигоди для окремих зацікавлених фірм і державного бюджету (через сплачувані податки), створює також передумови для експансії наших фірм на ринки держав-членів. Ефективна юридична і адміністративна конструкція натовських тендерів на виконання конкретних інвестиційних проектів сприяє налагоджуванню міжнародних зв'язків. Треба додати, що союзницькі стандарти здійснюваних проектів – це дуже високий рівень, що додатково спонукає наших суб'єктів підприємництва до здійснення модернізаційних кроків і тим самим збільшує їхню конкурентну спроможність. Одночасно росте сила і ринкова вартість підприємств, які докладають зусиль для свого розвитку. В умовах високого рівня безробіття в країні важливе значення має можливість працевлаштування польських працівників при реалізації

союзницьких проєктів, а також шанси на одержання ними (на конкурсній основі) роботи в усіх підпорядкованих Альянсові структурах.

Вказана площина втілення наших економічних інтересів в НАТО створює умови для розширення діяльності в інтересі польських підприємств. Використання цих можливостей значною мірою залежить від динаміки їхніх самостійних заходів та готовності дотримуватися вимог, які ставляться організацією в цій галузі. Членство в Європейському Союзі надає додаткові механізми для усунення перешкод у функціонуванні наших фірм на ринках держав-членів ЄС, переважна більшість яких також належить до НАТО.

Завдяки членству в Альянсі Польща одержала доступ до спеціалізованих агентств, які надають необхідні для державної оборонної галузі послуги по цінах нижчих, ніж вільноринкові. Крім того, польські науково-дослідницькі центри мають можливість брати участь – через наукову програму НАТО і безпосередні контакти з іншими союзницькими суб'єктами – в розробці і запровадженні міжнародних проєктів, з чим також пов'язана певна фінансова користь, а також перспективи економічного розвитку і співробітництва у цьому секторі польської економіки і науки.

Членство Польщі в НАТО, крім прямої користі, яка вимірюється у грошових величинах, має той аспект, що НАТО, будучи гарантом безпеки Польщі, посилює її авторитет як стабільної, передбачуваної, відповідальної

держави, яка шанує норми міжнародної поведінки і стандарти прав людини, демократії та вільного ринку. Для всіх потенційних інвесторів це – суттєвий фактор для прийняття рішення про довгострокове функціонування на польському ринку.

* * *

Польські інтереси в НАТО стабільно лежать в частині, яка стосується питань безпеки держави. Очікуємо також, що Альянс матиме вплив на стабілізацію нашого міжнародного оточення, а також надаватиме надійні гарантії нашого захисту, якби виникла така потреба. На користь цієї організації ми готові нести певний вантаж, а за надані нам нашими союзниками гарантії готові платити взаємністю. Спосіб реалізації наших інтересів постійно видозмінюється, залишаючись у тісній залежності від основних напрямів еволюціонування НАТО.

У своїй нинішній формі Північноатлантичний Альянс становить значущий потенціал, який держава середнього рівня, така, наприклад, як Польща, може успішно використовувати для зміцнення своєї міжнародної позиції. Очевидно, що це вимагає активної роботи на форумі Альянсу та відповідних рішень всередині країни, які би служили цій меті.

ПРЕЗЕНТАЦІЇ

Презентація

ВОЛОДИМИР БАШТАННИК

докторант.

*Дніпропетровський регіональний інститут
Державного управління НАДУ
при Президентові України,
к. н. держ. упр., доц.*

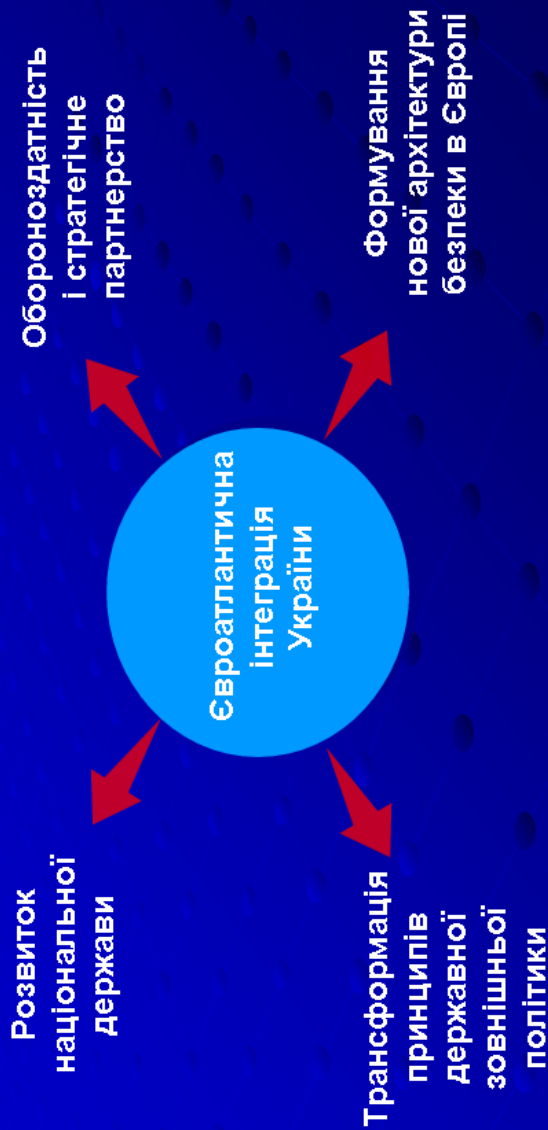
**Політико-трансформаційна складова
в системі євроатлантичної інтеграції:
*національний та регіональний виміри***

Баштанник Віталій Володимирович,
*кандидат наук з державного управління,
доцент*

*Міжнародна конференція “Вступ України до НАТО: реалії та перспективи”,
м. Дніпропетровськ, 8 червня 2006 року*

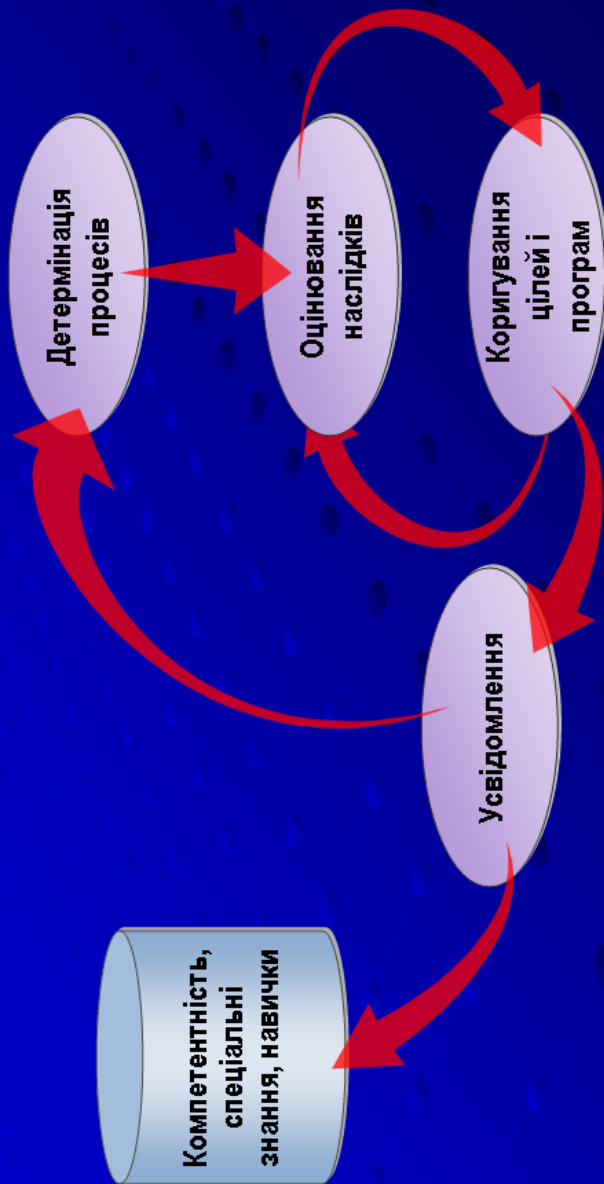
1

Суспільно-політична адаптація євроатлантичної інтеграції

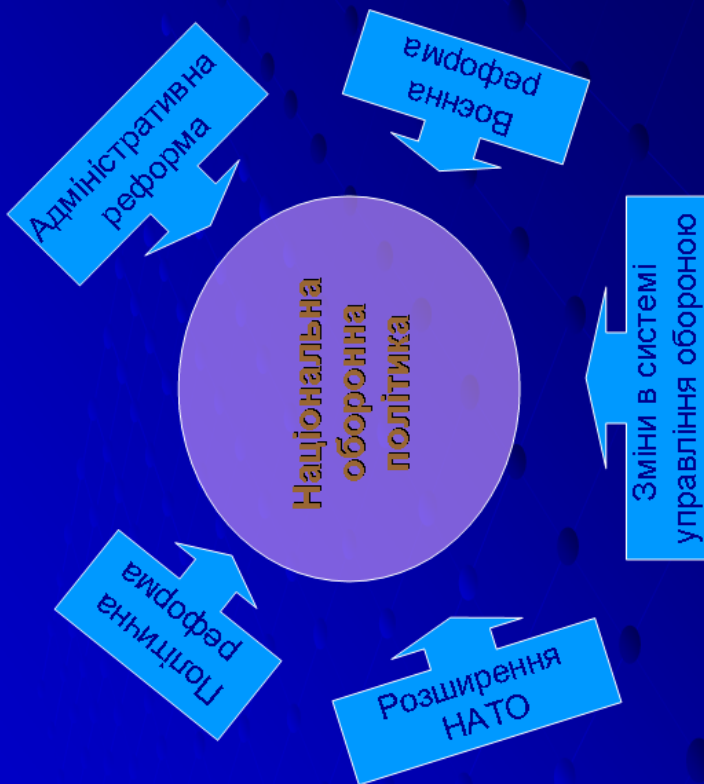
Міжнародна конференція “Вступ України до НАТО: реалії та перспективи”,
м. Дніпропетровськ, 8 червня 2006 року

Реформування національної системи безпеки і оборони України: професіоналізація управління

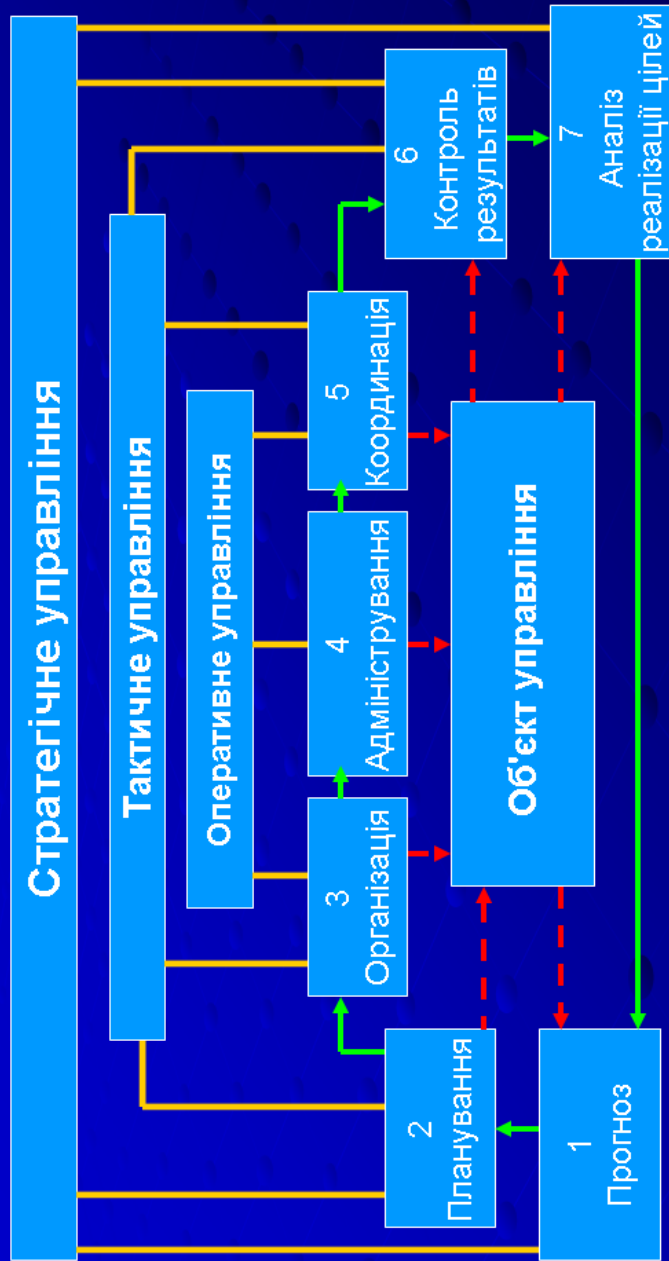
Міжнародна конференція “Вступ України до НАТО: реалії та перспективи”,
м. Дніпропетровськ, 8 червня 2006 року

Фактори впливу на реформування національної оборонної політики України

Міжнародна конференція “Вступ України до НАТО: реалії та перспективи”, м. Дніпропетровськ, 8 червня 2006 року

Основні функції та рівні управління в системі євроатлантичної інтеграції

Міжнародна конференція "Вступ України до НАТО: реалії та перспективи",
м. Дніпропетровськ, 8 червня 2006 року

Вектори сучасної зовнішньополітичної діяльності України

- наближення до євроатлантичного простору;
- ствердження складових загальноєвропейської безпекової політики;
- внутрішньополітична трансформація політичної діяльності в контексті критеріїв членства в НАТО і ЄС

*Міжнародна конференція “Вступ України до НАТО: реалії та перспективи”,
м. Дніпропетровськ, 8 червня 2006 року*

Основні нормативно-правові акти з питань європейської та євроатлантичної інтеграції

- Цільовий план Україна-НАТО на 2006 рік у рамках плану дій Україна-НАТО (Указ Президента України від 07 квітня 2006 року № 295);
- Національна система координації співробітництва України з Організацією Північноатлантичного співробітництва (Указ Президента України від 13 березня 2006 року № 215);
- Заходи щодо виконання у 2006 році Плану дій Україна – ЄС (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 квітня 2006 р. № 243)

*Міжнародна конференція “Вступ України до НАТО: реалії та перспективи”,
м. Дніпропетровськ, 8 червня 2006 року*

Суспільне сприйняття євроатлантичного курсу

"Ми не отримали достатнього обсягу інформації для прийняття рішення"

"Це вимагатиме від України значних додаткових витрат"

"Ми не розуміємо, чи потрібно Україні вступати до НАТО"

"Це призведе до зовнішньополітичних проблем"

"Це призведе до господарювання в Україні іноземців та іноземного капіталу"

"Ми не знаємо, як вступ до НАТО вплине на відносини з Росією"

"Це може втягнути Україну у воєнні дії НАТО"

"Ми не бажаємо втратити позаблоковий статус України"

Міжнародна конференція "Вступ України до НАТО: реалії та перспективи",
м. Дніпропетровськ, 8 червня 2006 року

Напрями удосконалення державної політики євроатлантичної інтеграції

Міжнародна конференція "Вступ України до НАТО: реалії та перспективи",
м. Дніпропетровськ, 8 червня 2006 року

Презентаці

ТЕТЯНА БРЕЖНЄВА

*Старший науковий співробітник
Регіональний філіал
Національного інституту
стратегічних досліджень в м. Дніпропетровську
к.і.н.*

Юридичні та політичні аспекти вимог проведення референдуму стосовно вступу України в НАТО

Стан нормативно-правової врегульованості проблеми

РЕФЕРЕНДУМ

Імперативний

- проводиться у чітко визначених законом випадках, коли рішення не може бути прийняте іншим шляхом, окрім народного голосування;
- має вищу юридичну силу, обов'язкові для виконання на всій території країни та
- не потребує затвердження з боку державних органів

факультативний

- проводиться з метою виявлення волі громадян при вирішенні важливих питань загальнодержавного та місцевого значення як дорадче опитування;
- результати розглядаються та враховуються при прийнятті рішень відповідними державними органами;
- якщо проекти законів, інших рішень не відповідають результатам дорадчого опитування, вони можуть бути прийняті лише більшістю не менш як дві третини від загальної кількості народних депутатів України.

Законодавство України

(рівень відносин Україна-НАТО – Інтенсифікований Діалог)

**виключно всеукраїнським референдумом
вирішуються питання:**

- ✓ про зміну території України (ст. 73 Конституції)
- ✓ про реалізацію права народу України на самовизначення та вихід з них (ст. 5 Закону) державних федеративних і конфедераційних утворень або вихід з них (ст. 5 Закону)
- ✓ визначення й зміни конституційного ладу (Рішення КС щодо ст.5 Конституції)

**Предметом всеукраїнського референдуму
можуть бути питання:**

- ✓ затвердження Конституції України, її окремих положень
- ✓ внесення до Конституції України змін і доповнень;
- ✓ прийняття, зміна або скасування законів України або їх окремих положень;
- ✓ прийняття рішень, які визначають основний зміст Конституції України,
- ✓ законів України та інших правових актів

Чинники впливу на розвиток проблемної ситуації

(політичний аспект)

"Дослідження про розширення НАТО"

Конституція України

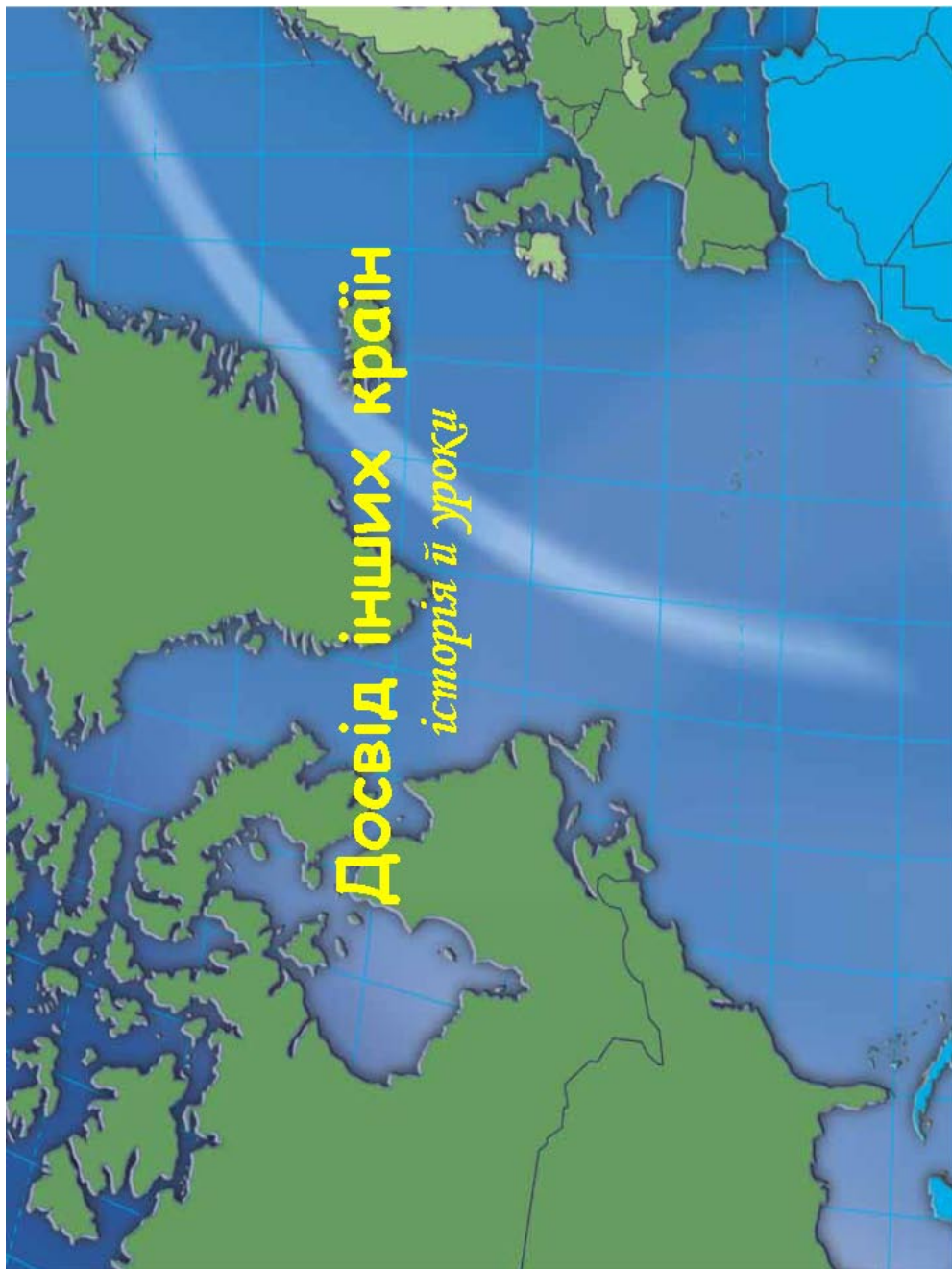
досягнення консенсусу між країнами-членами НАТО щодо прискореного ставлення до членства певної країни рішенням Північноатлантичної ради на самітві НАТО об'єднанні повідомлення з боку Генерального секретаря

консультації із країною-претендентом, протягом цього часу країна повинна підтвердити, що її рішення про вступ задовольняє всім внутрішнім вимогам, щоб дійсні члени Альянсу були впевнені, що країна про яку йдеться дійсно бажає і необхідніно вступити до НАТО

вироблення та підписання Протоколу про приєднання

єдиним джерелом влади в Україні є народ, здійснення прямого народовладдя відбувається через вибори та референдуми

референдум є важливим ях життям політичної довіри уряду, схвалення зовнішньополітичного курсу держави через народне волевиявлення, що є важливим елементом демократії.

Іспанія

1982
1986

ВСТУП
референдум

ПРИЧИНИ

*прихід до влади соціалістів,
передвиборною обійняв їхніх
було проведення референдуму
щодо продовження членства в НАТО*

ВНЕСЛИ

Чи згодні ви на продовження членства Іспанії в НАТО за умови, що:

- Іспанія не буде брати участь у військових структурах Альянсу,
- не буде мати на своїй території ядерну зброю
- скоротить американську присутність на власній території?".

ПІДСУМКИ

Словаччина

1997

референдум

2004

вступ

з метою форсування вступу й
намагання отримання запрошення
на Мадридському саміті НАТО

- чи схвалює членство Словаччини в НАТО?;
- чи згодні на розміщення ядерної зброї на території Словаччини?;
- чи згодні розташування військових баз?;
- чи згодні на введення прямих виборів президента

Угорщина

1997

референдум

ПРИЧИНИ

*прийнято рішення, що такий
важливий політичний крок як
вступ до НАТО потребує підтримки
населення*

1999

вступ

ВИТАННЯ

- чи бажаєте ви, щоб Угорщина забезпечувала власну безпеку через членство в НАТО? "

ПІДСУМКИ

Всього
42,4 %

"За"
85 %

Словенія

2003

референдум

2004

вступ

ПРИЧИНИ

последня мета вступу до
НАТО та ЄС

ПИТАННЯ

- чи бажаєте ви, щоб Словенія була членом НАТО?;
- чи бажаєте ви, щоб Словенія була членом ЄС?;

ПІДСУМКИ

Висновки

Юридично, проведення референдуму щодо вступу в НАТО не є обов'язковим. Політично, є доцільним як для України, так і для НАТО.

Референдум повинно проводити вчасно, коли це дійсно має сенс та належним чином організовано.

На даному етапі важливим є проведення належної **інформаційної політики** щодо роз'яснення населенню державного курсу стосовно вступу до НАТО.

ВОЛОДИМИР ПОСТРИБАЙЛО,

*начальник групи відділу
військового співробітництва з НАТО
Управління євроатлантичної інтеграції,
Генеральний штаб Збройних Сил України*

**Вступ України до НАТО:
реалії та перспективи**
*Реформування та розвиток Збройних
Сил України в контексті
євроатлантичної інтеграції*
(8 червня 2006, м. Дніпропетровськ)

підполковник В. Пострибайло,
Начальник групи, відділ військового співробітництва
з НАТО Управління євроатлантичної інтеграції ГШ ЗС
України

Оборонне планування

- **Оборонний огляд - Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року**
- **Державна програма розвитку Збройних Сил України на 2006-2011 роки**

Реформування та розвиток Збройних Сил України

- демократичний цивільний контроль за діяльністю Збройних Сил,
- створення ефективної національної системи оборонного планування;
- підвищення оперативної та адміністративної взаємосумісності Збройних Сил України;
- завершення створення Об'єднаних сил швидкого реагування;
- реформування системи військової освіти;

Реформування та розвиток Збройних Сил України

- створення умов для комплектування Збройних Сил військовослужбовцями за контрактом та удосконалення кадрової політики;
- утилізація надлишкових ракет і боєприпасів, озброєння та військової техніки;
- створення ефективної системи логістики;
- надійний соціальний захист військовослужбовців та членів їхніх сімей

Презентація

ОЛЕКСІЙ ІЖАК

*Завідувач відділом
Регіональний філіал
Національного інституту
стратегічних досліджень
в м. Дніпропетровську*

Олексій Іжак

Національний інститут стратегічних досліджень
регіональний філіал у м. Дніпропетровську

Реформа сектору безпеки та оборонної промисловості у рамках Плану дій щодо членства у НАТО

Виступ на конференції

"Вступ України до НАТО: реалії та перспективи"
м. Дніпропетровськ, 8 червня 2006 року

Перехід до Плану дій щодо членства

Плани та їх реалізація

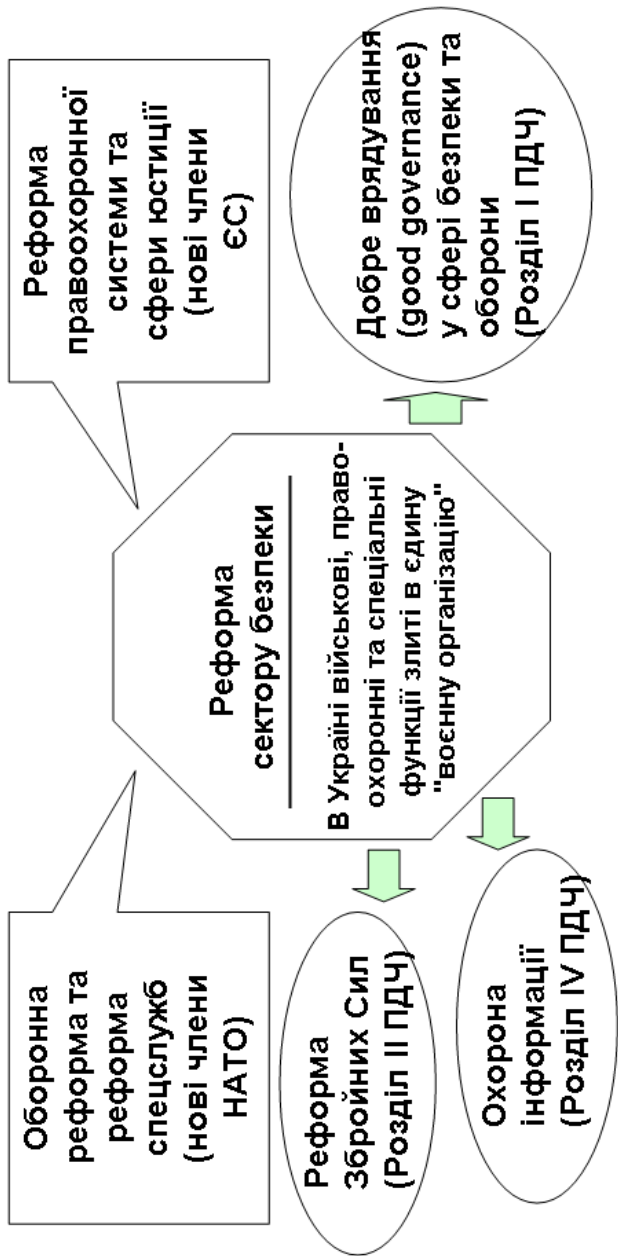
- ПДЧ реалізується через річні національні програми (для політиків), а не цільові плани (для чиновників)
- Річні національні програми передбачають комплексні реформи у рамках визначених пріоритетів, вони не є переліком "заходів", як нинішні цільові плани.
- Реформа сектору безпеки та реформа ОПК можуть здійснюватись як підпрограми у рамках річних національних програм

Скільки часу на реформи?

- До можливого прийняття рішення про запрошення України до НАТО може бути виконано 2 річні програми
- Після запрошення процедура вступу триватиме 1-2 роки (може більше), протягом яких виконання ПДЧ триватиме
- До можливого вступу до НАТО треба буде виконати принаймні 3-4 річні національні програми і продовжувати реформи після цього

Реформа сектору безпеки (загальні завдання)

Реформа сектору безпеки

Реформа сектору безпеки у рамках ПАЧ

Структура підрозділів річної національної програми

Розділ I. Політичні та економічні питання

- ... **Пріоритетний напрямок I.x. Реформа державного управління у сфері безпеки**
- A. Деполітизація сектору безпеки і відділення його від бізнесу
- B. Розбудова демократичного управління та контролю
- C. Інституційні реформи (розділення оборонних, правоохоронних та спеціальних функцій)
- F. Забезпечення прозорості

... **Розділ II. Оборонні та військові питання**

- Пріоритетний напрямок II.1. Забезпечення демократичного управління та контролю над Збройними Силами України**
- Пріоритетний напрямок II.2. Удосконалення системи оборонного планування**
- Пріоритетний напрямок II.3. Покращення операційної спроможності Збройних Сил України**

... **Розділ IV. Питання безпеки інформації**

- Пріоритетний напрямок IV.1. Реформування державної системи охорони таємної інформації**
- Пріоритетний напрямок IV.2. Модернізація державної телекомунікаційної мережі і криптографічних засобів**

Реформа сектору безпеки: ключові проблеми

Проблеми законодавства

- згідно діючим законам під час воєнного або надзвичайного стану силові інститути фактично виконують роль органів державної влади України. Таким чином, сектор безпеки цілком легально виконує тіньові політичні функції.
- згідно Конституції (стаття 17) безпека – це функція військових формувань та правоохоронних органів, тобто спецслужби європейського зразка (цивільні та без правоохоронних функцій) не передбачені

Проблеми інституційних реформ

- реорганізація слідства (єдине чи галузеве? куди мають перейти слідчі функції Прокуратури?)
- військовослужбовці у цивільних структурах

Проблеми управління

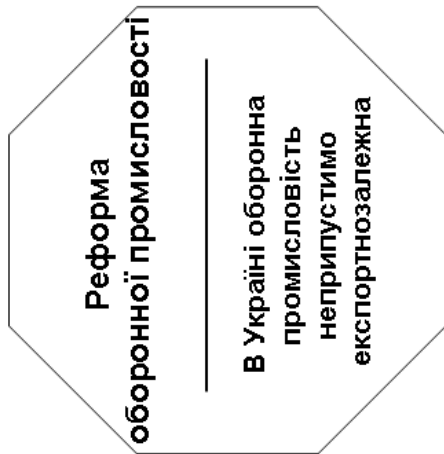
- підпорядкування професіоналів політикам
- інтеграція Міноборони та Генштабу (розділення Міноборони та Генштабу – тимчасовий компроміс, перетворення на самоціль, в ідеалі головнокомандувачем має бути цивільний міністр, а його радником – начальник генштабу)

Реформа оборонної промисловості

Інструменти реформ

Приватизація
(зміна
менеджменту)

Корпоратизація
(залучення
інвестицій)

Реструктуризація
(збільшення ефективності)

Структура підрозділів річної національної програми

Розділ II. Оборонні та військові питання

Пріоритетний напрямок II.х. Модернізація та технічне переобладнання

...

Розділ III. Питання ресурсів

Пріоритетний напрямок III.х. Реформування оборонної промисловості

..

Ключові проблеми

- Малий рівень витрат на модернізацію та технічне оновлення
- Намагання контролювати прибуткові підприємства, що працюють з країнами НАТО, замість реформування підприємств, які втрачають російський ринок.

Презентація

МЕРЛЕ МАЙГРЕ

*заступник керівника
з питань євроатлантичної інтеграції
та реформування сектору безпеки України,
Офіс зв'язку НАТО в Україні*

ОПЫТ ЭСТОНИИ В СФЕРЕ ПОЛИТИКИ ИНФОРМИРОВАНИЯ ПО ВОПРОСАМ НАТО

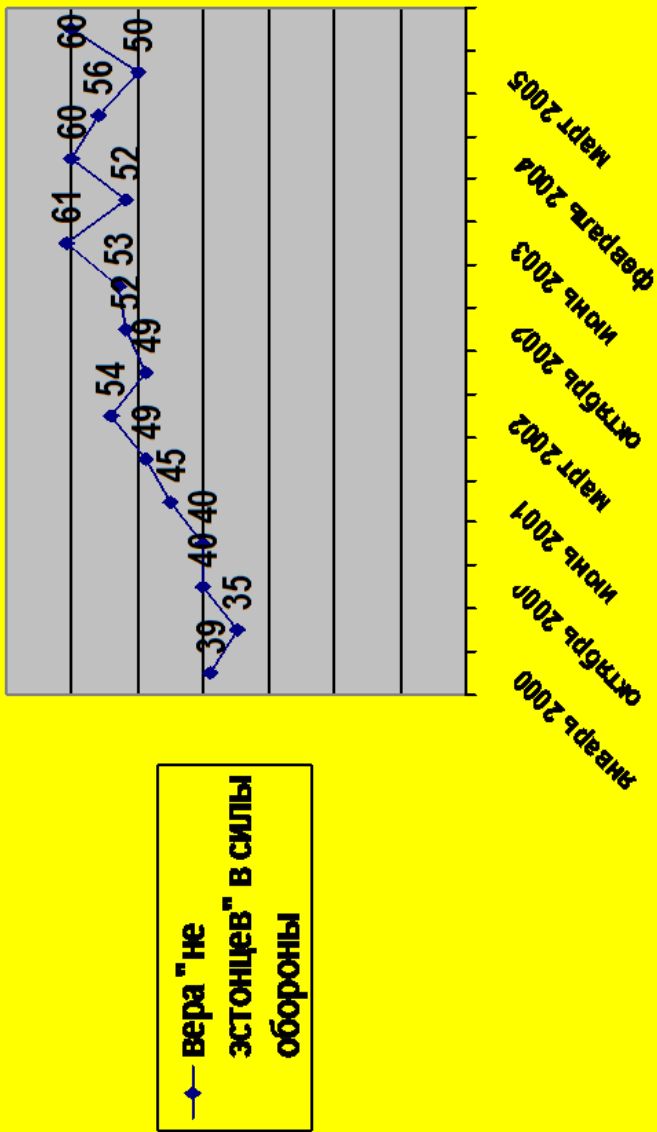
**Мерле Майгре
Министерство обороны Эстонии**

08/06/06

Стратегия и тактика

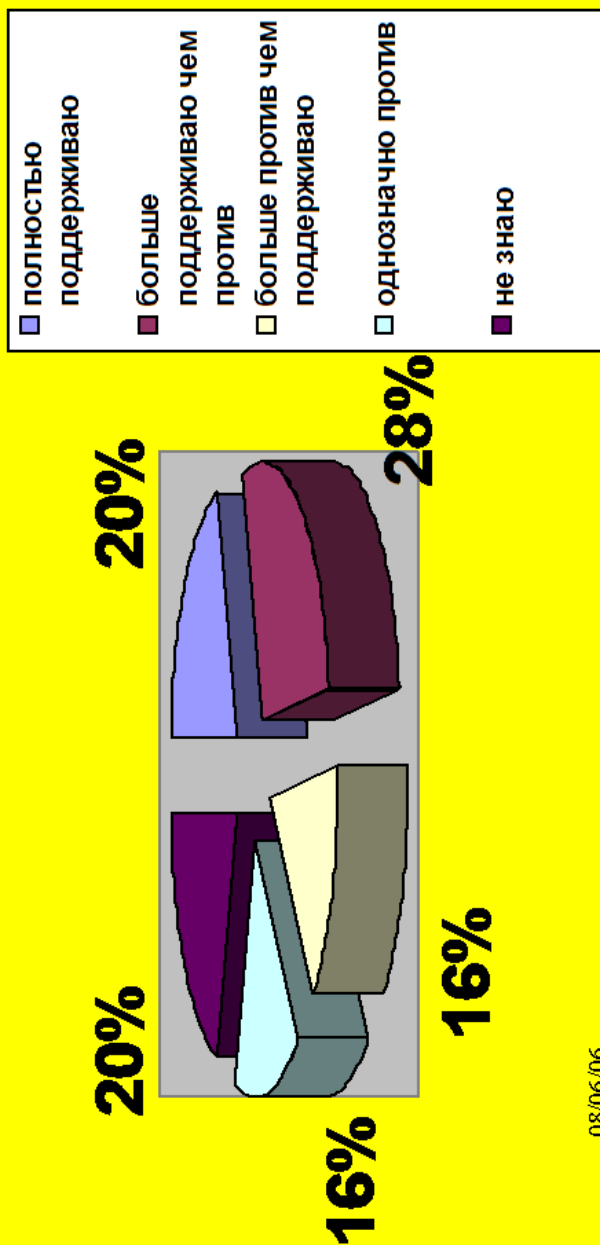
- СТРАТЕГИЯ
 - Единое решение
 - Правительство как одна команда
 - Под единым руководством
 - Координация!
- ТАКТИКА
 - Всестороннее социологическое исследование общественного мнения
 - Единый метод, регулярно
 - Источники информации?
 - Focus-группы

Вера в Силы обороны

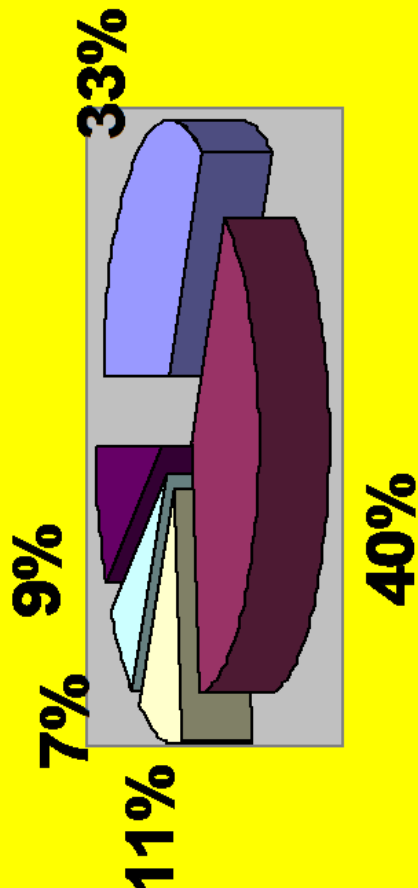
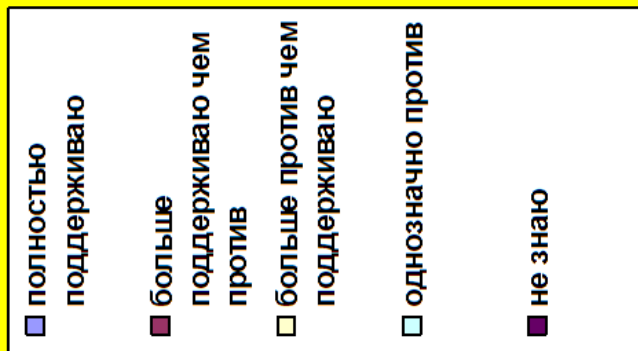
08/06/06

Общее мнение о вступлении в НАТО в феврале 2001 года

08/06/06

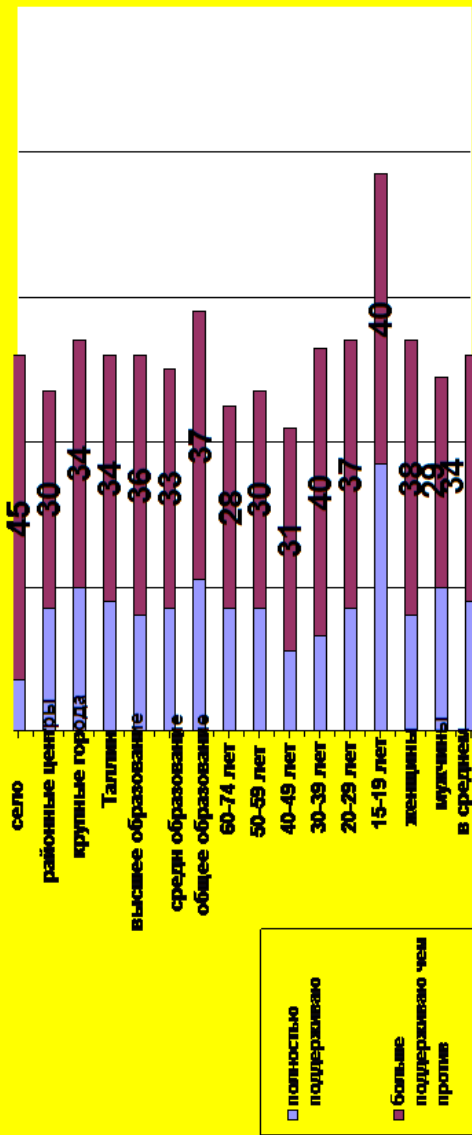
Общее мнение о вступлении в НАТО в ноябре 2005 года

08/06/06

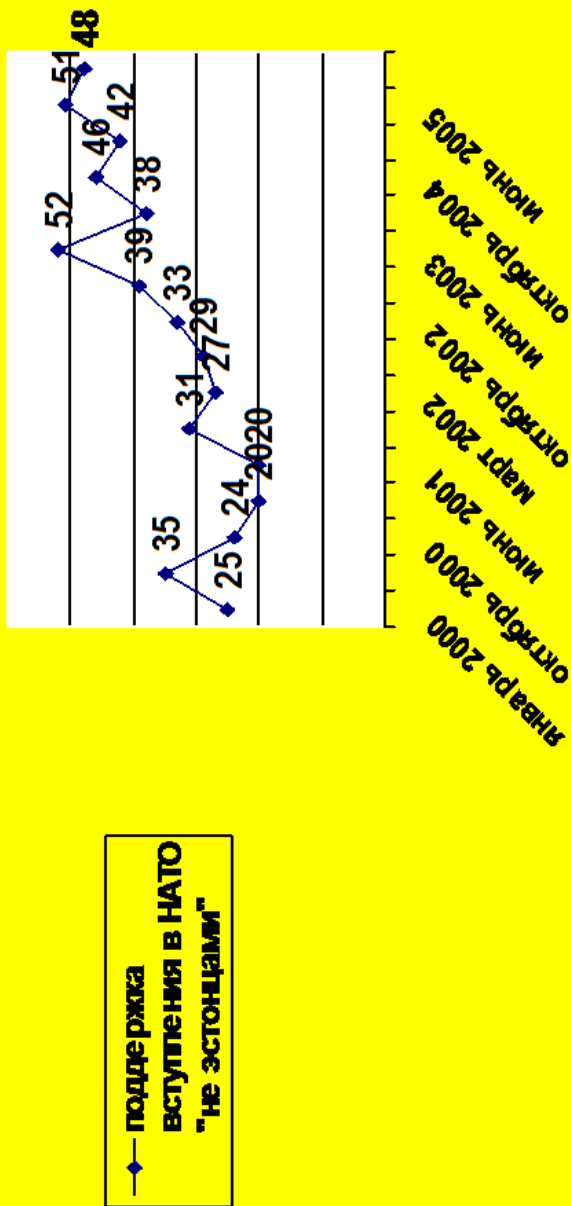
Поддержка вступления в НАТО в июне 2003 года

Поддержка вступления в НАТО "не эстонцами"

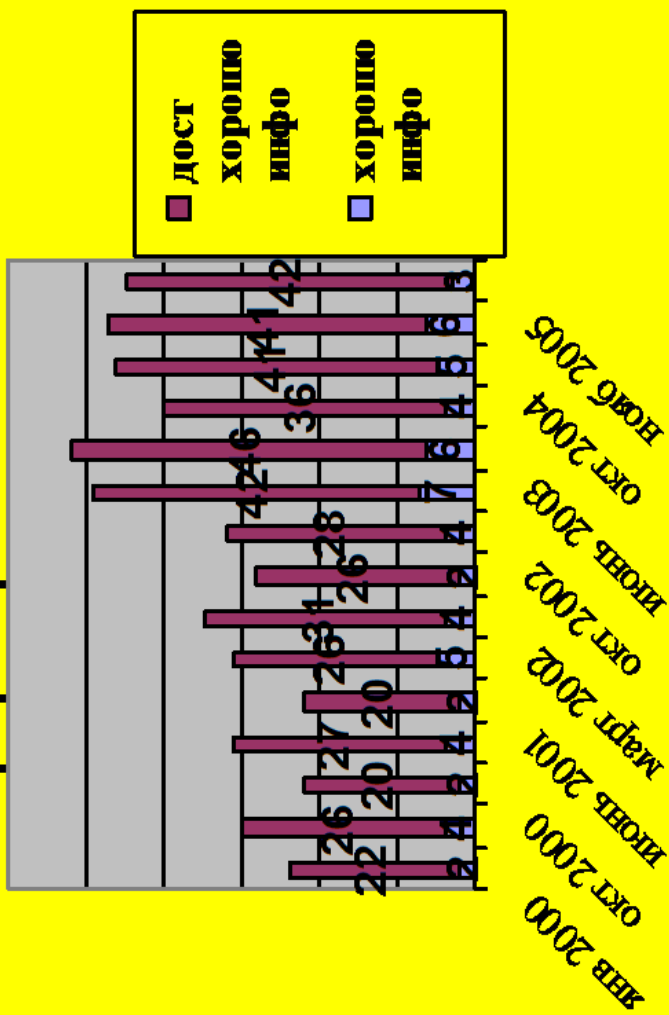

08/06/06

Поддержка вступления в НАТО «не эстонцами» за весь период

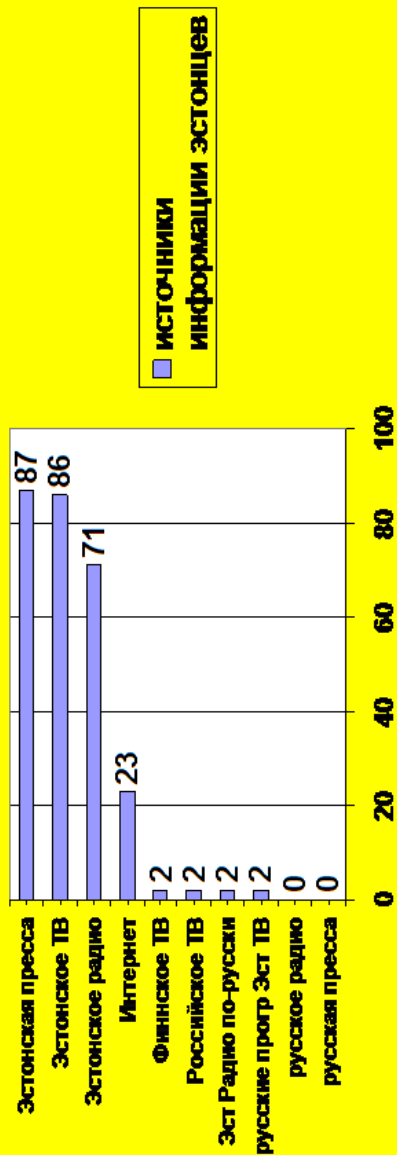
Население, хорошо информированное о НАТО

08/09/080

Источники информации

Источники информации эстонцев

08/06/06

організаторів

Konrad
Adenauer
Stiftung

Відомості про

Організатори конференції:

Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України:

7а, вул. Пирогова
Київ, 01001
Україна
Tel/fax 8 (044) 235 20 60
E-mail: office@niss.gov.ua
<http://www.niss.gov.ua>

Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень України в м. Дніпропетровську:

3, вул. Криворізька,
Дніпропетровськ, 49008
Україна
Tel/fax 8 (056) 770 00 93
E-mail: office@db.niss.gov.ua
<http://www.db.niss.gov.ua>

За підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні:

10, вул. Шовковична, кв.4
Київ, 01021
Україна
Tel/fax 8 (044) 792 74 43
E-mail konrad@adenauer.kiev.ua
<http://www.kas.de/Ukraine>

Дніпропетровськ
2006

ЗМІСТ

ПРОГРАМА.....	3
СПИСОК УЧАСНИКІВ.....	9
РЕЗЮМЕ КОНФЕРЕНЦІЇ.....	15
ВІТАЛЬНІ ПРОМОВИ.....	22
СУЧАСНИЙ РІВЕНЬ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З НАТО.....	29
Семіков О. Чи існують юридичні перешкоди вступу України до НАТО?	30
Шевцов А. Нейтральна Україна - міф чи реальність?	35
ВНУТРІШНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	41
Брежнева Т. Юридичні та політичні аспекти вимог проведення всеукраїнського референдуму щодо вступу України до НАТО.....	42
Рудік О., Прокопенко Л. Вплив вимог щодо вступу в ЄС і НАТО на процес реформування системи державного управління в Україні	60
Пострибайло В. Реформування та розвиток Збройних Сил України в контексті євроатлантичної інтеграції.....	111
Їжак О. Демократія як основа безпеки.....	118
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ЩОДО ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	126
Прошин Д. Реклама как парадигма представления политических проблем (на примере проблемы вступления Украины в НАТО) ...	127

т

Джердж С. Місія Громадської Ліги Україна-НАТО – започаткування та активізація широкого громадського руху за євроатлантичну інтеграцію України.....	139
Войтович О. Проблеми ефективності державної інформаційної політики щодо євроатлантичної інтеграції України на регіональному рівні.....	147
Фурашев В. Пошуки адекватної змістовної та зрозумілої аргументації і формування дійових механізмів інформаційної політики.....	153
Мітряєва С. Регіональний філіал НІСД в місті Ужгороді: ініціатор публічних дискусій з питань євроатлантичної інтеграції в регіоні	161
Павленко І. Презентація книги Фонду „Демократичні ініціативи” „Місце України в НАТО. Опитування експертів”.....	173
«Місце України в НАТО. Опитування експертів».....	176
Майгре М. Опыт Эстонии в сфере информационной политики НАТО.....	179
НАДАНИ МАТЕРІАЛИ.....	186
Бісенієкс І. Досвід Латвії на шляху вступу до НАТО: формування позитивного ставлення громадськості.....	187
Ковальська-Фрей А. Польські інтереси в НАТО.....	192
ПРЕЗЕНТАЦІЇ.....	204

Наукове видання

**ВСТУП УКРАЇНИ ДО НАТО:
РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**
Матеріали міжнародної конференції
8 червня 2006 року

Редактор Шевцов А.І.

Оригінал-макет підготовлено в Регіональному філіалі НІСД в м.
Дніпропетровську
49008, м. Дніпропетровськ, вул. Криворізька, 3

Підписано до друку 20.07.06. Формат 84×108 1/32. Папір офс. № 1
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 20,3.
Наклад 300 прим. Зам.

Поліграфічне видання ВК „Орбіта Сервіс”
49089, Дніпропетровськ, вул. Енергетична, 9а
тел. 785-22-31, 92-34-45, т/факс: 92-34-67